

VILNIAUS UNIVERSITETAS

DALIUS JARMALAVIČIUS

**VOKIEČIŲ KALBOS DŪRINIŲ DARYBA XV–XVIII a.
RANKRAŠTINIUOSE DVIKALBIUOSE BALTŲ KALBŲ
ŽODYNUOSE**

Daktaro disertacija

Humanitariniai mokslai, filologija (04 H)

Vilnius, 2014

Disertacija rengta 2009 – 2013 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

prof. habil. dr. Bonifacas Stundžia (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

Turinys

1. Įvadas	5
1.1. Darbo objektas	5
1.2. Darbo tikslas ir uždaviniai	7
1.3. Medžiaga, jos pateikimo ir tyrimo metodika	8
1.4. Ankstesni tyrimai	10
1.5. Darbo aktualumas ir naujumas	11
1.6. Darbo struktūra	12
1.7. Ginamieji teiginiai	13
2. Teoriniai dūrybos aspektai ir vokiečių kalbos dūrinių tyrimų apžvalga	15
2.1. Determinatyviniai dūriniai	22
2.2. Posesyviniai dūriniai	23
2.3. Kopuliatyviniai dūriniai	24
2.4. Valdomieji dūriniai	25
2.5. Dūriniai su afiksoidais	26
2.6. Tariamieji dūriniai su atliekamais kamienais	29
2.7. Dūrinių dėmenų jungiamieji elementai	32
3. Elbingo žodynėlio dūriniai	36
3.1. Dūriniai pagal pirmojo dėmens kalbos dalį	38
3.2. Dūriniai pagal dėmenų semantinį-sintaksinį pobūdį	44
3.2.1. Determinatyviniai dūriniai	44
3.2.2. Posesyviniai dūriniai	48
3.2.3. Valdomieji dūriniai	48
3.3. Tariamieji dūriniai su atliekamais kamienais	48
4. Langijaus žodyno dūriniai	51
4.1. Dūriniai pagal pirmojo dėmens kalbos dalį	54
4.2. Dūriniai pagal dėmenų semantinį-sintaksinį pobūdį	62
4.2.1. Determinatyviniai dūriniai	63

4.2.2. Posesyviniai dūriniai	71
4.2.3. Valdomieji dūriniai	71
4.2.4. Kopuliatyviniai dūriniai	74
4.3. Tariamieji dūriniai su atliekamais kamienais	75
4.4. Žodžiai su afiksoidais	76
5. Brodovskio žodyno dūriniai	78
5.1. Dūriniai pagal pirmojo dėmens kalbos dalį	81
5.2. Dūriniai pagal dėmenų semantinį-sintaksinį pobūdį	92
5.2.1. Determinatyviniai dūriniai	93
5.2.2. Posesyviniai dūriniai	109
5.2.3. Valdomieji dūriniai	110
5.2.4. Kopuliatyviniai dūriniai	114
5.3. Tariamieji dūriniai su atliekamais kamienais	114
5.4. Žodžiai su afiksoidais	116
6. Šaltinių tyrimo rezultatų lyginimas	118
7. Išvados	124
8. Literatūra	126
9. Šaltiniai	135
10. Sutrumpinimų sąrašas	137
11. Priedai (žr. kompaktinę plokštelę)	

1. Įvadas

1.1. Darbo objektas

Šios disertacijos tyrimo objektas yra baltų kalbų rankraštinių dvikalbių žodynų vokiškosios dalies sudurtinių daiktavardžių daryba. Žiūrėta, kad žodynai apimtų visas rašto paminklais paliūdytas baltų kalbas. Medžiaga rinkta iš įvairių amžių šaltinių: paties pirmojo vokiečių-prūsų kalbų Elbingo žodynėlio XV a. nuorašo, J. Langijaus XVII a. latvių-vokiečių kalbų ir XVIII a. J. Brodovskio vokiečių-lietuvių kalbų žodynų. Tyrimas pradėtas nuo pirmojo baltų kalbų rankraštinio žodyno. XVI a. rankraštinio žodyno nėra, o XVII amžiui atstovauja J. Langijaus žodynas. 1685 m. datuojamas ir Chr. Füreckerio latvių-vokiečių kalbų rankraštinis žodynas, kuris nėra paties autoriaus originalas, bet kitų darytas nuorašas, taip pat ir jo apimtis nėra didelė (apie 3500 žodžių) (Urbutis 1997: 264 tt.), todėl tyrimui pasirinktas J. Langijaus žodynas, nes pastarasis ne tik leksikografiškai geriau parengtas, bet ir žodžių skaičiumi (apie 7000) lenkia minėtąjį. XVIII a. J. Brodovskio žodyno pasirinkimą dūrinių analizei lėmė tai, kad jame gausu vertingos leksinės medžiagos, kuria, anot V. Urbučio, neabejotinai pasinaudojo vėlyvesnių, jau spausdintų žodynų autoriai (Urbutis 1985: 43).

Vokiečių-prūsų kalbų **Elbingo žodynėlis**, V. Mažiulio teigimu, yra seniausias baltų rašytinis paminklas, vadinamas pagal jo radimo vietą, Elbingo miestą (Mažiulis 1966: 27). XV a. žodynėlio rankraštis yra vokiečių ordino vienuolio Peterio Holczwescherio parengtas nuorašas. Originalo kilmė yra daug ankstesnė, datuojama XIII a. pabaiga ar XIV a. pradžia. J. H. Larsson mano, kad žodynėlio tekstas buvo parašytas tarp 1230 m. po Vokiečių ordino įsiveržimo į prūsų žemes ir 1400 m., kai buvo surašytas Neumanno teisynas (Codex Neumannianus) (Larsson 2003: 8). Kokiais šaltiniais buvo remiamasis rengiant dvikalbį Elbingo žodynėlį, kiek žinoma, niekam nepavyko nustatyti. Žodynėlio rankraštis buvo įsegtas su trimis teisiniais šaltiniais (Codex Neumannianus), todėl R. Trautmannas daro prielaidą, kad jis turėjo būti

naudojamas teisiniais tikslais, vertimui teisme ar pan. (Trautmann 1910: XXV). Su šia nuomone nesutinka W. Zieseimeris. Jo teigimu, žodynėlis praktiškai negalėjo būti vartojamas teismuose, nes tekste nėra nė vieno teisinio posakio ar veiksmažodžio, įvardijančio tam tikrus veiksmus ar poelgius (Zieseimer 1920: 139).

Elbingo žodynėlio apimtis nėra didelė – 802 žodžiai, sugrupuoti pagal temines grupes, pvz.: *Got* ‚Dievas‘, *Jor* ‚metai‘, *Erde* ‚žemė‘, *Lyft* ‚oras‘, *Wasser* ‚vanduo‘, *Mensch* ‚žmogus‘, *Hues* ‚namas‘, *Ros* ‚žirgas‘. Vokiškoji dalis parašyta vidurinėsios vokiečių aukštaičių kalbos¹ (vok. *Mittelhochdeutsch*) vidurio Vokietijos tarmės, kurią W. Zieseimeris apibūdina kaip ordino kalbą (vok. *Ordenssprache*), pagrindu (Zieseimer, 1920: 141). Tai vokiečių kalbos istorijos etapas, trukęs nuo 1050 iki 1350 metų. Terminu „Mittelhochdeutsch“ apibūdinama minėtu laikotarpiu vyravusių tarmių visuma, išryškėjanti analizuojant to laikmečio rašytinius šaltinius (Hennings 2012: 16).

Kitas šiame darbe analizuojamų dūrinių šaltinis yra rankraštinis **J. Langijaus latvių-vokiečių kalbų žodynas** (*Lettisch=Deutsches LEXICON [...] Sampt einer kurtzen GRAMMATICA [...] von Johanne Langio, Pastoren zur Ober und Nieder-Bartaw in Curland*), datuojamas 1685 metais. Prie sudaryto dvikalbio žodyno, kurį sudaro 181 puslapis, pridedama trumpa latvių kalbos gramatika. Abiejų kalbų tekstas parašytas gotiškuoju šriftu, vokiškoji dalis – naująja vokiečių aukštaičių kalba (vok. *Neuhochdeutsch*). Žodyną sudaro apie 7000 lemu, rankraštis išleistas tik 1936 m. Registruodamas žodžius J. Langijus rėmėsi kitu XVII a. G. Manzelio parengtu „Lettus“ žodynu, pildydamas šiuos žodžius liaudiškais posakiais, kuršo tarmių pagrindu (Balode 2002, 34: 43). Kaip pastebi I. Jansone, latvių-vokiečių kalbų J. Langijaus ir Ch. Füreckerio žodynai (abu rankraštiniai, parengti tais pačiais metais (1685 m.) ir išleisti XX a.) ypač reikšmingi dėl jų palyginti aukšto leksikografinio lygio.

¹ Vokiečių kalbos istorinė raida skirstoma į keletą etapų: senąją vokiečių aukštaičių kalbą (sutr. *sva.*, vok. *Althochdeutsch*) (750–1050), viduriniąją vokiečių aukštaičių kalbą (sutr. *vva.*, vok. *Mittelhochdeutsch*) (1050–1350), ankstyvąją bendrinę vokiečių kalbą (sutr. *abv.*, vok. *Frühneuhochdeutsch*) (1350–1650) ir naująją vokiečių aukštaičių kalbą (sutr. *nva.*, vok. *Neuhochdeutsch*) (nuo 1650) (Wolff: 2004, 52 tt.).

Juose gausu leksikografinių nuorodų, pvz., apie žodžio kilmę bei paplitimą, gramatines kategorijas, kalbos dalis, veiksmažodžio laikus (Jansone 2003: 65–66).

Trečiasis disertacijos šaltinis yra XVIII a. rankraštinio **J. Brodovskio** vokiečių-lietuvių ir lietuvių-vokiečių kalbų **žodyno** (*LEXICON GERMANICO=LITHVANICVM ET LITHVANICO=GERMANICVM [...] zusammen getragen von Iacobo Brodowsky Præcentor Trempensi*) vokiečių-lietuvių kalbų dalis (lietuvių-vokiečių kalbų žodyno dalis nėra iki šių dienų išlikusi). Brodovskio žodyno rankraščiui trūksta kai kurių puslapių, išlikusioji dalis sudaryta iš 1010 puslapių (Plaušinaitytė, 2010: 6). Žodžiai rašomi dažniausiai abėcėlės tvarka, bet kartais jie grupuojami pagal temas, pvz.: *Blume* B 272 ‚gėlė‘, *Handwercker* B 631 ‚amatininkas‘, *Pferdt* B 972 ‚arklys‘, *Pflug* B 976 ‚plūgas‘. J. Brodovskio žodyne gausu tautosakos elementų. V. Drotvinas žodyno autorių apbūdina kaip pirmąjį leksikografa, suvokusį patarlių, priežodžių, mįslių reikšmę šnekamojoje kalboje ir iškėlusį tai savo žodyno elementu (Drotvinas, 2009: XLI). Kaip yra nustačiusi L. Plaušinaitytė, pagrindiniai Brodovskio žodyno šaltiniai yra J. J. Denzlerio 1709 m. žodyno *Clavis Linguae Latinae* redakcija, K. Agricolos 1674 m. parengtas Biblijos žodžių žodynas *Concordantiae Bibliorum*, rankraštinis *Clavis Germanico Lithvana* žodynas bei kita neleksikografinė literatūra (Plaušinaitytė 2010: 167 tt.). Vėliau nustatyta, jog kitakilmių žodžių papildymams Brodovskis rėmėsi anoniminiu Curiöses Bauren=Lexicon žodynėliu (Plaušinaitytė, Zubaitienė 2012: 111 tt.). Žvelgiant į žodyną žodžių darybos aspektu, jame gausu vedinių bei dūrinių. Vokiškosios dalies sudurtiniai žodžiai, pasižymi modelių gausa bei dėmenų struktūros įvairove.

1.2. Darbo tikslas ir uždaviniai

Darbo tikslas – sistemiškai išanalizuoti trijų XV–XVIII a. rankraštinų dvikalbių baltų kalbų žodynų (Elbingo, Langijaus ir Brodovskio) vokiškosios

dalies daiktavardžių dūrinių sandarą ir semantiką bei jų raidos polinkius. Tikslui įgyvendinti keliami šie uždaviniai:

- 1) išryškinti dūrinių rašybos dėsningumus;
- 2) aprašyti skirtingų epochų vokiečių kalbos dūrinių: a) semantiką, b) sandarą, c) dėmenų jungimo pobūdį;
- 3) atskirų žodynų duomenis palyginti: a) tarpusavyje, b) esant galimybei, su tam tikrų laikotarpių vokiečių kalbos dūrybos dėsningumais, siekiant išsiaiškinti vyravusias dūrybos tendencijas ir jų kitimą.

1.3. Medžiaga, jos pateikimo ir tyrimo metodika

Tyrimo medžiagą sudaro dūriniai (6573 kompozitai), surinkti iš XV a. vokiečių-prūsų Elbingo žodynėlio, XVII a. latvių-vokiečių kalbų J. Langijaus ir XVIII a. vokiečių-lietuvių kalbų J. Brodovskio žodynų rankraštinių tekstų, parašytų viduriniąja (vok. *Mittelhochdeutsch*) bei naująja vokiečių aukštaičių kalba (vok. *Neuhochdeutsch*). Tam tikriems darybiniais faktams tikslinti buvo naudotasi ir kitais žodynais: elektroninėmis J. ir W. Grimmų (*Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm*), M. Lexerio, F. Beneckės, W. Müllerio ir F. Zanckės (*Mittelhochdeutsches Wörterbuch*) žodynų versijomis, F. Klugės ir Dudeno etimologijos žodynu (*Duden. Das Herkunftswörterbuch*), *LEXICON LITHUANICUM*, rankraštiniu XVII a. vokiečių-lietuvių kalbų žodynu, H. Frischbiero (*Preussisches Wörterbuch. Ost- und westpreussische Provinzialismen in alphabetischer Folge*) bei W. Ziesemerio (*Preußisches Wörterbuch. Sprache und Volkstum Nordostdeutschlands*) žodynais.

Darbas yra aprašomojo pobūdžio. Taikomi **sinchroninės** ir **diachroninės darybinės analizės metodai**.

Į vokiškųjų daiktavardžių dūrinių duomenų bazę įtraukti sudurtiniai žodžiai, kurių dėmenų reikšmė yra aiški, ir tie, kurių daiktavardinių dėmenų reikšmių nepavyko rasti vokiečių kalbos žodynuose, pvz.: *Kodder Käß* B 771 „skudursūris?“ (*Kodder* „skuduras“ + *Käß* „sūris“), *Kiel=Pogge* B 982

„buožgalvis“ (*Kiel* ‚?‘ + *Pogge* ‚varlė‘), *Mencken=Mütze* L 251 „šeško kailio kepurė?“ (*Mencke* „šeškas?“ + *Mütze* „kepurė“). Pastarųjų kompozitų abu dėmenys yra daiktavardiniai, ir jie be išimties yra determinatyviniai dūriniai. Neįtraukiami žodžiai, kurie yra žodžių junginių derivatai (vok. *Zusammenbildungen*) (žr. 2 skyrių, p. 17) bei antrosios pakopos dūriniai, pvz.: *Fußgänger* B 116 „pėstysis“ (*Fuß* „koja, pėda“ + *Gang* „eisenas, vaikščiojimas“ ← *Fußgänger*), *Fleischhauer* L 163 „mėsos kapotojas“ (*Fleisch* „mėsa“ + *hauen* „kapoti“), *Hauß Wirthin* B 648 [Hauswirtin] „namų šeimininkė“ (*Hauß* „namas“ + *Wirth* „šeimininkas“ ← *Wirth-in*).

Disertacijoje pateikiamų pavyzdžių skaičius nustatomas remiantis šia formule: $x = 10 + 20(\lg N - 1)$, kur N reiškia tam tikros grupės žodžių kiekį (plg. Pakerys 2000: 6).

Šalia cituojamo Brodovskio ir Langijaus žodynų žodžio pateikiama šaltinio nuoroda didžiąja raide, po to nurodoma žodžio vieta (puslapis); jei rankraščio rašyba labai skiriasi nuo šiuolaikinės kalbos ar žodis rekonstruojamas, visa tai pateikiama laužtiniuose skliaustuose. Pavyzdžiui, Langijaus žodyno lemoje *Gais* „oras“ dūriniai gali būti rašomi dvejopai: po antrojo vokiečių kalbos dūrinio sando pirmosios raidės rašomas taškas *kalt W*. L 71 „šaltas oras“ arba pirmasis dėmuo su tašku, o antrasis nekartojamas *heiß*. „karštas oras“, tokiu atveju šiame darbe minėti pavyzdžiai pateikiami taip: *kalt W[etter]* arba *heiß[Wetter]*. Yra atvejų, kai šaltinyje vokiečių kalbos rašyba skiriasi nuo šiuolaikinės, tuomet laužtiniuose skliaustuose po nuorodos pateikiama dabartinė žodžio forma, pvz.: *Ouenschufel* E 332 [Ofenschaufel] „ližė“.

Žodžio vertimas į lietuvių kalbą nurodomas viengubose kabutėse. Paprastuose skliaustuose rašomi paaiškinimai ar pateikiama dūrinių komponentų struktūra, pvz.: *Eich=baum* L 183 [Eichenbaum] „ąžuolas, ąžuolo medis“ (*Eiche* „ąžuolas“ + *Baum* „medis“), *Sauff=Bruder* B 1042 [Saufbruder] „sugėrovas, girtuoklis“ (*saufen* „gerti, lakti (vulgariai)“ + *Bruder* „brolis“). Pateikiant analizuotų šaltinių pavyzdžius, šalia šaltinį žyminčios didžiosios raidės esantis arabiškas skaičius rodo žodžio eilės numerį (Elbingo žodynelyje)

arba puslapį (Langijaus ir Brodovskio žodynuose), pvz.: *Naseloch* **E 86** ‚nosiaskylė‘ (*Nase* ‚nosis‘ + *Loch* ‚skylė‘), *Bürgerrecht* **L 40** ‚miestiečių teisė‘ (*Bürger* ‚miestietis‘ + *Recht* ‚teisė‘), *Magen Wehe* **B 892** ‚skrandžio skausmas‘ (*Magen* ‚skrandis‘ + *Wehe* ‚skausmas‘).

Grupuoiant žodynų dūrinius pagal jų dėmenų semantinį-sintaksinį ryšį, pasiremta J. H. Larsson (2002; 2010) veikaluose naudojama sudurtinių žodžių klasifikacija, kurioje skiriami determinatyviniai, posesyviniai, kopuliatyviniai ir valdomieji dūriniai. Klasifikuodama dūrinius, H. J. Larsson remiasi vidiniais dėmenų sintaksiniais santykiais bei jų formaliosiomis ir semantinėmis ypatybėmis.

1.4. Ankstesni tyrimai

Pirmųjų rankraštinių dvikalbių žodynų vokiškieji daiktavardžių dūriniai pasaulyje sistemiškai dar beveik netyrinėti. Apie Elbingo žodynėlį rašė R. Trautmannas (1910: XXII–XXV) ir F. Nesselmannas (1868: 465–520), daugiausiai dėmesio skirdami žodynėlio istorijai, jo struktūros aprašymui bei prūsų kalbos žodžių rašybos ir reikšmių tikslinimui. Tiesa, R. Trautmannas išskiria vokiečių kalbos tarminius žodžius, pateikia pastabų dėl atskirų sudurtinių žodžių. Apie minėto žodynėlio žodžius yra rašęs W. Ziesemeris (1920: 138–146) bei J. W. Marchandas (1970: 109–117), kuris remiasi W. Ziesemerio pastebėjimais. Pastaruosiuose darbuose daug dėmesio skiriama dialektui, kurio pagrindu parašytas vokiškasis žodynėlio tekstas, apibūdinti, analizuojami fonetiniai žodžių atitikmenys, paaiškinami sudėtingesni vokiečių kalbos žodžiai, iškeliami žodynėlio kilmės hipotezė, bet žodžių daryba nenagrinėjama. Vertėtų paminėti ir V. N. Toporovo² prūsų kalbos žodyną, kuriame pateikiama sudurtinių žodžių dėmenų interpretacijų.

Lietuvoje Elbingo žodynėlio sudurtinius vokiečių kalbos daiktavardžius šalia prūsiškųjų analizuoja B. Stundžia (2008; 2009), tuo siekdamas

² Toporov V. N. 1975 (I), 1979 (II), 1980 (III), 1984 (IV), 1990 (V): *Pruskij jazyk: slovar'*. Moskva: Nauka.

išsiaiškinti, kokią įtaką darė to meto vokiečių kalba prūsų leksikai. V. Mažiulis, aptardamas prūsų kalbos paminklus, taip pat rašė apie žodynelio istoriją, struktūrą, paaiškino tam tikrų vokiškų žodžių reikšmes (Mažiulis: 1966, 27–30), prūsų kalbos etimologijos žodyne³ mokslininkas pateikia nemažai vokiečių kalbos pavyzdžių. Elbingo žodynelio vokiškuosius darinius – dūrinius, vedinius, konversyvus – aprašė D. Jarmalavičius (2009: 51–60).

Rankraštinis latvių-vokiečių kalbų J. Langijaus žodynas tiek pasaulyje, tiek ir Lietuvoje bei Latvijoje nėra plačiau tyrinėtas, o daiktavardiniai vokiečių kalbos dūriniai iš viso netirti.

Vokiškieji XVIII a. J. Brodovskio žodyno dariniai taip pat nėra sistemiškai tirti. Kaip pastebi L. Plaušinaitytė, Brodovskio žodynas iš visų senųjų vokiečių-lietuvių kalbų žodynų apskritai yra mažai tirtas. Ji įvardijo galimas to priežastis – žodyno ribotą prieinamumą bei didžiulę apimtį (Plaušinaitytė 2010: 8). Nagrinėti yra tik tam tikri žodyno aspektai. Apie Brodovskio žodyno istoriją, struktūrą, ryšį su kitais žodynais, leksikos ypatumus yra rašęs V. Drotvinas (2000; 2009). Išsamiai žodyno leksikografijos metodo bei autoriaus pasiremtų šaltinių klausimai išnagrinėti J. Plaušinaitytės 2010 m. parengtoje disertacijoje *Jokūbo Brodovskio žodyno leksikografinis metodas*. Ateityje Brodovskio žodyno tyrinėjimų turėtų pagausėti, ypač kai 2009 m. pasirodė V. Drotvino parengtas faksimilinis žodyno leidimas.

1.5. Darbo aktualumas ir naujumas

Kaip rodo pirmųjų rankraštinių baltų dvikalbių žodynų tyrimų apžvalga, vokiškosios dalies dūriniai nėra sistemingai nagrinėti, ypač tai pasakytina apie Langijaus ir Brodovskio žodynus. Kadangi minėtų žodynų vokiškosios dalies žodžių daryba nėra nuodugniau analizuota, toks tyrimas svarbus ne tik germanistikai, bet ir baltistikai, nes, kaip minėtuose straipsniuose yra parodęs B. Stundžia (2008: 31–32; 2009: 183–184), neištyrus dvikalbių žodynų

³ Mažiulis, V. 1988 (I), 1993 (II), 1996 (III), 1997 (IV): *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

vokiškosios dalies, neįmanoma adekvačiai vertinti baltų kalbų faktų, ypač turint galvoje vokiečių kalbos įtakos baltų kalboms pobūdį ir mastą.

Kitas apie disertacijos aktualumą bylojantis aspektas yra vokiečių kalbos diachroninės žodžių darybos sistemiško ištyrimo trūkumas. Pasigendama įvairių kalbos laikotarpių žodžių darybos statistinių duomenų, informacijos apie vyraujančius dūrinių modelius, jų struktūrą, darybinių priemonių vartojimo tendencijas įvairiais kalbos istorijos etapais. Pavyzdžiui, H. Zutt, nagrinėdama vidurinėsios vokiečių aukštaičių kalbos darybos produktyvius būdus, išskiria pagrindines tyrinėjimo problemas: dėl vienodos rašybos nebuvimo, tekstų rašymo įvairiomis to meto tarmėmis, sunku spręsti apie vienokių ar kitokių žodžių darybos priemonių vyravimą bei tam tikrų darybos tipų tendencijas, jų reguliarumą (Zutt 2000: 1358–1362). Kiti tyrėjai, apžvelgdami istorinės vokiečių kalbos žodžių darybos tyrimus, taip pat užsimena, kad labai trūksta duomenų apie senųjų vokiečių kalbos epochų dūrinius, todėl beveik nieko negalima pasakyti apie to meto sudurtinių žodžių tipus (Müller 2002: 8; Wegera, Solms 2002: 159).

Taigi disertacijos aktualumą ir naujumą rodo ne tik įvairių epochų rankraštinių baltų kalbų žodynų vokiškosios dalies daiktavardžio dūrinių sistemiško ištyrimo nebuvimas, bet ir apskritai vokiečių kalbos istorinės žodžių darybos faktų trūkumas. Todėl galima tikėtis, kad šis darbas įneš indėlį į diachroninės vokiečių kalbos žodžių darybą, paskatins domėjimąsi istorine žodžių daryba ir taip pat pasitarnaus baltistikai.

1.6. Darbo struktūra

Darbą, be įvado, išvadų, tyrimų apžvalgos, literatūros ir sutrumpinimų sąrašo bei priedų, sudaro 4 dalys: (1) dūrybos teorijos ir vokiečių kalbos dūrinių tyrimų apžvalga, (2) Elbingo žodynėlio dūriniai, (3) Langijaus žodyno dūriniai, (4) Brodovskio žodyno dūriniai. Įvade aptariami darbo objektas, tyrimo medžiaga, tikslai bei metodai, pateikiama temos ištirtumo apžvalga, argumentacija dėl darbo svarbos, aktualumo žodžių darybai. Po to apžvelgiami

teoriniai dūrinių darybos aspektai bei aptariami mokslininkų darbai sinchroninės ir diachroninės vokiečių kalbos daiktavardžių dūrinių darybos tema. Kitos trys dalys skirtos aptartųjų žodynų vokiškosios dalies daiktavardžių dūrinių aprašymui. Tyrimo duomenys pateikiami šia tvarka: pirmiausia aptariama sudurtinių žodžių rašyba, kuri skirtinguose šaltiniuose labai įvairuoja. Po to detalai aprašomi dūrinių modeliai, jų dėmenų jungimo pobūdis, struktūra. Galiausiai aprašomi žodžiai su unikaliomis morfemomis, konfiksais bei afiksoidais. Pastaruosius vokiečių kalbos žodžių darybos tyrėjai aptaria nagrinėdami dūrinius (Fleischer, Barz 1995; Heinle 2000; Klos 2011; Simmler 2002; Solling 2012 ir kt.).

Kiekvienas skyrius baigiamas apibendrinimais. Darbo pabaigoje pateikiama šaltinių tyrimo apžvalga, išvados, literatūros bei sutrumpinimų sąrašai. Dėl rankraštinių žodynų duomenų gausos priedai pateikiami atskirai kompaktinėje plokštelėje. Priedų numeracija atitinka atskirų šio darbo skyrių numeraciją, po taško esantis skaitmuo žymi priedo eiliškumą, pvz. **Priedas 3.1.**, skaičius 3 reiškia skyrių, o 1 priedo eilę.

1.7. Ginamieji teiginiai

1. Dūriniai su pirmuoju daiktavardiniu dėmeniu sudaro apie 76% kompozitų: nuo 70,1% Elbingo žodynėlyje iki 78,3% Langijaus ir 79,5% Brodovskio žodynuose. Panašus skaičius šio tipo dūrinių yra ir šiuolaikinėje vokiečių kalboje (78%).

2. Jungiamasis elementas būdingas apie 24,7% ištirtųjų šaltinių sudurtiniams žodžiams. Šis elementas jungia 19,8% Elbingo žodynėlio, 23,8% Langijaus ir 30,6% Brodovskio žodynų kompozitų dėmenis. Šiuolaikinėje vokiečių kalboje interfiksacija būdinga vidutiniškai 30% dūrinių.

3. Pagal dėmenų semantinį-sintaksinį ryšį vyrauja determinatyviniai dūriniai (94,3%), sudarantys atitinkamai 97,4% Elbingo žodynėlio, 92,9% Langijaus ir 92,7% Brodovskio žodynų sudurtinių žodžių. Šiuolaikinėje vokiečių kalboje šio tipo dūrinių yra apie 88%.

4. Langijaus ir Brodovskio žodynuose užfiksuoti keli unikalūs žodžiai su baltiškos kilmės dėmenimis leidžia teigti, kad šių žodynų kilmės regiono vokiečių kalbai galėjo daryti įtakos ir vietinės kalbos.

2. Teoriniai dūrybos aspektai ir vokiečių kalbos dūrinių tyrimų apžvalga

Šiame skyriuje nagrinėjami sinchroniniai ir diachroniniai vokiečių kalbos daiktavardžių dūrybos aspektai, pvz.: analizuojamas sudurtinių žodžių dėmenų jungimo pobūdis, aprašomos dūrinių klasifikacijos. Skyriaus pabaigoje pateikiamas žodžių darybos tyrėjų požiūris į afiksoidus, unikaliąsias morfemas ir konfiksus.

Kaip pastebi J. Meibaueris, kompozicija ir derivacija yra svarbiausi vokiečių kalbos žodžių darybos būdai (Meibauer 2002: 32). Jų vyravimą lemia ir glaudus tarpusavio ryšys, kurį galima istoriškai paaiškinti. Antai H. Paulis, aptardamas vokiečių kalbos dūrinių kilmę ir raidą, pamini, kad žodžių darybos afiksai susiformavo iš dūrinių dėmenų, kadaise buvusių savarankiškais žodžiais (Paul 2009: 177 tt.). Kalbant apie daiktavardinius dūrinius, jų gausą lemia tai, kad jų pirmaisiais dėmenimis gali būti bet kurios kalbos dalies žodis, konfiksas ar derivatas. Ypač *daiktavardis + daiktavardis* modelio sudurtiniams žodžiams būdinga tai, kad jų komponentai gali būti ir paprastieji žodžiai, ir vediniai (Eisenberg 2004: 226–227). Dūrinių produktyvumą lemia dar ir tas faktas, kad jų dėmenys yra savarankiški žodžiai, kuriems, priešingai nei derivatams, nebūdingi morfologiniai ar sintaksiniai apribojimai (Haider 1980: 367).

Nustatyti tikslų kompozitų skaičių nėra lengva, nes jis, priklausomai nuo teksto rūšies, gali labai skirtis. E. Mikkola, analizavęs dūrinius įvairių kalbų moderniaame romane nustatė, kad vokiečių kalboje kompozitai apytikriai sudaro 7,9% visų žodžių, iš jų daugiausia yra daiktavardinių dūrinių, kurie sudaro 62,9% visų sudurtinių žodžių (Mikkola 1967: 61). Sudurtiniai žodžiai sudaro nuo 5% iki 15% viso šiuolaikinės vokiečių kalbos žodyno, priklausomai nuo teksto žanro, pvz., daugiausiai dūrinių aptinkama mokslo ir administracijos kalboje, mažiausiai – dramos tekstuose (Ortner 1991: 9).

Kalbant apie daiktavardinius dūrinius reikėtų pastebėti, kad jų skaičius pagal dėmenų kalbos dalį nėra vienodas. Kaip pažymi M. Reis, dūriniai su

pirmuoju daiktavardiniu dėmeniu dabartinėje vokiečių kalboje yra labai produktyvūs (Reis 1983: 123). Didžiąją dalį sudaro *daiktavardis + daiktavardis* modelio dūriniai – 78% visų daiktavardinių kompozitų (DUDEN 4 2005: 720) (Solling 2012: 32) (žr. 2.1 lentelę). Panašius skaičiavimus pateikia ir M. Lohdė, jis pažymi, kad 80 % visų daiktavardinių dūrinių abu dėmenys yra daiktavardžiai (Lohde 2006: 63). L. Ortner pateikti skaičiai rodo, kad šių dūrinių yra kiek mažiau, apie 73,3% (Ortner 1991: 53).

Šio modelio dūriniai pasižymi ir savo dėmenų darybinės struktūros įvairumu. Tokių žodžių dėmenimis gali būti paprastieji žodžiai (simplicia), derivatai ir konversyvai (Fleischer, Barz 1995: 95–97). Kitą svarbią šio modelio populiarumo ypatybę įvardija P. Eisenbergas – tai labai menki darybos apribojimai (Eisenberg 2004: 227). Didelį indėlį dūrinių su abiem daiktavardiniais dėmenimis pagausėjimui davė ir pokyčiai, įvykę ankstyvosios vokiečių bendrinės kalbos (vok. *Frühneuhochdeutsch*) sintaksės sistemoje. Kilmininko linksnio papildiniai, anksčiau ėję prieš pažymimąjį žodį, minėtu laiku pakeičia savo poziciją, t. y. vis dažniau vartojami po šio žodžio, pvz. *sva.*, *vva. tages liocht* ‚dienos šviesa‘ → *das licht des tages* ‚šviesa dienos‘. Vėliau iš leksikalizuotų nominalinių frazių (pvz. *der sanges meister* ‚dainavimo meistras‘) susiformavo nauja produktyvi dūrinių rūšis (Nübling 2010: 85).

2.1 lentelė. Šiuolaikinės vokiečių k. dūrinių modeliai pagal pirmojo dėmens kalbos dalį

Modelis	Procentai
<i>Daiktavardis + daiktavardis</i>	78% (73,3%) ⁴
<i>Būdvardis + daiktavardis</i>	10% (6,6%)
<i>Veiksmazodis + daiktavardis</i>	5–10% (10,1%)
<i>Kita kalbos dalis + daiktavardis</i>	~2% (~10%)

Dūrinių su kitų kalbos dalių dėmenimis nėra taip daug. W. Fleischerio ir I. Barz pateiktais apskaičiavimais, dūriniai su pirmuoju būdvardiniu dėmeniu

⁴ Lentelėje skliaustuose pateikti skaičiai pateikti remiantis L. Ortner (1991:53).

sudaro apie 10% visų daiktavardinių kompozitų (Fleischer, Barz, 1995: 103–104). Kaip pažymi M. Lohdè, tokio tipo dūriniai sudaro apie 6 % visų daiktavardinių šiuolaikinės vokiečių kalbos kompozitų (Lohde 2006: 68). Turputį didesnę skaičių sudurtinių žodžių su pirmuoju būdvardiniu dėmeniu pateikia L. Ortner – 6,6% (Ortner 1991: 53). *Būdvardis + daiktavardis* modelio dūriniais būdinga tai, kad būdvardinis dėmuo dažniausiai yra paprastas žodis. Būdvardžio derivatai kaip pirmieji dėmenys yra itin reti (Fleischer, Barz 1995: 103–104). Nors, kaip teigia B. Schlücker, išimtiniais atvejais šio modelio pirmaisiais dėmenimis gali būti svetimų kalbų ir keletas vokiečių kalbos būdvardžio priesagų vedinių, pvz.: *Polareis* ‚poliarinis ledas‘, *Kollektivschuld* ‚kolektyvinė kaltė‘, *Niedriglohn* ‚žema (maža) alga‘ (Schlücker 2012: 10).

W. Wildgeno nuomone, sudurtiniai žodžiai su pirmuoju veiksmažodiniu dėmeniu yra dažnesni nei su atitinkamu būdvardiniu dėmeniu (Wildgen 1982: 309). M. Reis teigia, kad šiuolaikinėje vokiečių kalboje dūrinių tipas su pirmuoju daiktavardžio ar veiksmažodžio dėmeniu yra ypač produktyvūs, mažiau aptinkama *būdvardis + daiktavardis* modelio dūrinių (Reis 1983: 123). M. Lohdès skaičiavimu, *veiksmažodis + daiktavardis* modelio dūrinių vokiečių kalboje yra 5–10% (Lohde 2006: 73). L. Ortner teigimu, šių žodžių yra 10,1% (Ortner 1991: 53).

Dūriniai su kitų kalbos dalių (prielinksnių, įvardžių, skaitvardžių irrieveiksmių) pirmaisiais dėmenimis vokiečių kalboje yra daug retesni ir, L. Ortner skaičiavimu, sudaro apie 10% (Ortner 1991: 53).

Nuo dūrinių reikėtų skirti žodžių grupių derivatus (vok. *Zusammenbildungen*), kuriuos H. Haideris dar vadina priesaginiaisiais kompleksiniais veiksmažodžiais (vok. *suffigiertes komplexes Verb*) (Haider 1980: 378). A. Bushas ir O. Stenschkè šias grupes apibūdina kaip ypatingą eksplisitinės derivacijos atvejį (Busch, Stenschke 2007: 101). Šių vedinių savybė yra ta, kad priesagos derivatas išvedamas ne iš vienos, bet iš dviejų leksemų. Tokio tipo derivatai turi tiek dūriniais, tiek ir vediniams būdingų savybių, nes morfologiškai juos galima išskaidyti į du komponentus, pvz.: *Gesetzgebung* ‚įstatymų leidyba‘ (*Gesetzgeb-ung* ← *ein Gesetz geben* ‚duoti

(leisti) įstatymą), *Machthaber* ‚valdovas‘ (*Machthab-er* ← *Macht haben* ‚turėti valdžią‘), *Menschwerdung* ‚sužmogėjimas‘ (*Menschwerd-ung* ← *zu einem Menschen werden* ‚tapti žmogumi‘). Kaip pastebi J. Stepan, dėl šių darinių žodžių darybos tyrėjai nėra vienos nuomonės, ypač kai sprendžiama, ar juos priskirti dūriniam, vediniam, ar šiuos žodžius apskritai išskirti į atskirą žodžių darybos tipą (Stepan 2009: 105). Šio darbo autorius, remdamasis W. Fleischeriu ir I. Barz (1995: 46), D. Sollingu (2009: 227), V. M. Pavlovu (1983: 88–89) bei H. Altmannu (2011: 33), tokius darinius traktuoja kaip derivatus ir į dūrinių analizę neįtraukia. Reikėtų pastebėti, kad kartais sunku atriboti žodžių grupių derivatus nuo kompozitų. Tokiu atveju žiūrima, ar antrasis dėmuo žodyne užfiksuotas atskiru žodžiu, panašia leksine reikšme kaip junginyje. Jei žodis atitinka šiuos kriterijus, jis analizuojamas kaip dūrinys.

Kaip pasakyta šio darbo įvadinėje dalyje, vokiečių kalbos istorinė dūrinių daryba yra sistemiškai menkai tyrinėta. H. Zutt, aptardama vva. žodžių darybą, pamini, kad labai trūksta šio kalbos periodo tyrinėjimų. Priežastis – tekstų rašymas įvairiomis tarmėmis bei reguliarios rašybos nebuvimas (Zutt 2000: 1358–1361). P. O. Mülleris, apžvelgdamas vokiečių kalbos istorinės žodžių darybos tyrimus, dėl vva. menko ištirtumo šį periodą įvardija kaip žodžių darybos ‚podukrą‘ (Müller 1992: 396). Taigi, esant mažai informacijos apie šio kalbos periodo daiktavardžių dūrinius, galima juos tik bendrais bruožais aptarti.

Kalbant apie ankstyvųjų vokiečių kalbos epochų dūrinių tyrėjus, reikėtų paminėti J. Erbeną, H. Zutt ir H. Paulį. Pasak J. Erbeno, jau senosios vokiečių aukštaičių kalbos periodu pagausėja sudurtinių daiktavardžių (Erben 2003: 2528). Dažniausi *daiktavardis* + *daiktavardis* modelio dūriniai yra ir viduriniojoje vokiečių aukštaičių kalboje. Kaip pastebi H. Zutt, kompozitų su kitų kalbų dalių (būdvardžių, veiksmažodžių, skaitvardžių ir pan.) pirmaisiais dėmenimis minėtu laiku nėra daug (Zutt 2000: 1362). *Būdvardis* + *daiktavardis* modelio dūriniai susiformavo iš nekaitomų būdvardžio formų ir, ilgą laiką atlikę pažyminio funkciją, pamažu pradėjo nykti. Žodžius (pvz.: *junc geselle*, *edel mann*, *niuwe jâr*) vva. periodu galima vadinti dūriniais (Paul

2009: 170). Svarbu ir tai, kad dūrinių dėmenys galėjo būti jau ne vien paprastieji žodžiai, bet ir derivatai, dažniau ėję kompozitų antraisiais dėmenimis. Tekstuose užfiksuota ir priešdėlio *ge-* bei neproduktyvių priesagų (pvz., *-t*) vedinių, einančių sudurtinių žodžių pirmaisiais dėmenimis (Zutt 2000: 1362).

Ir apie vėlyvesnių vokiečių kalbos epochų sudurtinius žodžius taip pat pasigendama konkretnės ir sistemiškesnės informacijos. Antai XVII a. dūrinius E. M. Heinle apibūdina tik bendro pobūdžio teiginiu, kad anuomet dūryba užėmė gan reikšmingą vietą žodžių daryboje. Minėtame amžiuje vyrauja ne tik dviejų dėmenų dūriniai, bet ir daugėja kompozitų, sudarytų iš trijų ar daugiau žodžių. XVIII a. plėtojantis mokslo terminijai aptinkama įvairesnių modelių daiktavardžio dūrinių. Šalia produktyvių *daiktavardis + daiktavardis*, *būdvardis + daiktavardis*, *veiksmazodis + daiktavardis* (pastarasis modelis labai produktyvus XIX a.) sudurtinių žodžių modelių gausėja dūrinių su pirmuoju įvardiniu dėmeniu, ypač su *selbst-* ‚pats‘ (Heinle 2000: 1911–1912).

Apžvelgus vokiečių kalbos daiktavardinių dūrinių morfologinę struktūrą, reikėtų aptarti jų klasifikaciją. Kaip pastebi B. Schlücker, klasifikacijų mokslinėje literatūroje pateikiama įvairių (Schlücker 2012: 6). To priežastį S. Scalise ir A. Bisetto įvardiją žodžių darybos tyrėjų ilgą laiką siūlytą savitą požiūrį į dūrinius (Scalise, Bisetto 2009: 34). Žvelgiant į dūrinius kalbos istorijos aspektu, jie skirstomi į tikruosius (vok. *eigentliche*) ir netikruosius (vok. *uneigentliche*). Tikriesiems dūriniams būdinga tai, kad jungiami tik dėmenų kamienai. Netikrųjų dūrinių pirmasis dėmuo dažniausiai yra vienaskaitos arba daugiskaitos kilmininko forma, kurios galūnė ilgainiui tampa interfiksu (jungiamuoju elementu) sudarant naujus sudurtinius žodžius, pvz.: sva. *geburti-tag* → nva. *Geburtstag* ‚gimimo diena‘ (Erben 2003: 2528). Kaip pastebi K.-P. Wegera ir H.-P. Prellas, netikrųjų kompozitų, išsirutuliojusių iš adnominalinių genityvo konstrukcijų, ypač padaugėja abv. periodu, o formalus jų skyrimo nuo tikrųjų dūrinių požymis ilgą laiką buvo dėmenų rašymas

atskirai (Wegera, Prell 2000: 1597). Nors, kaip teigia H. Paulis, vva. periodu tiek tikrieji, tiek ir netikrieji dūriniai dar buvo rašomi atskirai (Paul 2009: 163).

Kitos klasifikacijos autoriai remiasi senovės indų gramatikų tradicijomis, ir dūrinius skirsto į determinatyvinius, posesyvinius (bahuvrīhī) ir kopuliatyvinius (dvandva) (Schlücker 2012: 6). Ši tradicija buvo ypač populiari XIX a. (plg. Paul 2009: 161 tt.).

Pagal dabartinę žodžių darybos teoriją, remiantis dėmenų semantika ir jų sintaksiniais ryšiais, dūriniai skirstomi į determinatyvinius ir kopuliatyvinius, kuriems būdingi tarp dėmenų susiklostantys subordinaciniai ar koordinaciniai santykiai. Posesyviniai ir valdomieji kompozitai sudaro atskirą determinatyvinių dūrinių pogrupį (DUDEN 4 2005: 727–730). Kaip teigia B. Schlücker, Bloomfieldo vartotais endocentrinių ir egzocentrinių dūrinių terminais dažniausiai apibūdinami determinatyviniai ir posesyviniai dūriniai (Schlücker 2012: 7).

S. Scalisės ir A. Bisetto nuomone, šiuolaikinėje žodžių darybos teorijoje dūrinių klasifikavimo kriterijų gausa, nevisiškai tinka įvairių kalbų sudurtinių žodžių grupavimui (Scalise, Bisetto 2009: 38). Kaip pažymi žodžių darybos tyrėjai, dūrinius skirstant į subordinacinius ir koordinacinius bei endocentrinius ir egzocentrinius, dažniausiai remiamasi dviem kriterijais, t. y. pirmuoju atveju jų dėmenų ryšiais, o antruoju – pagrindinio dėmens (angl. *head*, vok. *Kopf* – *D. J.*) buvimu dūrinyje. Dar kiti tyrėjai kompozitus grupuoja pagal tai, ar pagrindinis dėmuo yra veiksmažodinis ar ne (Scalise, Bisetto 2009: 43). Nesant bendrų dūrinių klasifikavimo kriterijų, minėti tyrėjai siūlo gramatiniais dėmenų santykiais pagrįstą universalesnę klasifikaciją, pagal kurią dūriniai skirstomi į tris grupes, su endocentriniais ir egzocentriniais dūriniais sudarančias 6 klases (žr. 2.2 lentelę).

Pirmosios grupės dūriniais būdingas dėmenų santykis, kai vienas iš jų papildo kitą (angl. *head-complement relation*), nepriklausomai, ar pagrindinis dėmuo egzistuoja ar yra numanomas. Atributiniais dūriniais priskirtini žodžiai, kai vienas iš dėmenų (dažniausiai pirmasis) modifikuoja kitą, t. y. nusako tiesiogiai kokią nors ypatybę ar bruožą ar suteikia žodžiui metaforinę

interpretaciją. Koordinaciniams dūriniais priskiriami žodžiai su lygiaverčiais dėmenimis, kuriuos galima sujungti jungtuku ‚ir‘ (Scalise, Bisetto 2009: 45–46).

2.2 lentelė. Dūrinių klasifikacija pagal S. Scalise ir A. Bisetto (2009: 45)

Dūriniai					
Subordinaciniai		atributiniai		koordinaciniai	
endocen- triniai	egzocen- triniai	endocen- triniai	egzocen- triniai	endocen- triniai	egzocen- triniai
<i>apple</i>	<i>Pickpocket</i>	<i>blue</i>	<i>long legs</i>	<i>actor</i>	<i>north</i>
<i>cake</i>	‚kišenvagis‘	<i>cheese</i>	‚ilgakojis‘	<i>author</i>	<i>east</i>
‚obuolių pyragas‘		‚mėlynasis sūris‘		‚aktorius- autorius‘	‚šiaurės rytai‘

Bene geriausiai vokiečių kalbos dūrinių struktūrą atspindi S. Olsen pateikta dūrinių klasifikacija, pagal kurią sudurtiniai žodžiai skirstomi į determinatyvinius, posesyvinius ir kopuliatyvinius (Olsen 2000: 908). Tiesa, šioje klasifikacijoje S. Scalise ir A. Bisetto išvelgia tam tikrų trūkumų. Žodžių darybos tyrėjai pastebi, kad šalia determinatyvinių ir kopuliatyvinių dūrinių, kuriems būdingi tarp dėmenų egzistuojantys subordinaciniai ir koordinaciniai santykiai, įtraukiami posesyviniai dūriniai, tarp kurių dėmenų yra kitokie santykiai, t. y. susiklostę tarp visos konstrukcijos ir numanomo pagrindinio dėmens (angl. *missing head*). Kita vertus nėra aišku, ar endocentriniai ir egzocentriniai dūriniai įeina į determinatyvinių bei kopuliatyvinių dūrinių grupes (Scalise, Bisetto 2009: 43).

Klasifikuodama dūrinius, H. Larsson, kaip ir S. Olsen, remiasi jų dėmenų semantiniiais-sintaksiniiais ryšiais. Šalia determinatyvinių, posesyvinių ir kopuliatyvinių sudurtinių žodžių į atskirą grupę išskiriami valdomieji dūriniai (Larsson 2002; 2010). Ši klasifikacija labiausiai tinka pasirinktų vokiečių kalbos šaltinių dūrinių analizei ir aiškiai parodo dėmenų tarpusavio ryšį.

2.1. Determinatyviniai dūriniai

Didžiąją dabartinės vokiečių kalbos sudurtinių žodžių dalį užima determinatyviniai dūriniai⁵. Apskaičiuota, kad jie sudaro apie 88% (7/8) visų vokiečių kalbos kompozitų (Ortner 1991: 113) (Solling 2012: 33). Determinatyviniams dūriniam būdinga dvinarė struktūra. Pirmasis dėmuo (determinantas) dažniausiai determinuoja, apibrėžia antrąjį (determinatą), susiaurindamas jo reikšmę, tokiu būdu tarp dėmenų susiklosto subordinaciniai ryšiai. Determinuojamasis dėmuo yra pagrindinis (dažniausiai antrasis), kuris nustato dūrinio semantines ir morfologines savybes, t. y. sudaro visos konstrukcijos branduolį. Tuo tarpu determinuojantysis dėmuo veikia kaip modifikatorius, susiaurindamas pagrindinio dėmens ir taip pat viso junginio reikšmę, pvz.: *Nadelbaum* ‚spygliuotis medis‘, *Obstbaum* ‚vaismedis‘ (Schlücker, 2012, 6). Kitas determinatyvinių dūrinių požymis yra pirmojo sando kirtis (Olsen 2000: 899). Kadangi determinatyvinių kompozitų pagrindinis semantinis dėmuo (angl. *head*) yra dūrinio viduje, todėl šie žodžiai dažniausiai priskiriami endocentriniams dūriniam (Plag 2002: 186).

Kaip pastebi V. Urbutis, sudurtiniai daiktavardžiai, kurių pirmasis dėmuo yra daiktavardis, būdvardis, veiksmažodis,rieveiksmis, įvardis ar skaitvardis dažniausiai yra determinatyviniai (Urbutis 1965: 437–463). Vokiečių kalboje dažniausias determinatyvinių kompozitų modelis yra *daiktavardis* + *daiktavardis* modelis su paprastųjų žodžių ar derivatų dėmenimis (Eisenberg 2004: 227). W. Henzenas pažymi, kad galimybė sudaryti determinatyvinius dūrinius su abiem daiktavardiniais dėmenimis yra praktiškai neribota (Henzen 1965: 62).

⁵ S. Keinys šiuos dūrinius vadina prijungtiniais (Keinys: 1999, 70).

2.2. Posesyviniai dūriniai

Kitai, gerokai mažesnei daiktavardinių dūrinių grupei priskiriami posesyviniai dūriniai, kurie, kaip archajiškas žodžių darybos tipas, siekia indoeuropiečių prokalbės laikus (Larsson 2002: 204). M. Neefo teigimu, šie sudurtiniai žodžiai nėra produktyvus žodžių darybos būdas (Neef 2009: 396).

Tokiais žodžiais, kuriems būdinga perkeltinė reikšmė, dažniausiai apibūdinami asmenys, augalai ar gyvūnai. Posesyviniams dūriniam būdingas *pars pro toto* principas, t. y. jie nusako tik tam tikros savybės dalį, objektus įvardija netiesiogiai. W. Henzeno teigimu, reikšmė atsiduria tarsi už viso žodžio ribų (Henzen 1965: 83), pvz.: *Bleichgesicht* ‚blyškiaveidis‘, *Schafskopf* ‚avigalvis‘. Antruoju dėmeniu dažniausiai nusakoma kūno dalis, o visas dūrinys reiškia žmogaus ar kokio gyvūno pavadinimą. Šių sudurtinių žodžių pirmieji dėmenys dažniausiai yra būdvardžiai, rečiau daiktavardžiai ir veiksmažodžiai (Klos 2011: 14). Nemažai vokiečių kalbos posesyvinių dūrinių daliai būdingas antrasis dėmuo *-kopf* ‚galva‘, *-bart* ‚barzda‘, *-fuß* ‚pėda‘ ir *-maul* ‚snukis‘ (Naumann 2000: 44).

Kadangi tarp posesyvinių dūrinių dėmenų egzistuoja determinaciniai ryšiai, dauguma žodžių darybos tyrėjų, kaip W. Fleischeris ir I. Barz (1995: 46), B. Naumann (2000: 44), B. Schlücker (2012: 7), V. Klos (2011: 14), P. Eisenbergas (2004: 232), H. Altmannas (2011: 57), D. Sollingas (2012: 33), S. Stricker (2005: 48), Chr. Römer ir B. Matzkė (2005: 75), I. Plag (2002: 187) juos priskiria determinatyvinių kompozitų porūšiui. S. Stricker požiūriu, posesyvinių kaip ir determinatyvinių dūrinių antrąjį dėmenį apibrėžia (determinuoja) pirmasis, nors viso darinio reikšmė yra platesnė, išeina už pagrindinio žodžio ribų, pvz., *Langbein* ‚didžiakojis‘ (*lang* ‚didelis‘ + *Bein* ‚koja‘) nėra *Bein* ‚koja‘, bet įvardijamas asmuo, turintis ilgas kojas. Dėmenų reikšmių santykis, kai apibūdinamas kažkokios savybės turėtojas, vadinamas egzocentrinium, o žodžiai – egzocentriniais determinatyviniais dūriniais (Stricker 2005: 48–49).

2.3. Kopuliatyviniai dūriniai

Labai retų žodžių grupę sudaro kopuliatyviniai dūriniai, kurie kadaise susidarė iš padrikų žodžių kamienų (Henzen 1965: 75). S. Keinys, aptardamas bendrinės lietuvių kalbos žodžių darybą, taip pat pastebi, kad suaugtinių (kopuliatyvinių – *D. J.*) dūrinių tėra visai mažai (Keinys 1999: 71), kurie galėtų sudaryti maždaug 0,4% visų vokiečių kalbos sudurtinių žodžių (Ortner 1991: 115).

Tradiciškai germanistikoje šio tipo dūriniai aptariami atskirai nuo determinatyvinių. W. Henzenas teigia, kad germanų kalbose grynųjų šio tipo dūrinių nėra išlikę. Dažniausiai šie žodžiai įvardija asmenis, vietas bei objektus, pvz.: *Fürstbischof* ‚kunigaikštis vyskupas‘, *Strumpfhose* ‚pėdkelnės‘, *Österreich-Ungarn* ‚Austrijos-Vengrijos imperija‘ (Donalies 2004: 66). Tokie dūriniai dažniausiai yra ir tarpinių pasaulio krypčių pavadinimai, pvz.: *Nordosten* ‚šiaurės rytai‘, *Südwesten* ‚pietvakariai‘ (Mikkola 1967: 32).

Labiausiai kopuliatyviniai dūriniai pasireiškia skaitvardžio ir būdvardžio kategorijoje, pvz.: *dreizehn* ‚trylika‘, *bittersüß* ‚karčiai saldus‘. Šių dūrinių abu dėmenys yra vienodai savarankiški, vienas kito neapibrėžia ir yra sujungti ‚ir‘ ryšiu (vok. *und-Relation*). Taigi, tarp šio tipo dūrinių dėmenų susiklosto koordinaciniai santykiai, todėl sukeitus dėmenis vietomis dūrinio reikšmė labai nepasikeičia, tuo tarpu determinatyviniams dūriniam dėmenų keitimas neįmanomas, kad nepasikeistų pati reikšmė (Donalies 2005: 85), pvz.: *Südwest* ‚pietvakariai (kryptis)‘, *Hosenrock* ‚kelnsijonis‘. Kitą kopuliatyvinių dūrinių savybę W. Fleischeris ir I. Barz įvardija kaip abiejų dėmenų tą pačią kalbos dalį (Fleischer, Barz 1995: 128). M. Neefas ir S. R. Borgwaldt pastebi, kad kopuliatyviniams, priešingai nei determinatyviniams, kompozitams nėra būdinga interfiksacija (Neef, Borgwaldt 2012: 31). Kaip pažymi B. Schlücker (2012: 7), V. Urbutis (1965: 442) ir E. Donalies (2004: 66), griežtos ribos tarp daiktavardinių determinatyvinių ir kopuliatyvinių dūrinių nėra, nes ir labiausiai kopuliatyvinių dūrinių savybes reprezentuojantys žodžiai, gali būti interpretuojami kaip determinatyviniai. Bet kopuliatyvinių būdvardžio dūrinių

determinacijos interpretacija dažniausiai negalima, todėl jie traktuojami kaip atskiras dūrinių tipas. Koordinacinis dėmenų santykis aiškiai matomas vok. k. žodyje *süßsauer* ‚saldžiarūgštis, kur sukeitus dėmenis *sauer* ‚rūgštus‘ ir *süß* ‚saldus‘ → *sauersüß* ‚rūgščiai saldus‘ darinio reikšmė nepasikeičia (Römer, Matzke: 2005, 81).

2.4. Valdomieji dūriniai

Valdomieji dūriniai⁶ (vok. *Rektionskomposita*) dažnai traktuojami kaip determinatyvinių (endocentrinų) dūrinių grupė (DUDEN 4 2005: 728) (Busch, Stenschke 2007: 96; Selkirk 1982: 23). E. O. Selkirk juos dar vadina veiksmažodiniais dūriniais (angl. *verbal compounds*), nes jų antrasis dėmuo yra veiksmažodžio derivatas (Selkirk 1982: 23).

Šiems sudurtiniams žodžiams būdinga, tai, kad jų antrasis dėmuo yra veiksmažodinis daiktavardis, perėmęs veiksmažodžio valentingumo savybes ir semantiką. Tarp dėmenų lyg ir susiklosto sintaksiniai ir semantiniai santykiai, panašūs kaip sakinyje tarp tarinio ir papildinio, kuriuos Chr. Römer ir B. Matzkė įvardija kaip argumento ir predikato ryšį (vok. *Argument – Prädikat – Relation*) (Römer, Matzke 2005: 76–77), pvz.: *Festbesucher* ‚šventės lankytojas‘ (*Fest* ‚šventė‘ ir *Besuch-er* ‚lankytojas‘ ← *ein Fest besuchen* ‚lankyti šventę‘), *Hausdurchsuchung* ‚namų krata‘ (*Haus* ‚namas‘ + *Durchsuch-ung* ‚apieškojimas, iškratymas‘ ← *ein Haus durchsuchen* ‚apieškoti namą‘). D. Sollingo teigimu, valdomųjų dūrinių reikšmė gali būti paaiškinama remiantis valentingumo gramatika (Solling 2012: 34). Veiksmažodinis antrasis dėmuo daugiausia valdo dūrinių pirmąjį komponentą.

⁶ Valdomuosius dūrinius reikėtų skirti nuo 2 skyriuje (p. 17–18) aptartų žodžių grupių derivatų (vok. *Zusammenbildungen*), kurie išvedami iš kelių leksemų.

2.5. Dūriniai su afiksoidais

Afiksoidais vadinami tokie žodžių darybos elementai, kurie užima tarpinę poziciją tarp žodžio (leksemos) ir darybos afikso. E. Donalies šiuos elementus vadina *jau ne žodžiais* (vok. *Nicht-mehr-Wort*), bet *dar ne afiksais* (vok. *Noch-nicht-Affix*) ir pažymi, kad afiksų išsirutuliojimas iš atskirų žodžių yra tipiškas vokiečių kalbos fenomenas. Kaip pastebi D. Nüblingas, apskritai žodžių darybos afiksų susidarymas kalbos istorijos raidoje iš dūrinių dėmenų yra būdingas reiškiny (Nübling 2010: 73). E. Kubrjakova, tyrusi germanų kalbų žodžių darybą, pažymi, kad dūryba šiose kalbose yra tarsi priemonė naujiems sufiksams atsirasti (Kubrjakova 1963: 110). Panašios nuomonės apie žodžių darybos morfemų kilmę yra ir C. Scherer (Scherer 2005: 16). H. Paulis, apžvelgdamas vedinių – priesagų ir priešdėlių – kilmę, pastebi, kad pastarieji, kadaise buvę dūriniuose savarankiškais žodžiais, praranda šią funkciją (Paul 2009: 177). Tokiu būdu susiformavo kai kurie dabartiniai anglų bei vokiečių kalbų sufiksai, pvz.: *-heit*, *-schaft*, *-tum*, *-hood*, *-ship*, *-dom*, *-some* (Olsen 2004: 901).

Taigi, afiksoidai savo aiškesne semantine reikšme (tiesa, daugiau ar mažiau apibendrinta) skiriasi nuo žodžių darybos afiksų, bet dėl savo funkcijų, riboto savarankiškumo žodžių junginyje labiau panašūs į pastaruosius. Daugumai žodžių darybos tyrėjų tarpinę poziciją užimančių darybinių elementų įvardijimas afiksoidais yra priimtinausias. Nors teorijoje, kaip pažymi J. Stepan, afiksoidai gali būti vadinami ir kitaip, pvz., afiksinėmis morfemomis, pusiau afiksais, dūrinių afiksais, santykiniais afiksais, tarsi afiksais ar semi-afiksais (Stepan 2009: 102). Kaip teigia, P. O. Mülleris, keblumų iškyla taip pat ir dėl afiksoidų pozicijos žodžių darybos sistemoje nustatymo. Tyrinėjant kalbą diachroniniu aspektu, nevisada lengva atriboti dūrinius ir vedinius (Müller 1993: 410).

Afiksoidai paprastai skirstomi į dvi grupes:

- 1) prefiksoidus, atliekančius priešdėlių funkciją;

2) sufiksoidus, atliekančius priesagos funkciją ir būdingus dažniausiai daiktavardžiui ar būdvardžiui.

H. Altmannas, apžvelgdamas šiuolaikinės vokiečių kalbos darybą, išskiria šiuos sufiksoidus: *-gut*, *-kram*, *-kreise*, *-leute*, *-material*, *-reich*, *-volk*, *-welt*, *-werk*, *-wesen*, *-zeug*. Prefiksoidams jis priskiria: *Alt-*, *Ex-*, *Ko-*, *Maxi-*, *Mini-*, *Miss-*, *Mit-*, *Nicht-*, *Vize-* (Altmann, 2011, 74–76). Šis sąrašas išsiplėstų, jei įtrauktume ir tuos žodžių darybos elementus, kuriuos J. Stepan taip pat priskiria afiksoidams, pvz., *-frau*, *-mutter*, *-nonne*, *-weib*, *groß-*, *stief-* (Stepan 2009: 101–102). J. Langijaus ir J. Brodovskio žodynuose aptinkami sufiksoidai *-werk*, *-wesen*, *-zeug*, *-gut* bei prefiksoidas *haupt-*, todėl juos reikėtų detaliau aptarti.

Atskiro žodžio *Werk* leksinė reikšmė yra ‚gaminimo vieta‘ (vok. *Produktionsort*), *Wesen* – ‚būtybė, kūrinys‘ (vok. *Geschöpf*), *Zeug* – ‚medžiaga, įrankis‘ (vok. *Stoff*, *Gerät*), *Gut* – ‚turtas‘ (vok. *Vermögen*), *Haupt* – ‚galva‘ (vok. *Kopf*). Kaip nurodo D. Nüblingas, jau ankstyvosios bendrinės vokiečių kalbos (vok. *Frühneuhochdeutsch*) periodu susiformuoja nauji kuopinių daiktavardžių darybos sufiksai iš *Werk*, *Wesen*, *Zeug* ir *Gut* (Nübling 2010: 78). F. Hartwegas ir P.-K. Wegera konstatuoja, jog minėtuju kalbos periodu šie dėmenys įgauna apibendrintą leksinę reikšmę, junginiuose nutolusią nuo pirminės, ir tampa labai produktyvūs. Ypač tokių žodžių pagausėja nuo XVII a. Tendencija kuopinius daiktavardžius sudaryti su elementu *Werk* anksčiausiai išryškėja jau XVI a. (Hartweg, Wegera 2005: 199), kitų mokslininkų teigimu, jau XIV a. (Solling 2012: 45). D. Nüblingas nurodo, kad *-werk* ir *-wesen* reikšmės junginiuose dažniausiai yra jau abstrahuotos, šie sufiksoidai įgauna abiem bendrą darybinę reikšmę ‚sankaupa to, kas pasakyta pirmuoju dėmeniu‘ ar ‚visuma to, kas priklauso pirmajam dėmeniui‘, pvz.: *Laubwerk* ‚medžių lapai‘, *Fischereiwesen* ‚žuvininkystė‘. Afiksoidui *-zeug* būdinga kolektyvinė ‚viskas, kas naudojama tam, kas pasakyta pirmuoju dėmeniu‘ reikšmė, pvz.: *Nähezeug* ‚siuvimo reikmenys‘ (Nübling 2010: 78). Pasak W. Fleischerio ir I. Barz, sufiksoido *-gut* reikšmė gali būti skirtinga priklausomai nuo pirmojo dėmens kalbos dalies: junginyje

su veiksmažodžiu šis elementas reiškia ‚medžiagą, reikalingą darbo procesui ar perdirbimui‘, su daiktavardžių abstraktais jis žymi nematerialios kilmės kompleksus (Fleischer, Barz, 1995: 143 – 144), pvz.: *Mahlgut* ‚malinys‘, *Gedankengut* ‚mintys‘.

Afiksoidai *-werk*, *-wesen*, *-zeug*, *-gut* su skirtingų kalbos dalių pirmaisiais dėmenimis yra nevienodai produktyvūs. Kaip pastebi D. Nüblingas, visi išvardyti elementai gali jungtis su daiktavardiniu dėmeniu. Junginyje su veiksmažodiniu dėmeniu dažniausiai aptinkamas *-zeug*, tuo tarpu *-werk* yra daug retesnis. Afiksoidai *-wesen* ir *-gut* dažniausiai jungiasi su daiktavardžių kamienais, apibrėždami daiktavardinių objektų savybes (Nübling 2010: 79).

Sudurtinių žodžių dėmuo *haupt-* prefiksoido statusą greičiausiai įgijo XVIII amžiuje. L. M. Eichingeris, apžvelgdamas minėto laikotarpio dalykinių tekstų nominalinę žodžių darybą, užsimena, kad nuo XVI a. vartojama leksema *Haupt*, reiškusi kūno dalį – galvą (vok. *Kopf*), vis dažniau kaip pirmasis dėmuo praranda šią reikšmę ir įgyja kitą, žyminčią ‚centrinę padėtį‘ ar ‚aukščiausią poziciją hierarchijoje‘, todėl šis dėmuo atlieka prefiksui būdingą funkciją (Eichinger 2002: 350).

Baigiant šį afiksoidų aprašymui skirtą skyrių, reikėtų pastebėti, kad kai kurie sinchroninės žodžių darybos tyrėjai ne visus aprašytuosius sufiksoidus ir prefiksoidus linkę traktuoti kaip afiksoidus. J. Meibaueris (2002: 30), M. Lohdė (2006: 15, 112–113), W. Fleischeris ir I. Barz (1995: 145) darybinius elementus *-werk*, *-wesen* ir *haupt-*, žodžiuose praradusius savo pirminę leksinę reikšmę, laiko darybiniais afiksais. Elementus *-gut* ir *-zeug* W. Fleischeris ir I. Barz laiko dūrinių antraisiais dėmenimis (Fleischer, Barz, 1995: 143–144). G. Zifonun, atlikusi leksinę, morfonologinę bei semantinę pastarųjų žodžių dėmenų analizę, juos priskiria pusiau sufiksų ar afiksoidų kategorijai (Zifonun 2012: 131). Šioje vietoje reikėtų paminėti J. Erbeną, kuris darybinius elementus *-werk* ir *-wesen* dažniausiai traktuoja kaip sufiksoidus (Erben 1975: 143), bet kartais juos vadina kuopinių daiktavardžių darybinėmis priesagomis (Erben 2001: 105).

Remiantis vokiečių žodžių darybos tyrėjų nuomonėmis, teigtina, kad minėtų komponentų apibūdinimui vartojama afiksoidų sąvoka būtų tinkamiausia. Analizuojant J. Langijaus bei J. Brodovskio žodynų dūrinius (Elbingo žodynėlyje žodžių su afiksoidais neužfiksuota nė vieno), žodžiai su aptartais, iš dalies nesavarankiškais komponentais *-gut*, *-werk*, *-wesen*, *-zeug* ir *haupt-* neįtraukiami į šį tyrimą, pateikiami kiekvieno skyriaus pabaigoje tik faktiniai jų duomenys.

2.6. Tariamieji dūriniai su atliekamais kamienais

Kaip pastebi P. O. Mülleris, vienas iš procesų, vykstančių kalbos istorinėje raidoje, yra ir unikaliųjų, arba pseudomorfemų, susiformavimas iš kadaisė buvusių, savarankišką reikšmę turėjusių žodžių (Müller 1993: 412). Unikaliomis morfemomis (vok. *unikale Morpheme*) vadinami žodžių dėmenys, kurie neegzistuoja nei kaip savarankiški žodžiai, nei aptinkami kituose dūriniuose, pvz.: *Heidelbeere* ‚mėlynė‘ (*Heide* ‚tyrlaukis‘), *Schornstein* ‚kaminas‘ (*Schorn* ← sva. *schorren* ‚būti išsikūšusiam‘), *Bräutigam* ‚jaunikis‘ (*Gam* ← sva. *gomo* ‚vyras‘). Tai vienetiniuose žodžiuose pasitaikantys elementai, ankstyvųjų kalbos epochų reliktai, kurių leksinė reikšmė jau išblėsusi, iš dalies ji gali būti paaiškinama tik etimologiškai, todėl sinchroninės žodžių darybos požiūriu dūriniai su šiomis morfemomis suvokiami kaip paprastieji žodžiai (Müller 1993: 412). Vokiečių kalbos žodžių darybos teorijoje šiems elementams įvardyti dažniausiai vartojamas unikaliųjų morfemų terminas, nors, kaip pažymi E. Donalies, šie dėmenys gali būti apibūdinti ir kitaip: blokuotomis, kvazi ar pseudomorfemomis ar pleremomis⁷ (Donalies 2005: 41). V. Urbutis šių darinių apibūdinimui žodžių darybos teorijoje siūlo tariamųjų dūrinių su atliekamu kamieniu sąvoką, atkreipdamas dėmesį, kad pastarieji nėra pakankamai aiškios sandaros ir nesudaro naujų dūrinių, todėl žodžiai su šiais elementais turėtų likti už žodžių darybos tyrimo

⁷ Vokiečių kalbos žinyuose galima rasti dar įvairesnių šių elementų apibūdinimų, pvz. vok. Pseudoplerem, Himbeermorphem (Glück 2005: 707).

ribų (Urbutis 2009: 143–144). Dvikamieniai žodžiai, kurių tik vienas kamienas gali būti darybiškai pamatuotas, kitas jau nebe, aptariami kiekvieno rankraštinių žodynų dūrinių tyrimo skyriaus pabaigoje, juolab, kad unikalioji morfema ankstesniame kalbos istorijos etape dar gali egzistuoti kaip savarankiškas žodis, pvz.: *Nachtigall* ‚lakštingala‘ dėmuo *gall* vva. reiškė ‚dainavimas‘ ← *galen* ‚dainuoti‘. Kaip nustatė F. Simmleris, visos šiuolaikinės vokiečių kalbos unikaliosios morfemos (Simmleris jas įvardija pseudomorfemomis) diachroniniu aspektu kilusios iš pagrindinių morfemų, dažniausiai pasitaikančių kaip sudurtinių daiktavardžių ir būdvardžių pirmaisiais, rečiau antraisiais dėmenimis. Pritaikęs reikšmės nustatymo laipsnio metodą (vok. *Grade der Bedeutungsindizierung*), pagal kurį reikšmės paskirstė nuo aukšto motyvacijos laipsnio iki pačio neaiškiausio, konstatavo, jog šios morfemos dūriniuose gali būti skirtingai motyvuotos (Simmler 2002: 75, 101).

Kitą grupę sudaro žodžiai su pirmuoju dėmeniu *Stief-* ir *Schwieger-*, pvz.: *Stief-vater* ‚patėvis‘, *Stief-sohn* ‚posūnis‘, *Schwieger-eltern* ‚uošviai‘. Kaip nesavarankiškas žodis *Stief-* aptinkamas tik giminės atstovus apibūdinančiuose žodžiuose ir nurodo, jog šiuos asmenis sieja antros santuokos ryšiai (DUDEN 7 2001: 809). Lietuvių kalboje jis atitinka priešdėlį *pa-* (*po-*). Reikėtų pastebėti, kad šios morfemos kai kurių mokslininkų traktuojamos ir kaip afiksoidai⁸ (Stepan 2009: 102), ir kaip konfiksai (Barz, Fleischer 1995: 122). W. Fleischeris išskiria dvi konfiksų rūšis: svetimos kilmės (vok. *nicht heimische*) ir savos kalbos (vok. *heimische*) (Fleischer 1995: 62). Pirmajai grupei priskiriami kitaip dar vadinami neoklasikiniai konfiksai, pvz.: *Bio-*, *Euro-*, *Mini-*. Kitai grupei priklauso jau minėti *Stief-* ir *Schwieger-*. Pastaruosius struktūrinius elementus reikėtų aptarti plačiau, kad būtų išvengta terminų painiojimo. Savos kalbos konfiksai kaip ir unikaliosios morfemos kalbos istorinėje raidoje susiformavo iš kadaise savarankiškų leksemų, dabar

⁸ Vokiečių kalbos elementų *Stief-* ir *Schwieger-* priskyrimas afiksoidams nėra visiškai teisingas, nes, kaip aptarta 2.5 skyriuje, pastarieji žodžių darybos požiūriu yra ypač produktyvūs, tuo tarpu pirmieji dėmenys *Stief-* ir *Schwieger-* aptinkami tik mažoje žodžių grupėje (faktiškai neproduktyvūs).

aptinkamų tik tam tikruose žodžiuose. Pagrindinis skirtumas tarp jų yra tas, kad konfiksas, nors ir nėra produktyvus žodžių darybos elementas, egzistuoja žodžių grupėse. Tuo tarpu unikaliosios morfemos aptinkamos tik pavieniuose žodžiuose. Su *Stief-* ar *Schwieger-* iš esmės galima sudaryti naujadarų⁹, tuo tarpu su unikaliu elementu šis procesas neįmanomas. Konfiksui taip pat nėra būdinga labai apibendrinta, abstrakti afiksinė reikšmė (Fleischer, 1995, 64–65). Esminis skirtumas tarp savos kalbos ir svietimos kilmės konfiksų yra žodžių su jais darybinis produktyvumas, su pastaraisiais, ypač dabartinėje vokiečių kalboje, pasidaroma nemažai žodžių (Elsen 2006: 138). Konfiksų nereikėtų gretinti ir su afiksoidais, nes pastarieji – nors diachroniniu aspektu jie yra tarpiniai elementai, pereinantys į afiksų kategoriją – dar aptinkami kaip savarankiški žodžiai, tuo tarpu konfiksai egzistuoja tik žodžių darybinėse konstrukcijose (Schu 2006: 259). Apibendrinant konfiksų ypatybes, galima būtų remtis E. Donalies teigimu, kad šie elementai nėra žodžiai (vok. *keine Wörter*), sutrumpinimai (vok. *keine Kurzwörter*), žodžių darybiniai afiksai (vok. *keine Wortbildungsaffixe*), unikaliosios morfemos (vok. *keine unikalen Einheiten*), afiksoidai (vok. *keine Affixoide*) ar žodžių junginių derivatai (vok. *keine Zusammenbildungsprodukte*) (Donalies 2001: 154).

Apžvelgus unikalųjų morfemų bei konfiksų savybes, tinkamiausias šių elementų apibūdinimui atrodytų V. Urbučio pasiūlytas tariamųjų dūrinių su atliekamais kamienais terminas. Tokį termino pasirinkimą lėmė savos kalbos konfiksų bei unikalųjų morfemų kaip savarankišką leksinę reikšmę turinčių žodžių statuso nebuvimas bei jų darybinis neproduktyvumas. Nors, kaip yra W. Fleischeris pastebėjęs, su *Stief-* ir *Schwieger-* galima pasidaryti naujų žodžių, bet faktiškai vokiečių kalboje šie elementai žodžių darybos požiūriu yra visiškai neproduktyvūs.

⁹ Vokiečių kalbos gramatikose cituojamas 1999 m. leidinyje „Woche“ užfiksuotas naujadaras *Stieffamilie* (DUDEN 4 2005: 667).

2.7. Dūrinių dėmenų jungiamieji elementai

Jungiamieji elementai (interfiksai) (vok. Fugenelemente) yra tam tikros jungtys tarp dūrinių tiesioginių sandų, istoriškai išsirutuliojusios iš pirmųjų dėmenų fleksijų ar kamieno priesagų (Fuhrhop 1998: 218). Dabar jungiamieji elementai dažniausiai rodo, jog dūrinys susidarė iš ankstesniųjų kilmininko linksnio konstrukcijų (*des Tages Licht* → *Tageslicht* ‚dienos šviesa‘), taip kalbos istorijos eigoje susiformavo nauja sudurtinių žodžių klasė, dar vadinama netikraisiais (vok. *uneigentliche*) kompozitais. Paprastai senoji žodžio galūnė dūrinyje tampa pastoviu elementu, net jei kalbos istorinėje raidoje pasikeičia daiktavardžių paradigminė sistema. Šis pasikeitimas, įvykęs ankstyvosios vokiečių bendrinės kalbos periodu, akivaizdžiausiai būdingas moteriškosios giminės daiktavardžiams, kai konsonantinė (priebalsio *n*) linksniuotė vienaskaitos formose buvo pakeista nuline fleksija, pvz., anksčiau buvusi sg. gen. forma *der Nasen*, pakito į *der Nase*, todėl kai kuriuose dūriniuose reliktinę formą dar galime įžvelgti, pvz.: *Nasenbein* ‚nosikaulis‘, *Nasenspitze* ‚nosies galas‘, *Nasenbluten* ‚kraujavimas iš nosies‘ (Nübling 2010: 86). Todėl kyla klausimas, ar minėtąjį jungiamąjį elementą *-n* laikyti reliktine sg. ar pl. gen. forma. V. Pavlovas teigia, kad tokiu atveju nėra esminio skirtumo, nes įvyksta vadinamoji gramatinės skaičiaus kategorijos neutralizacija (Pavlov 2009: 62).

Remiantis šiuolaikinės vokiečių kalbos tyrimais, interfiksacija būdinga apie 30% dūrinių (DUDEN 4 2005: 722). Kiti žodžių darybos tyrėjai teigia, jog jungiamąjį elementą turi apie 35% kompozitų (Libben 2002: 24). Remiantis dar kitais skaičiavimais, dūrinių su šiais elementais yra mažiau, t. y. apie 27% (Eisenberg 2004: 236). Sudurtinių žodžių su jungiamuoju elementu skaičius priklauso ir nuo teksto žanro, kuris gali svyruoti nuo 27,2% prozos kūrinuose iki 41,2% mokslo tekstuose (Ortner 1991: 69).

Jungiamasis elementas randamas dūriniuose su pirmuoju daiktavardiniu ir veiksmažodiniu dėmeniu. Tarp vokiečių kalbos dūrinių dėmenų gali būti šie interfiksai: *-s-*, *-n-*, *-en-*, *-e-* ir *-ens-*, kai kurie kartu su umliautu (vok. Umlaut) (Schlücker, 2012, 9). Dažniausias jungiamasis elementas yra *-(e)s*, kiek rečiau

aptinkamas *-(e)n*, mažiausiai randama dūrinių dėmenų, sujungtų interfiksais *-e*, *-er* ir kitais (Ortner 1991: 54) (žr. 2.3 lentelę).

2.3 lentelė. Interfiksų pasiskirstymas pagal L. Ortner (1991: 69)¹⁰

Jungiamieji elementai	<i>Daiktavardis + daiktavardis</i> modelio dūriniai	<i>Veiksmažodis + daiktavardis</i> modelio dūriniai
<i>-ø-</i>	68,2%	88%
<i>-(e)s-</i>	18,2%	-
<i>-(e)n-</i>	11,5%	-
<i>-er-</i>	1,1%	-
<i>-e-</i>	0,8%	12%
<i>kiti</i>	0,2%	-

Interfiksų *-n* ir *-s* produktyvumą, anot D. Nüblingo, lėmė tai, kad pastariesiems dažniausiai nebūdinga fleksinė reikšmė, t. y. jie atlieka neparadigminę funkciją (Nübling 2010: 87).

Dūrinių dėmenų jungiamieji elementai paprastai skirstomi į paradigminius (linksninius) ir neparadigminius (nelinksninius) (plg. Nübling 2010: 87). Jau pats pavadinimas nurodo, jog linksniniai jungiamieji elementai atitinka pirmojo dūrinio dėmens linksnio galūnę, pvz.: *Jahr-es-zeit* ‚metų laikas‘, *Kind-er-garten* ‚vaikų darželis‘. Neparadigminiai elementai nepriklauso sudurtinio žodžio dėmens linksninių paradigmų, pvz.: *Liebesbrief* ‚meilės laiškas‘, *Arbeitsbericht* ‚pranešimas apie atliktus darbus‘. Neparadigminis elementas *-e-* būdingas daiktavardžių dūriniam su pirmuoju veiksmažodžio dėmeniu, tokie žodžiai sudaro apie 12% *veiksmažodis + daiktavardis* modelio dūrinių, pvz.: *Düngemittel* ‚trąša, tręšimo priemonė‘, *Schneidezahn* ‚kandys, kaplis (priekinis dantis)‘ (Ortner 1991: 61). Dabartinėje vokiečių kalboje jungiamieji elementai šalia pirmojo dėmens pabaigos

¹⁰ Lentelėje pateikti skaičiai procentais paremti L. Ortner duomenimis iš trijų teksto žanrų (prozos, mokslinių bei mišrių tekstų), iš kurių išvestas vidurkis.

žymėjimo, atlieka, anot H. Altmanno, žodžio tarimo palengvinimo funkciją (Altmann 2011: 28).

Apibendrinant 2 skyrių atkreiptinas dėmesys į tai, kad:

1. Pagal dūrinių dėmenų morfologinę struktūrą vokiečių kalboje produktyvumu pasižymi *daiktavardis + daiktavardis* modelio kompozitai. Sudurtiniai žodžiai su kitų kalbos dalių pirmaisiais dėmenimis yra daug retesni.

2. Vokiečių kalbos istorinė dūrinių daryba yra sistemiškai menkai tyrinėta. Apie ankstyvųjų bei vėlesnių kalbos epochų žodžių darybą yra rašę H. Zutt (2000), P. O. Mülleris (1992), J. Erbenas (2003), H. Paulis (2009), E. M. Heinlé (2000), V. M. Pavlovas (1983).

3. Dėl savito žodžių darybos tyrėjų požiūrio į dūrinius mokslinėje literatūroje pateikiama įvairių jų klasifikacijų. Vokiečių kalbos daiktavardžių dūriniai istoriniu aspektu skirstomi į tikruosius ir netikruosius. Pagal dėmenų tarpusavio santykius išskiriami determinatyviniai ir posesyviniai dūriniai. Remiantis semantiniiais-sintaksiniais sandų ryšiais paprastai kompozitai klasifikuojami į determinatyvinius, kopuliatyvinius, posesyvinius ir valdomuosius, nors pastarieji neretai priskiriami determinatyvinių dūrinių grupei.

4. Didžiąją įvairių vokiečių kalbos epochų sudurtinių žodžių dalį sudaro determinatyviniai dūriniai. Gerokai mažiau yra valdomųjų bei posesyvinių, o kopuliatyviniai dūriniai – itin reti.

5. Kaip pastebi žodžių darybos tyrėjai, žodžiai kalbos istorijos raidoje gali prarasti savo savarankišką leksinę reikšmę, tokiu būdu susiformuoja afiksoidai ir unikaliosios morfemos. Dėl šios priežasties tyrinėjant kalbą diachroniniu aspektu, kartais būna keblu atriboti dūrinius ir vedinius, nes ankstyvuojų kalbos periodu minėti elementai dar gali būti suvokiami kaip savarankiški dūrinių dėmenys, vėlyvuojų jau tik kaip vedinių darybiniai afiksai (afiksoidai) arba kaip simplicijų atliekami kamienai (unikaliosios morfemos ir savos kalbos konfiksai).

6. Jungiamieji elementai (interfiksai) randami dūriniuose su pirmuoju daiktavardiniu ir veiksmažodiniu dėmeniu. Šiuolaikinėje vokiečių kalboje interfiksacija būdinga apie 30% kompozitų. Paprastai jungiamieji elementai skirstomi į paradigminius (linksninius) ir neparadigminius (nelinksninius). Pirmieji atitinka sudurtinio žodžio dėmens linksnio galūnę, antrieji nepriklauso pirmojo dėmens linksnių paradigmam.

3. Elbingo žodynėlio dūriniai

Šiame skyriuje aprašomi XV amžiaus rankraštinio vokiečių-prūsų kalbų Elbingo žodynėlio vokiškosios dalies daiktavardžio dūriniai. Pirmiausia analizuojami sudurtiniai žodžiai pagal pirmojo dėmens kalbos dalį, nustatomas dėmenų jungimo pobūdis. Po to aptariami dūriniai pagal dėmenų semantinį-sintaksinį ryšį, atskirai apžvelgiant dėmenų struktūrą. Skyriaus pabaigoje pateikiamas daiktavardžio dūrinių su unikaliomis morfemomis aprašymas.

Pirmiausia reikėtų pastebėti, kad Elbingo žodynėlio vardažodžių priebalsiai ir balsiai užrašomi labai įvairiai, pvz., /a/ rašoma <oe> ar <o>: *Hoer* E 69 [Haar] ,plaukai‘, *Czophor* E 70 [Zopfhaar] ,plaukai, supinti į kasą‘; /f/ rašoma <v> ir <f>: *Vlys* E 62 [Fluss] ,upė‘, *Reynflis* E 63 [Regenfluss] ,lietaus upė‘; /z/ rašoma <z> ar <s>: *Naze* E 85 [Nase] ,nosis‘, *Naseloch* E 87 [Nasenloch] ,nosiaskylė‘; /g/ rašoma <y>: *Hayl* E 54 [Hagel] ,kruša‘, *Jayt* E 699 [Jagd] ,medžioklė‘. Dvibalsiai /au/, /eu/ rašomi /aw/, /ew/, pvz.: *Schewne* E 231 [Scheune] ,daržinė‘, *Herschaw* E 416 [Heerschau] ,kariuomenės paradai‘ ir tt. Apie nuoseklios rašybos nebuvimą byloja, pvz., žodis *Slower* E 483 [Schleier] ,apdangalas‘, kuris to meto kalbos periodu galėjo būti dar užrašytas: *slogier*, *sloier*, *sloiger*, *sloir*, *sleiger*, *sleier*, *sleir* ir pan. (Jarmalavičius 2009: 57).

Dūrinių abu dėmenys žodynėlyje dažniausiai rašomi vienu žodžiu, pvz.: *Appelbom* E 615 [Apfelbaum] ,obelis‘ (*Appel* ,obuolys‘ + *Bom* ,medis‘), *Bacofen* E 331 [Backofen] ,kepimo krosnis‘ (*backen* ,kepti‘ + *Ofen* ,krosnis‘), *Donirstag* E 21 [Donnerstag] ,ketvirtadienis, perkūno diena‘ (*Donir* ,perkūnas‘ + *Tag* ,diena‘), *Elboge* E 110 [Ellbogen] ,alkūnė‘ (*El(e)* ,alkūnė‘ + *Boge* ,lankas‘), *Gropbrot* E 340 [Grobrot] ,rupi duona‘ (*grop* ,rupus‘ + *Brot* ,duona‘), *Hirnschedel* E 72 [Hirnschädel] ,smegenų kaukolė‘ (*Hirn* ,smegenys‘ + *Schedel* ,kaukolė‘), *Kynboem* E 597 [Kienbaum] ,pušies medis‘ (*Kyn* ,pušis‘ + *Boem* ,medis‘), *Morgenstern* E 5 ,rytinė žvaigždė‘ (*Morgen* ,rytas‘ + *Stern* ,žvaigždė‘). Tik vienam sudurtiniam žodžiui būdinga kitokia rašyba – dėmenų

rašymas skyriumi: *Hals oder* E 103 [Halsader] ‚kaklo gysla‘ (*Hals* ‚kaklas‘ + *Oder* ‚gysla‘).

H. Zutt, aptardama vva. žodžių darybą, pažymi, kad to meto tekstų kalba nėra standartinė. Tekstai dažniausiai buvo rašomi įvairiomis tarmėmis, todėl sunku spręsti apie rašybos reguliarumo tendencijas (Zutt 2000: 1358–1361). To meto tekstų, parašytų įvairiomis tarmėmis, gausą lėmė anuomet vykęs politinis decentralizacijos procesas. Tam tikroje teritorijoje vidiniams poreikiams buvo vartojamas vietinis dialektas (angl. *own language*), tuo tarpu epistolinėje komunikacijoje, orientuotoje į gavėją, buvo vartojamas svetimas dialektas (angl. *foreign dialect*) (Mattheier 2003: 213–214). Kaip pastebi D. Sollingas, viduramžių vokiečių kalbos dūrinių rašybos įvairavimą rankraštiniuose tekstuose lėmė ir tai, jog autoriai stengėsi taupyti vietą brangiai kainavusiame pergamente, užpildyti kiekvieną jo eilutę. Todėl dūriniai tame pačiame tekste galėjo būti užrašomi tiek vienu žodžiu, tiek ir atskirai (Solling 2012: 73–76).

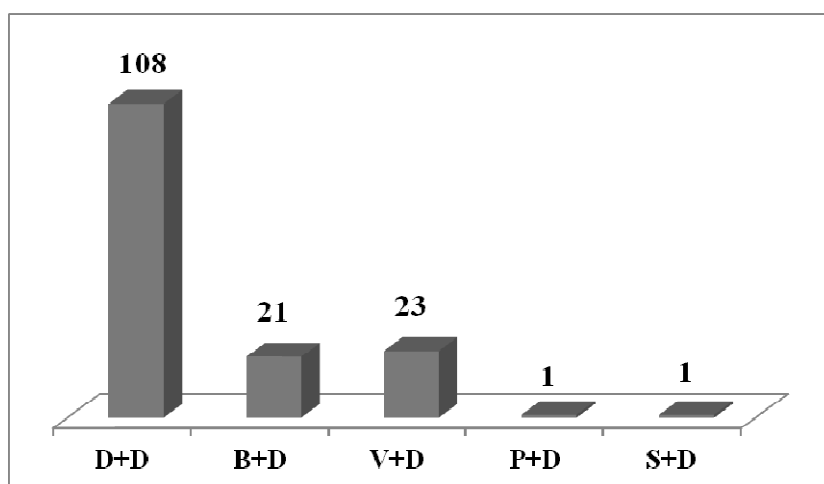
Vidurinėsios vokiečių aukštaičių kalbos dūriniuose būdvardžiai bei skaitvardžiai kaip pirmieji dėmenys yra nekaitomi (Zutt 2000: 1362), pvz.: *Wilt|pfert* E 654 [Wildpferd] ‚laukinis arklys‘ (*wilt* ‚laukinis‘ + *Pfert* ‚arklys‘), *Schwarz|specht* E 744 [Schwarzspecht] ‚juodoji meleta‘ (*schwarz* ‚juodas‘ + *Specht* ‚genys‘), *Seben|gestirne* E 6 [Siebengestirn] ‚Grižulo ratai‘ (*seben* ‚septyni‘ + *Gestirne* ‚žvaigždynas‘), todėl kaitomos jų formos traktuojamos kaip atskiri žodžiai (dvižodžių sintagmų nariai). Nors sintagmos žodynėlyje visada rašomos kartu, į dūrinių darybos analizę jos neįtrauktos, pvz.: *Irst|ebart* E 100 [die erste Bart] ‚pirmoji barzda, ūsai‘, *Suß|emilch* E 695 [die süße Milch] ‚saldus pienas‘, *Junge|kobel* E 435 [die junge Koble] ‚jauna kumelė, kumelaitė‘, *Grüne|specht* E 743 [der grüne Specht] ‚žalioji genys, meleta‘, *Klein|specht* E 745 [der kleine Specht] ‚mažoji genys‘, *Große|neppe* E 754 [die große Schnepfe] ‚didžioji slanka‘, *Klein|taucher* E 759 [der kleine Taucher] ‚mažasis naras‘.

Elbingo žodynėlyje aptikti 154 daiktavardiniai dūriniai. Tiesa, anksčiau D. Jarmalavičiaus buvo aprašytas 161 dūrinys (Jarmalavičius 2009: 54). Šis skaičius šiek tiek sumažėjo, kadangi dalis žodžių turi unikalios morfemos (žr.

3.3. skyrių), dalį jų priskyrus dvižodėms sintagmoms bei perskirsčius žodžius grupėse. B. Stundžia, gretindamas Elbingo žodynelio vokiečių ir prūsų kalbų sudurtinius daiktavardžius, pamini 170 galimų vokiškųjų dūrinių, atkreipdamas dėmesį, kad ne visus juos pavyko aptikti įvairiuose vokiečių kalbos žodynuose (Stundžia 2008: 33).

3.1. Daiktavardiniai dūriniai pagal pirmojo dėmens kalbos dalį

Elbingo žodynelyje užfiksuoti 154 daiktavardiniai dūriniai. Jie sudaro apie 19% visų žodžių (žr. 3.1 diagramą). Visas žodžių sąrašas pateiktas 3.1.–3.3. prieduose. Kokią dalį dūriniai sudarė vva. kalboje apskritai, sunku pasakyti, jų skaičius galėjo skirtis priklausomai nuo teksto rūšies. H. Zutt pastebi, kad sudurtiniai žodžiai yra labai dažni to meto teisiniuose, administraciniuose bei gamtos mokslų tekstuose, kito žanro tekstuose jie aptinkami daug rečiau (Zutt 2000: 1360–1361). P. von Polenzas konstatuoja, kad dvarų poezijoje pasireiškia polinkis kurti naujadarus, ypač dūrinius, kurie nebuvo būdingi šnekamajai to meto kalbai (Polenz 2009: 51). Todėl sunku spręsti, kokie sudurtinių žodžių modeliai bei dėmenų struktūriniai tipai buvo būdingi vidurinėsios vokiečių aukštaičių kalbai.

3.1 diagrama. Elbingo žodynelio dūrinių modeliai pagal pirmojo dėmens kalbos dalį

Kaip pavaizduota 3.1 diagramoje, vyraujantis modelis kaip ir kitais laikotarpiais yra *daiktavardis + daiktavardis*, kurį reprezentuoja 108 žodžiai, sudarantys 70,1% visų dūrinių (žr. 3.1 lentelę), pvz.: *Ackerman* E 236 [Ackermann] ‚žemdirbys‘ (*Acker* ‚laukas‘ + *Man* ‚vyras‘), *Birnbom* E 617 ‚kriaušės medis‘ (*Birn(e)* ‚kriaušė‘ + *Bom* ‚medis‘), *Czeballe* E 150 [Zehballen] ‚kojos piršto pilvelis‘ (*Cze* ‚kojos pirštas‘ + *Balle* ‚minkštimas‘), *Ertswale* E 741 [Erdschwalbe] ‚urvinė kregždė‘ (*Ert(e)* ‚žemė‘ + *Schwal(b)e* ‚kregždė‘), *Fensterleit* E 215 [Fensterladen] ‚langinė‘ (*Fenster* ‚langas‘ + *Leit* ‚dangtis‘), *Goldamer* E 737 ‚geltonoji starta‘ (*Gold* ‚auksas‘ + *Amer* ‚starta‘), *Hasengarn* E 697 ‚pinklės kiškiamis‘ (*Hase* ‚kiškis‘ + *Garn* ‚tinklas‘), *Hirnuel* E 75 [Hirnfell] ‚smegenų dangalas‘ (*Hirn* ‚smegenys‘ + *Uel* ‚kailis, oda‘), *Hufysen* E 543 [Hufeisen] ‚pasaga‘ (*Huf* ‚kanopa‘ + *Ysen* ‚geležis‘), *Iwenbom* E 599 [Eibenbaum] ‚kukmedis‘ (*Ewe* ‚kukas‘ + *Bom* ‚medis‘), *Kobilmilch* E 694 ‚kumelės pienas‘ (*Kobil(e)* ‚kumelė‘ + *Milch* ‚pienas‘), *Lantwer* E 414 [Landwehr] ‚šalies (žemės) gynyba‘ (*Lant* ‚žemė‘ + *Wer* ‚gynyba‘), *Naseloch* E 86 [Nasenloch] ‚nosiaskylė‘ (*Nase* ‚nosis‘ + *Loch* ‚skylė‘), *Ouenschufel* E 332 [Ofenschaufel] ‚ližė‘ (*Ouen* ‚krosnis‘ + *Schufel* ‚semtuvas‘), *Pflugpfert* E 432 ‚ariamasis arklys‘ (*Pflug* ‚plūgas‘ + *Pfert* ‚arklys‘), *Rochloch* E 214 [Rauchloch] ‚dūmlaidė‘ (*Roch* ‚dūmas‘ + *Loch* ‚skylė‘), *Ruckeoder* E 108 [Rückenader] ‚peties gysla‘ (*Rucke* ‚nugara‘ + *Oder* ‚gysla‘), *Schifreise* E 413 ‚žygis laivais‘ (*Schif* ‚laivas‘ + *Reise* ‚kelionė‘), *Somerweyze* E 260 [Sommerweizen] ‚vasarkvietis‘ (*Somer* ‚vasara‘ + *Weyze* ‚kvietys‘), *Teigtroc* E 338 ‚duongeldė‘ (*Teig* ‚tešla‘ + *Troc* ‚gelda‘), *Vederbette* E 488 [Federbett] ‚patalai‘ (*Veder* ‚plunksna‘ + *Bett* ‚lova‘), *Vuerysen* E 370 [Feuereisen] ‚skiltuvas‘ (*Vuer* ‚ugnis‘ + *Ysen* ‚geležis‘), *Winterkorn* B 257 ‚žiemkentis‘ (*Winter* ‚žiema‘ + *Korn* ‚grūdas‘).

Tikslinant Elbingo žodynėlio dūrinius, vienas jų, *Mittewoche* E 20 [der mitte Woche] ‚trečiadienis‘, priskirtinas dvižodei sintagmai. Žodžiai su pirmuoju elementu *stif-*, *czidel-*, *keller-* laikomi dariniais su atliekamais kamienais (žr. 3.3. skyrių): *Kellershals* E 623 ‚žalčialunkis‘, *Stiffater* E 179 ‚patėvis‘, *Stifmutter* E 180 ‚pamotė‘, *Stifson* E 181 ‚posūnis‘, *Stiftachter* E 182

„podukra“, *Czidelber* E 656 „bitinis lokys“. Pateikdamas Elbingo žodynėlio vokiškųjų žodžių rodyklę, F. Nesselmannas vienam žodžiui *Wynt* E 700 [Wind] „kurtas“ prideda dėmenį *-hunt* „šuo“ (Nesselmann 1868: 520). Neaiškus išlieka šis patikslinimas, juolab, kad paprastasis žodis nusako šios rūšies šuns pavadinimą. Šio papildymo esmę nebent galima būtų argumentuoti tuo, kad F. Nesselmannas siekė skirti žodynėlyje pateiktus du homoniminius žodžius *Wint* E 53 [Wind] „vėjas“ ir *Wynt* E 700 [Wind] „kurtas“, nors, kaip teigia H. Zutt, vva. kalbos laikotarpiu ima rasti dūrinių su panašios leksinės reikšmės dėmenimis, kuriuos ji vadina vok. *pleonastische Verdeutlichungen* (Zutt 2000: 1362).

3.1 lentelė. Elbingo žodynėlio dūriniai pagal pirmojo dėmens kalbos dalį

Modelis	Procentai
<i>Daiktavardis + daiktavardis</i>	70,1%
<i>Būdvardis + daiktavardis</i>	13,6%
<i>Veiksmazodis + daiktavardis</i>	15%
<i>Prielinksnis + daiktavardis</i>	1,3%
<i>Skaitvardis + daiktavardis</i>	

Dūrinių su pirmuoju būdvardiniu dėmeniu nėra gausu. Šių žodžių rasta 21, t. y. 13,6%, pvz.: *Altmutter* E 172 „sena motina“ (*alt* „senas“ + *Mutter* „motina“), *Großthor* E 211 [Großtor] „didieji vartai“ (*gros* „didelis“ + *Thor* „vartai“), *Halbvischz* E 581 [Halbfisch] „šapalas“ (*halb* „pusinis“ + *Vischz* „žuvis“), *Juncvrowe* E 192 [Jungfrau] „mergina“ (*junc* „jaunas“ + *Vrowe* „moteris“), *Obirlippe* E 90 „viršutinė lūpa“ (*obir* „viršutinis“ + *Lippe* „lūpa“), *Schwarzspecht* E 744 [Schwarzspecht] „juodoji meleta“ (*schwarcz* „juodas“ + *Specht* „genys“), *Suermilch* E 690 [Sauermilch] „rūgštus pienas“ (*suwer* „rūgštus“ + *Milch* „pienas“), *Underarm* E 112 [Unterarm] „dilbis“ (*under* „apatinis“ + *Arm* „ranka“), *Vulboem* E 612 [Faulbaum] „ieva“ (*vul* „supuvęs“ +

Boem ‚medis‘), *Wiltpfert* E 654 ‚laukinis arklys‘ (*wilt* ‚laukinis‘ + *Pfert* ‚arklys‘).

R. Trautmannas du žodžius su pirmuoju būdvardiniu dėmeniu išskyrė kaip sintagminius junginius: *Erintop* E 349 [Erintopf] ‚varinis puodas‘ ir *Erdentop* E 350 [Irdentopf] ‚molinis puodas‘ (Trautmann 1910: 381, 444). Vis dėlto šie dariniai priskirtini *būdvardis* + *daiktavardis* modelio dūriniam, juolab kad jų pirmieji dėmenys Lexerio vidurinėsios vokiečių aukštaičių kalbos žodyne fiksuojami kaip atskiri *êrîn* ‚varinis, geležinis‘, *irdîn* ‚molinis‘ žodžiai bei jų formos nėra linksninės.

Veiksmazodis + *daiktavardis* dūrinių yra beveik tiek pat, kiek su pirmuoju būdvardiniu dėmeniu, t. y. 23 (15%), pvz.: *Bachues* E 330 [Backhaus] ‚kepykla‘ (*backen* ‚kepti‘ + *Hues* ‚namas‘), *Badelach* E 495 [Badelaken] ‚maudymosi paklodė‘ (*baden* ‚maudytis‘ + *Lach* ‚paklodė‘), *Blosebalk* E 516 [Blasebalg] ‚dumplės‘ (*blasen* ‚pūsti‘ + *Balk* ‚dumplės‘), *Kerwisch* E 333 ‚šluota‘ (*keren* ‚šluoti, valyti‘ + *Wisch* ‚šluostė‘), *Leitseyl* E 313 ‚vadelės‘ (*leiten* ‚valdyti‘ + *Seyl* ‚virvė‘), *Lylach* E 491 [Lieglaken] ‚paklodė‘ (*lygen* ‚gulėti‘ + *Lach* ‚paklodė‘), *Ryetslete* E 308 [Reitschlitten] ‚vienkinkės rogės‘ (*ryeten* ‚joti‘ + *Schlitten* ‚rogės‘), *Slifstein* E 530 [Schleifstein] ‚galąstuvai‘ (*slifen* ‚galąsti, šlifuoti‘ + *Stein* ‚akmuo‘), *Stechmesser* E 428 ‚durklas‘ (*stechen* ‚durti‘ + *Messer* ‚peilis‘), *Wetsteyn* E 373 [Wetzstein] ‚pustyklė‘ (*wetzen* ‚galąsti, pustyti‘ + *Stein* ‚akmuo‘).

Labai negausią Elbingo žodynėlio dalį sudaro dūriniai su kitų kalbos dalių pirmaisiais dėmenimis. *Prielinksnis* + *daiktavardis* ir *skaitvardis* + *daiktavardis* modelio sudurtinių žodžių yra du (1,3%): *Vorvues* E 504 [Vorfuß] ‚bato galas‘ (*vor* ‚prieš‘ + *Vues* ‚pėda‘), *Sebengesterne* E 6 [Siebengestirn] ‚Grįžulo ratai‘ (*seben* ‚septyni‘ + *Gesterne* ‚žvaigždynas‘). Tikslinant Elbingo žodynėlio dūrinius, nustatyta, kad keli jų nėra kompozitai: *Vorlouf* E 702 [Vorlauf] ‚skalikas (šuo)‘ laikytinas veiksmazodžio *vorlaufen* ‚eiti priekyje‘ konversyvu bei *Vorbeuge* E 442 ‚krūtinės diržas‘ veiksmazodžio *vorbeugen* ‚apsaugoti‘ priesagos *-e* vediniu.

Aptarus dūrinius pagal pirmojo dėmens kalbos dalį, reikėtų apžvelgti ir dėmenų jungimo pobūdį. Didžiajai daliai Elbingo žodynėlio dūrinių nėra būdingas jungiamasis elementas (81,2%). Jungiamąjį elementą turi 26 dūriniai su pirmuoju daiktavardiniu ir veiksmažodiniu dėmeniu, tai sudaro 16,9% visų arba apie 20% *daiktavardis + daiktavardis* ir *veiksmažodis + daiktavardis* modelio sudurtinių žodžių. Žodynėlio dūrinių dėmenys gali būti jungiami (žr. 3.2 lentelę):

a) elementu *-e* (17), kuris yra dažniausias, pvz.: *Blosebalk* E 516 [Blasebalg] ‚dumplės‘ (*Blos-* ‚pūsti‘ + **e** + *Balk* ‚dumplės‘), *Grasemucke* E 750 [Grasmücke] ‚devynbalsė‘ (*Gras* ‚žolė‘ + **e** + *Mucke* ‚uodas‘), *Molekaste* E 325 [Mühlkaste] ‚girnadėžė‘ (*Mohl* ‚malūnas‘ + **e** + *Kaste* ‚dėžė‘), *Nachtegal* E 727 [Nachtigall] ‚lakštingala‘ (*Nacht* ‚naktis‘ + **e** + *Gal* ‚dainavimas‘), *Naseloch* E 86 [Nasenloch] ‚nosiaskylė‘ (*Nase* ← nom. sg. ‚nosis‘ + *Loch* ‚skylė‘), *Nasezule* E 87 [Nasensäule] ‚nosies kremzlė‘ (*Nase* ← nom. sg. ‚nosis‘ + *Zule* ‚kolona‘), *Ruckeoder* E 108 [Rückenader] ‚peties gysla‘ (*Rucke* ← nom. sg. ‚nugara‘ + *Oder* ‚gysla‘), *Sitevleysch* E 375 [Seitenfleisch] ‚šoninė mėsa‘ (*Site* ← nom. sg. ‚pusė, šonas‘ + **e** + *Vleysch* ‚mėsa‘);

b) interfiksu *-(e)n*, su kuriuo pasitaiko dūrinių kiek mažiau (7), pvz.: *Hasengarn* E 697 ‚pinklės kiškiamas‘ (*Hasen* ← gen. pl. ‚kiškių‘ + *Garn* ‚tinklas‘), *Hosenleder* E 501 ‚kelnių odinė prijuostė‘ (*Hosen* ← gen. sg. ‚kelnių‘ + *Leder* ‚odinė prijuostė‘), *Iwenbom* E 599 [Eibenbaum] ‚kukmedis‘ (*Iwen* ← gen. sg. ‚kuko‘ + *Bom* ‚medis‘), *Keynhengest* E 431 [Keyenhengst] ‚turnyrinis arklys‘ (*Keyn* ← gen. pl. vva. ‚iečių‘ + *Hengest* ‚eržilas‘);

c) elementu *-s*, kuriuo sujungti vos keletas dūrinių dėmenys, pvz.: *Donirstag* E 21 [Donnerstag] ‚ketvirtadienis‘ (*Donirs* ← gen. sg. ‚perkūno‘ + *Tag* ‚diena‘), *Dinstag* E 19 [Dienstag] ‚antradienis‘ (*Din(g)s* ← gen. sg. ‚germanų susirinkimo‘ + *Tag* ‚diena‘).

Dauguma jungiamųjų elementų yra linksniniai. Neparadigminis elementas *-e-*, kurį B. Stundžia traktuoja kaip dūrinio pirmojo dėmens istorinį kamiengalį (Stundžia 2008: 35), nėra dažnas ir būdingas dūriniams su pirmuoju veiksmažodiniu, rečiau daiktavardiniu dėmeniu.

Kokie jungiamieji elementai vyravo vva. kalbos laikotarpiu, konstatuoti nelengva. Visų pirma, trūksta duomenų, ar daiktavardinės genityvo konstrukcijos buvo traktuojamos kaip dūriniai, ar vis dėlto kaip sintagmos. Viena aišku, kad nuo XIII a. jungiamasis elementas *-n-* jau būdingas dūriniams su pirmuoju silpnosios (*n*-linksniuotės) daiktavardžio dėmeniu. Kaip teigia H. Zutt, neparadigminis *n*-elementas vėliau aptinkamas dūrinuose, kurių pirmasis dėmuo yra stipriosios linksniuotės daiktavardis su kamiengaliu *-e*, kuriam nebūdingas *n* kaip vienaskaitos genityvo rodiklis (Zutt 2000: 1362).

3.2 lentelė. Elbingo žodynėlio dūriniai su jungiamuoju elementu

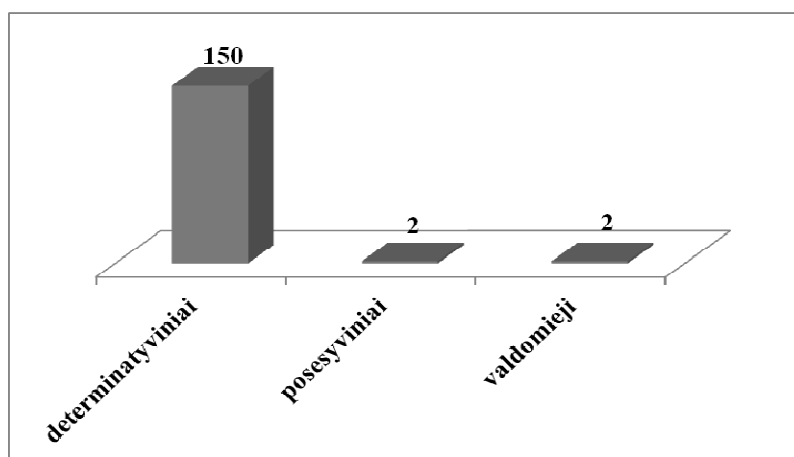
Modelis	Jungiamieji elementai (26) (19,8%)			
	Linksniniai (16%)			Nelinksniniai (3,8%)
	-e	-s	-en	-e
D+D	12	2	7	1
V+D	-	-	-	4
Proc.	9,2%	1,5%	5,4%	3,8%

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, kad didžiąją dalį dūrinių atitinka *daiktavardis + daiktavardis* modelis (70,1%). Mažesnę grupę sudaro sudurtiniai žodžiai su pirmuoju veiksmažodiniu ir būdvardiniu dėmeniu, atitinkamai 13,6% ir 15%. Skaitvardis ir prielinksnis kaip pirmasis dėmuo būdingas vos keletui žodžių (1,3%).

Dažniausiai daiktavardiniai dūriniai yra be jungiamojo elemento. Jie sudaro 83,1% kompozitų. Interfiksacija būdinga 16,9% Elbingo žodynėlio sudurtinių žodžių.

3.2. Dūriniai pagal dėmenų semantinį-sintaksinį pobūdį

Šiame skyriuje detaliai aprašomi sudurtiniai žodžiai pagal dėmenų semantinį-sintaksinį pobūdį. Grupuoju šiuos žodžius, pasiremta J. H. Larsson pateikta klasifikacija, pagal kurią dūriniai skirstomi į determinatyvinius, posesyvinius, valdomuosius ir kopuliatyvinius (Larsson, 2003; 2010). B. Stundžios pastebėjimu, produktyviausi yra determinatyviniai dūriniai su vyraujančiu daiktavardis + daiktavardis modeliu, posesyviniai dūriniai yra daug retesni, o kopuliatyviniai – labai reti (Stundžia 2008: 32). Elbingo žodynėlyje užfiksuota 150 determinatyvinių, po 2 žodžius posesyvinių ir valdomųjų dūrinių (žr. 3.2 diagramą). Kopuliatyvinių kompozitų neaptikta.

3.2 diagrama. Elbingo žodynėlio dūriniai pagal dėmenų semantinį-sintaksinį pobūdį

Determinatyviniai, posesyviniai ir valdomieji dūriniai aprašomi kituose šio darbo skyriuose.

3.2.1. Determinatyviniai dūriniai

Determinatyvinių dūrinių Elbingo žodynėlyje užfiksuota 150, tai sudaro 97,4% žodynėlio žodžių. Daugumos determinatyvinių dūrinių abu sandai yra neskaidų kamieną turinys žodžiai, tokia struktūra būdinga 127 žodžiams

(84%), pvz.: *Altvater* E 171 ‚senas tėvas‘ (*alt* ‚senas‘ + *Vater* ‚tėvas‘), *Barkenstul* E 217 [Barchentstuhl] ‚krėslas‘ (*Barken* ← arab. *barrakān* ‚medžiaga iš kupranugario vilnos‘ + *Stul* ‚kėdė‘), *Brotspis* E 362 [Bratspieß] ‚kepimo iešmas‘ (*braten* ‚kepti‘ + *Spis* ‚iešmas‘), *Bruderkint* E 175 [Bruderskind] ‚sūnėnas‘ (*Bruder* ‚brolis‘ + *Kint* ‚vaikas‘), *Buchecker* E 593 ‚buko riešutas‘ (*Buch(e)* ‚bukas (medis)‘ + *Ecker* ‚gylė‘), *Czanfleiysch* E 93 [Zahnfleisch] ‚dantenos‘ (*Czan* ‚dantis‘ + *Fleiysch* ‚mėsa‘), *Czophor* E 70 [Zopfhaar] ‚plaukai, supinti į kasą‘ (*Czopf* ‚kasa‘ + *Hor* ‚plaukas‘), *Dunreyn* E 51 [Dünnregen] ‚smulkus lietus‘ (*dun* ‚plonas‘ + *Reyn* ‚lietus‘), *Haselhun* E 769 ‚jerubė‘ (*Hasel* ‚lazdynas‘ + *Huhn* ‚višta‘), *Hufnagel* E 544 ‚kanopos nagas‘ (*Huf* ‚kanopa‘ + *Nagel* ‚nagas‘), *Leman* E 407 [Lehmann] ‚žemvaldys‘ (*Len* ‚feodas‘ + *Man* ‚vyras‘), *Messingkessel* E 356 ‚žalvarinis katilas‘ (*Messing* ‚žalvaris‘ + *Kessel* ‚katilas‘), *Montag* E 18 ‚pirmadienis‘ (*Mond* ‚mėnulis‘ + *Tag* ‚diena‘), *Regenworm* E 785 ‚sliekas‘ (*Regen* ‚lietus‘ + *Worm* ‚kirminas‘), *Sewstal* E 229 [Saustall] ‚kiaulidė‘ (*Sew* ‚kiaulė‘ + *Stal* ‚tvartas‘), *Somirlatte* E 638 [Sommerlatte] ‚vasarūgis‘ (*Somir* ‚vasara‘ + *Latte* ‚jaunas augalas‘), *Stopassche* E 38 [Staubasche] ‚plėnys‘ (*Stop* ‚dulkė‘ + *Asche* ‚pelenas‘), *Tuncbret* E 304 [Dungbrett] ‚šoninė vežimo mėšlalentė‘ (*Tunc* ‚traša‘ + *Bret* ‚lenta‘), *Vuermuer* E 222 [Feuermauer] ‚gaisrasienė‘ (*Vuer* ‚ugnis‘ + *Muer* ‚mūrinė siena‘), *Vuersteyn* E 371 [Feuerstein] ‚titnagas‘ (*Vuer* ‚ugnis‘ + *Steyn* ‚akmuo‘), *Wasserhun* E 756 ‚vandeninė višta‘ (*Wasser* ‚vanduo‘ + *Hun* ‚višta‘), *Weeterhan* E 203 [Wetterhahn] ‚gaidys (vėjarodis)‘ (*Weeter* ‚oras‘ + *Han* ‚gaidys‘), *Wynber*, 389 [Weinbeere] ‚vynuogė‘ (*Wyn* ‚vynas‘ + *Ber(e)* ‚uoga‘).

H. Zutt, apžvelgdama vva. dūrinių struktūrą, pažymi, kad juos sudaro ne tik paprastieji, bet ir išvestiniai daiktavardžiai. Pastarieji dažnesni kaip sudurtinių žodžių antrieji dėmenys (Zutt 2000: 1362). Tokią dėmenų struktūrą reprezentuoja 24 žodžiai, kurie sudaro 16% determinatyvinių dūrinių. Sudurtinių žodžių su pirmuoju daiktavardiniu, būdvardiniu, veiksmažodiniu, prielinksniu bei skaitvardiniu dėmeniu antrasis sandas gali būti priesagos, priešdėlio vedinys, vidinės derivacijos darinys ar konversyvas. Tokių žodžių

užfiksuota 16, iš kurių didesnės dalies dūrinių antrasis dėmuo yra priesagų *-e*, *-er*, *-(d)t* vedinys, iš viso 8 dariniai (žr. 3.3 lentelę), pvz.: *Blintschleche* E 778 [Blindschleiche] ‚gluodenas‘ (*blint* ‚aklas‘ + *Schlech-e* ‚šliaužikas‘ ← *schleichen* ‚šliaužti‘), *Garbreter* E 347 [Garbräter] ‚virėjas‘ (*gar* ‚išviręs (patiekalas)‘ + *Bret-er* ‚kepėjas‘ ← *braten* ‚kepti‘), *Gromot* E 284 [Grummet] ‚atolas‘ (*grün* ‚žalias‘ + *Mo-t* ‚pjūtis‘ ← *mähen* ‚pjauti, kirsti‘), *Elboge* E 110 [Ellbogen] ‚alkūnės lankas‘ (*El(e)* ‚alkūnė‘ + vva. *Bog-e* ‚lankas‘ ← *biegen* ‚lenkti‘), *Flutrinne* E 320 ‚latakas‘ (*Flut* ‚potvynis, srautas‘ + *Rinn-e* ‚latakas, griovelis‘ ← *rinnen* ‚tekėti, sroventi‘), *Huntflige* E 784 [Hundsfliege] ‚šunmusė‘ (*Hunt* ‚šuo‘ + *Flig-e* ‚musė‘ ← *fliegen* ‚skristi‘), *Ryetslete* E 308 [Reitschlitten] ‚vienkinkės rogės‘ (*ryeten* ‚joti‘ + vva. *Slet-e* ‚rogės‘ ← vva. *slīten* ‚čiuožti‘), *Schifreise* E 413 ‚žygis laivais‘ (*Schif* ‚laivas‘ + *Reis-e* ‚kelionė‘ ← *reisen* ‚keliauti‘). Vienam žodžiui su skaitvardiniu pirmuoju dėmeniu būdinga tai, kad antrasis dėmuo yra priešdėlio *ge-* vedinys: *Sebengesterne* E 6 [Siebengestirn] ‚Grižulo ratai‘ (*seben* ‚septyni‘ + *Ge-stirn(e)* ‚žvaigždynas‘ ← *Stern* ‚žvaigždė‘).

3.3 lentelė. Elbingo žodynėlio determinatyvinių dūrinių antrojo dėmens struktūra

Modelis	Vediniai (Simpl.+Ved.)			Konversyvai (Simpl.+Konv.)
	Priesagų	Priešdėlių	Impliciti -niai	
Daiktavardis + daiktavardis	3	-	3	1
Būdvardis + daiktavardis	3	-	-	1
Veiksmazodis+ daiktavardis	1	-	-	1
Prielinksnis + daiktavardis	1	-	-	-
Skaitvardis + daiktavardis	-	1	-	-
Proc.	81,25%			18,75%

Šiek tiek mažiau aptikta dūrinių su antruoju konversinio žodžio dėmeniu (3): *Kerwisch* E 333 ‚šluota‘ (*kehren* ‚šluoti, valyti‘ + *Wisch* ‚šluostė‘ ←

waschen ‚prausti, plauti‘), *Nachtegal* E 727 [*Nachtigall*] ‚lakštingala‘ (*Nacht* ‚naktis‘ + vva. *Gall* ‚dainavimas‘ ← vva. *gallen* ‚dainuoti‘), *Oberker* E 280 ‚nuoklastos‘ (*ober* ‚viršutinis‘ + *Kehr* ‚nuošlava‘ ← *kehren* ‚nušluoti‘).

Daiktavardinių dūrinių su antruoju vidinės derivacijos darinio (implicitinio vedinio) dėmeniu, kuriems būdinga šaknies balsių kaita, yra trys: *Orschmalcz* E 84 [*Ohrschmalz*] ‚ausies nešvarumas‘ (*Or* ‚ausis‘ + *Schmalcz* ‚lydyti taukai‘ ← *schmelzen* ‚tirpinti, lydyti‘), *Reynflis* E 63 [*Regenfluss*] ‚lietaus upė‘ (*Reyn* ‚lietus‘ + *Flis* ‚upė‘ ← *fließen* ‚tekėti‘), *Vuerstant* E 42 [*Feuerstand*] ‚žertuvė‘ (*Vuer* ‚ugnis‘ + *Stant* ‚stovėjimo vieta, stovas‘ ← *stehen* ‚stovėti‘).

Keletui daiktavardis + daiktavardis modelio determinatyvinių dūrinių būdinga tai, kad jų pirmasis dėmuo yra išvestinis. Šių daiktavardinių kompozitų užfiksuoti 8 pavyzdžiai, iš kurių penkių žodžių pirmasis dėmuo yra implicitinis ir trijų priesaginis vedinys: *Brantrute* E 224 [*Brandrute*] ‚židinio geležis‘ (*Brant* ‚gaisras‘ + *Rute* ‚virbas‘), *Moelrat* E 321 [*Mühlenrad*] ‚malūnratis‘ (*Moel(e)* ‚malūnas‘ ← *mahlen* ‚malti‘ + *Rad* ‚ratas‘), *Moelsteyn* E 319 [*Mühlstein*] ‚girna‘ (*Moel(e)* ‚malūnas‘ ← *mahlen* ‚malti‘ + *Stein* ‚akmuo‘), *Molekaste* E 325 [*Mühlkasten*] ‚girnadėžė‘ (*Mole* ‚malūnas‘ ← *mahlen* ‚malti‘ + *Kasten* ‚dėžė‘), *Molspille* E 322 [*Mühlenspindel*] ‚girnų varpstė‘ (*Mol(e)* ‚malūnas‘ ← *mahlen* ‚malti‘ + vvž. *Spille* ‚verpstė‘), *Sletebeyn* E 310 [*Schlittenbein*] ‚rogių stipinas‘ (*Slete* ← vva. *Slit-e* ‚rogės‘ ← vva. *slīten* ‚čiuožti‘) + *Bein* ‚koja‘), *Sletekuffe* E 309 [*Schlittenkuffe*] ‚rogių pavaža‘ (vva. *Slit-e* ‚rogės‘ ← vva. *slīten* ‚čiuožti‘ + *Kuffe* ‚pavaža‘), *Rötilweye* E 712 [*Rötelweih*] ‚pelėsakalis‘ (*Röt-il* ‚raudona kreida‘ ← *rot* ‚raudonas‘ + *Weye* ‚lingė‘).

Apibendinant šį skyrių, reikėtų paminėti, kad daugumos determinatyvinių dūrinių, kurie sudaro didžiąją Elbingo žodynėlio dalį, abu dėmenys yra paprastieji žodžiai (84%). Kitokia struktūra būdinga 16% kompozitų, t. y. 24 žodžiams. Šių determinatyvinių dūrinių abu dėmenys yra išvestiniai.

3.2.2. Posesyviniai dūriniai

Elbingo žodynėlyje posesyvinių dūrinių užfiksuoti vos du pavyzdžiai, ir jie įvardija gyvūnus: *Ysenbart* E 772 [Eisenbart] ,tulžys‘ (*Ysen* ,geležis‘ + *Bart* ,barzda‘), *Tufelskint* E 664 [Teufelskind] ,šeškas‘ (*Tufel* ,velnias‘ + *Kint* ,vaikas‘). Abu šių žodžių dėmenys yra daiktavardiniai.

3.2.3. Valdomieji dūriniai

Valdomųjų dūriniai su antruoju deverbalinio daiktavardžio dėmeniu Elbingo žodynėlyje aptikti tik du: *Herschaw* E 416 [Heerschau] ,kariuomenės paradas‘ (*Her* ,kariuomenė‘ + *Schaw* ,demonstravimas‘ ← *schauen* ,žiūrėti, stebėti‘), *Lantwer* E 414 [Landwehr] ,žemės gynyba‘ (*Lant* ,žemė, šalis‘ + *Wer* ,gynyba‘ ← *wehren* ,ginti‘).

Apžvelgus 3.2 skyrių, apibendrintai galima teigti, kad 97,4% Elbingo žodynėlio sudurtinių žodžių sudaro determinatyviniai dūriniai. Labai mažai yra posesyvinių bei valdomųjų dūrinių, vos po du pavyzdžius, kurie atitinka 2,6% žodynėlyje užfiksuotų kompozitų.

Pagal dėmenų struktūrą determinatyviniams dūriniais būdingas *paprastasis žodis + paprastasis žodis* modelis. Šią struktūrą reprezentuoja 126 žodžiai (84%). Likusių 24 žodžių abu dėmenys yra dariniai: derivatai ar konversyvai (16%).

3.3. Tariamieji dūriniai su atliekamais kamienais

Šiame skyriuje aptariami žodžiai su nesavarankiškais morfemomis, t. y. unikaliais elementais.

Elbingo žodynėlyje žodžių su pirmuoju dėmeniu *stif-* yra vos keli: *Stiffater* E 179 [Stiefvater] ,patėvis‘, *Stifmutter* E 180 [Stiefmutter] ,pamotė‘, *Stifson* E 181 [Stiefsohn] ,posūnis‘, *Stiftachter* E 182 [Stieftochter] ,podukra‘.

Kituose žodžiuose užfiksuotos šios pavienės unikalios morfemos:

Beerhun E 766 ‚fazanas‘ pirmojo dėmens kilmė nėra aiški. W. Ziesemeris jį sieja su vvž. *berhân* ‚fazanas‘, kur *bêr* ← *Eber* ‚paršas‘ (*Ber* ‚?‘ + *Hahn* ‚gaidys‘). Greičiausiai tai turėtų būti *Birkhuhn* ‚tetervino patelė‘ (*Birke* ‚beržas‘ + *Huhn* ‚višta‘).

Fritag E 22 [Freitag] ‚penktadienis‘ (*Frei* ← *Frīa* ‚germanų dievaitė Frėja‘ + *Tag* ‚diena‘).

Kellershals E 623 ‚žalčialunkis‘ pirmojo dėmens kilmė taipogi nėra aiški. Grimmas bei Lexeris jį sieja su retu vva. žodžiu *kellen* ‚jausti skausmą, kankinti‘ (*Keller* ← vvž. *kelder* ← *kellen* ‚jausti nušalimo skausmą‘ + *Hals* ‚kaklas‘).

Rephun E 768 [Rebhuhn] ‚kurapka‘ (*Rep* ← sva. *erpf* ‚tamsiai rudas?‘ + *Huhn* ‚višta‘).

Czidelber E 656 [Zeidelbär] ‚avilinis lokys‘ (*Zeidel* ‚bitė‘ + *Bär* ‚lokys‘).

Wedehoppe E 747 [Wiedehopf] ‚kukutis‘ yra onomatopėjinis žodis (DUDEN 7 2001: 928). Su šiuo paukščio pavadinimo kilmės aiškinimu sutinka ir F. Simmleris, kurio teigimu, nėra tikslinga šį žodį aiškinti tautologiškai, siejant su sva. *witu* ‚medis, miškas‘ ir sva. *hopfōn* ‚šokinėti‘, nes tai visiškai neatitinka kukučiui būdingų savybių (Simmler 2002: 91).

Apibendrinant Elbingo žodynelio dūrinių tyrimą, galima daryti tokias išvadas:

1. Visų dūrinių dėmenys, išskyrus vieno žodžio, rašomi kartu. Tokia rašyba būdinga ir vva. kalbos sintagmoms.

1. Vyraujantis dūrinių modelis yra *daiktavardis* + *daiktavardis*. Šio tipo žodžių užfiksuota 108, tai sudaro 70,1% visų sudurtinių žodžių.

2. Kiek retesni yra dūriniai su pirmuoju būdvardiniu ir veiksmožodiniu dėmeniu. Šį modelį atitinka 43 žodžiai, sudarantys 28,6% kompozitų.

3. *Prielinksnis* + *daiktavardis* bei *skaitvardis* + *daiktavardis* modelio dūrinių yra mažiausiai, po vieną žodį, sudarančių 1,3% sudurtinių žodžių.

4. Didžiajai daliai Elbingo žodynėlio dūrinių nėra būdingas jungiamasis elementas (83,1%). Jungiamąjį elementą turi 26 sudurtiniai žodžiai su pirmuoju daiktavardiniu ir veiksmažodiniu dėmeniu. Tai sudaro 16,9% kompozitų.

5. Pagal dėmenų semantinį pobūdį, didžiąją dūrinių dalį sudaro determinatyviniai dūriniai (97,4%). Mažiausiai užfiksuota posesyvinių bei valdomųjų dūrinių, vos po du žodžius, kurie sudaro 2,6% visų sudurtinių žodžių.

6. Didžiajai daliai determinatyvinių dūrinių (84%) būdinga tai, kad abu dėmenys yra paprastieji žodžiai.

7. Kitokią determinatyvinių dūrinių struktūrą reprezentuoja 24 žodžiai, sudarantys 16% kompozitų, kurių dėmenys gali būti vediniai ar konversyvai.

4. Langijaus žodyno dūriniai

Šiame skyriuje aprašomi XVII amžiaus Langijaus „Latvių-vokiečių kalbų žodyno“ vokiškosios dalies daiktavardžių dūriniai. Pirmiausia apžvelgiama dūrinių dėmenų rašyba, po to analizuojami sudurtiniai žodžiai pagal pirmojo dėmens kalbos dalį, nustatomas dėmenų jungimo pobūdis. Galiausiai aptariami dūriniai pagal dėmenų semantinį-sintaksinį ryšį, atskirai apžvelgiant sudurtinių žodžių dėmenų struktūrą. Skyriaus pabaigoje pateikiamas daiktavardžių dūrinių su unikaliomis morfemomis, konfiksais bei afiksoidais aprašymas, kuriuos vokiečių kalbos žodžių darybos tyrėjai aptaria greta dūrinių, pažymėdami, kad jie kalbos istorijos eigoje išsirutuliojo iš determinatyvinių dūrinių dėmenų.

Langijaus žodyno sudurtinių žodžių rašyba labai įvairuoja. Žodyne dūrinių dėmenys pateikiami trejopai (žr. 4.1 lentelę):

- užrašyti atskirai, pvz.: *Augen Höle* L 19 ‚akiduobė‘ (*Auge* ‚akis‘ + *Höle* ‚ertmė‘), *Bley Kugel* L 146 ‚švino rutulys‘ (*Bley* ‚švinas‘ + *Kugel* ‚rutulys‘), *Schwein stall* L 286 ‚kiaulių tvartas‘ (*Schwein* ‚kiaulė‘ + *Stall* ‚tvartas‘);

- sujungti dvigubu brūkšniu, o antrojo dėmens pirmoji raidė gali būti tiek didžioji, tiek ir mažoji, pvz.: *Aschen=farb* L 189 ‚pelenų spalva‘ (*Asche* ‚pelenai‘ + *Farb(e)* ‚spalva‘), *Bocks=Haut* L 9 ‚ožio oda‘ (*Bock* ‚ožys‘ + *Haut* ‚oda‘), *Eich=baum* L 183 ‚ąžuolas, ąžuolo medis‘ (*Eich(e)* ‚ąžuolas‘ + *Baum* ‚medis‘);

- užrašyti kartu, pav. *Apffelbaum* L 8 ‚obelis‘ (*Apffel* ‚obuolys‘ + *Baum* ‚medis‘), *Fastenzeit* L 76 ‚gavėnios laikas‘ (*fasten* ‚pasninkauti‘ + *Zeit* ‚laikas‘), *Hauptwehe* L 73 ‚galvos skausmas‘ (*Haupt* ‚galva‘ + *Wehe* ‚skausmas‘).

Reikėtų pastebėti, kad kartais Langijaus žodyne to paties sudurtinio žodžio dėmenys gali būti užrašyti dvejopai: atskirai, jungiant dvigubu brūkšniu ar pateikiant juos kaip vieną žodį, pvz.: *Augen blick* L 19/ *Augenblick* L 168

„akimirka“ (*Auge* „akis“ + *Blick* „žvilgsnis“), *Ackerfeld* L 56/ *Acker=feld* L 312 „dirbamas laukas, arimas“ (*Acker* „dirva“ + *Feld* „laukas“), *Eisengrimm* L 63/ *Eisen Grimm* L83/ *Eisen=grimm* L 224 „didelis (geležinis) ėtūžis“ (*Eisen* „geležis“ + *Grimm* „ėtūžis“).

Žodyne sudurtinių žodžių antrasis dėmuo rašomas ir didžiosiomis, ir mažosiomis raidėmis, bet sujungtų dėmenų paskutinis žodis rašomas mažąja raide, išskyrus 13 žodžių, kurių antrieji dėmenys parašyti didžiosiomis raidėmis, pvz.: *AugApffel* L 19 „akies obuolys“ (*Auge* „akis“ + *Apffel* „obuolys“), *DomKirche* L 30 „katedra“ (*Dom* „katedra“ + *Kirche* „bažnyčia“), *DreyFuß* L 109 „trikojis“ (*Drey* „trys“ + *Fuß* „koja“), *HarnischCammer* L 107 „šarvų patalpa“ (*Harnisch* „šarvas“ + *Cammer* „kamara, patalpa“), *HandMühle* L 157 „rankinis malūnas“ (*Hand* „ranka“ + *Mühle* „malūnas“), *NachtEule* L 322 „nakties pelėda“ (*Nacht* „naktis“ + *Eule* „pelėda“), *RathsHerren* L 126 „miesto tarybos narys“ (*Rat* „taryba“ + *Herr* „vyras, ponas“), *ReißWurst* L 50 „ryžių dešra“ (*Reiß* „ryžiai“ + *Wurst* „dešra“), *RoßKäfer* L 28 „mėšlavabalis“ (*Roß* „žirgas“ + *Käfer* „vabalas“), *StrohDach* L 97 „šiaudinis stogas“ (*Stroh* „šiaudas“ + *Dach* „stogas“), *StulNadel* L 8 „adata, kėdei apnerti“ (*Stul* „kėdė“ + *Nadel* „adata“), *VorJahr* L 349 „praėję metai“ (prl. *Vor* „prieš, prie“ + *Jahr* „metai“), *ZobelMütze* L 355 „sabalo kepurė“ (*Zobel* „sabalas“ + *Mütze* „kepurė“).

Kaip pažymi R. Bergmannas ir D. Nerius, abiejų dėmenų, sujungtų į vieną žodį, rašymas didžiosiomis raidėmis jau XVI a. pab. yra labai retas reiškinys (Bergmann, Nerius 1998: 904). Kaip matome tokios rašybos dūrinių J. Langijaus žodyne nėra gausu – kiek daugiau nei 1% (žr. 4.1 lentelę).

Nors sudurtinių žodžių dėmenų rašybos įvairovė buvo plačiai paplitusi XVII a. vokiečių kalbos raštuose (Wegera, Waldenberger 2012: 82), bet pastebėtina tam tikrų tendencijų, t. y. jau šiame šimtmetyje mažėja dūrinių, kurių abu dėmenys būtų rašomi atskirai didžiosiomis raidėmis. Vis dažniau dėmenys arba jungiami dvigubu brūkšniu, arba rašomi kartu (Wegera, Prell 2000: 1597). Dvigubas brūkšnys galėjo atlikti tam tikrą tarpinę funkciją, t. y. tarp dėmenų rašymo kartu ir atskirai, bet tai dar nereiškė, anot D. Sollingo, šio ženklų vartojimo pastovumo ar reguliarumo, nes net ir to paties laikmečio

autoriai dūrinius rašė tiek su dvigubu brūkšniu, tiek ir be jo (Solling 2012: 89). V. Pavlovas teigia, kad dvigubas brūkšnys, kuris ypač XVI a. pab. plačiai pradėtas rašyti, atliko dėmenų jungimo dūrinyje funkciją (Pavlov 1983: 107).

4.1 Langijaus žodyno dūrinių dėmenų rašyba

Dėmenų rašymas kartu		Dėmenų rašymas atskirai	Dėmenų jungimas dvigubu brūkšniu (=)
<i>Modelio pavyzdys</i>		<i>Modelio pavyzdys</i>	<i>Modelio pavyzdys</i>
Ackerfeld ,dirbamas laukas‘	StrohDach ,šiaudinis stogas‘	Augen Höle ,akiduobė‘	Bocks=Haut ,ožio oda‘
44,7%	1,1%	25,8%	28,4%

D. Sollingas, išanalizavęs XVI–XVIII a. 249 įvairius pamokslų tekstus, pastebi: nors XVII a. dūrinių dėmenys vis dažniau rašomi kartu, bet pastebimai ryškėja tendencija juos jungti dvigubu brūkšniu (Solling 2012: 122).

Aptariant XVII a. dūrinių rašybą, vėlgi reikėtų pasiremti D. Sollingo tyrimais, kuris analizavo įvairių to amžiaus dešimtmečių 2995 dūrinius, siekdamas parodyti, kokia sudurtinių žodžių rašyba vyravo 1600, 1620 ir 1660 metais (Solling 2012: 123) (žr. 4.2 lentelę).

4.2 Dūrinių dėmenų rašyba pagal D. Sollingą (2012)

Metai	Dėmenų rašymas kartu	Dėmenų rašymas skyriumi	Dėmenų rašymas su jungiamuoju ženklų
1600	91%	9%	< 0,5%
1620	93%	7%	< 0,5%
1660	73%	3,5%	23,5%
Vidurkis	85,7%	6,5%	8,2%

Lyginant J. Langijaus žodyno ir D. Sollingo atliktą dūrinių dėmenų rašybos tyrimą (ypač paskutiniojo laikotarpio), galima išvelgti tam tikrus panašumus, pvz., tarp dėmenų rašymo kartu ir su jungiamuoju ženklu. Tiesa, pirmojo rašybos varianto, t. y. kompozitų dėmenų rašymo kartu, atvejis Langijaus žodyne yra beveik dukart retesnis nei D. Sollingo konstatuota. Kaip matyti iš 4.1 ir 4.2 lentelėse pateiktų duomenų, esminį skirtumą sudaro dėmenų rašymas atskirai, kuris Langijaus žodyne yra beveik keturis kartus dažnesnis.

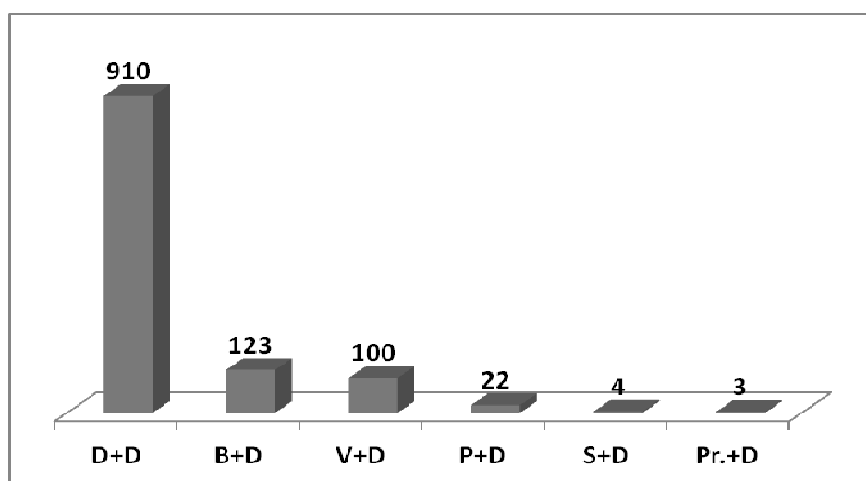
Apžvelgus Langijaus žodyno dūrinių dėmenų rašybą, reikėtų aptarti šio šaltinio vokiečių kalbos sudurtinius daiktavardžius, kurių duomenų bazėje užfiksuota 1162. Visas žodžių sąrašas pateikiamas 4 priede. Sudurtiniai žodžiai klasifikuojami pagal du modelius: 1) pagal dūrinių pirmojo dėmens kalbos dalį, išskiriant *daiktavardis + daiktavardis*, *būdvardis + daiktavardis*, *veiksmazodis + daiktavardis*, *prielinksnis + daiktavardis*, *skaitvardis + daiktavardis* *prieveiksmis + daiktavardis* modelius, 2) pagal dūrinių dėmenų semantinį-sintaksinį pobūdį, sudurtinius žodžius skirstant į *determinatyvinius*, *posesyvinius*, *valdomuosius* ir *kopuliatyvinius*. Minėtos klasifikacijos aprašomos šio darbo 4.1–4.2 skyriuose.

4.1. Daiktavardiniai dūriniai pagal pirmojo dėmens kalbos dalį

Šiame skyriuje aprašomi dūrinių pagal pirmojo dėmens kalbos dalį modeliai. Visas *daiktavardis + daiktavardis*, *būdvardis + daiktavardis*, *veiksmazodis + daiktavardis*, *prielinksnis + daiktavardis* modelio dūrinių sąrašas pateikiamas 4.1.–4.4. prieduose.

J. Langijaus žodyne kaip ir Elbingo žodynyje dominuoja dūrinių modelis, kurio pirmasis dėmuo yra daiktavardis (D+D modelis) (žr. 4.1 diagramą). Šių žodžių žodyne aptikta 910, tai sudaro apie 78,3% dūrinių (žr. 4.1 priedą), pvz.: *Augenweh* L 18 ‚akių skausmas‘ (*Auge* ‚akis‘ + *Weh(e)* ‚skausmas‘), *Bauer=hütte* L 202 ‚ūkininko trobelė‘ (*Bauer* ‚ūkininkas‘ + *Hütte* ‚trobelė‘), *Bürcken=dawer* L 302 [Birkendawer] ‚beržo tošis‘ (*Bürcke* ← *Bircke* ‚beržas‘ + *Dawer* ‚tošis‘), *Bürgerrecht* L 40 ‚miestiečių teisė‘ (*Bürger*

,miestietis' + *Recht* ,teisė'), *Dach=steine* L 97 (pl.) ,stogo čerpės' (*Dach* ,stogas' + *Steine* ,akmenys'), *Eichen=wald* L 183 ,ažuolų miškas, giria' (*Eiche* ,ažuolas' + *Wald* ,miškas'), *Feldstein* L 7 ,lauko akmuo' (*Feld* ,laukas' + *Stein* ,akmuo'), *Gewerbsmann* L 201 ,amatininkas' (*Gewerbe* ,amatas' + *Mann* ,vyras'), *Halstuch* L 98 ,kaklaskarė' (*Hals* ,kaklas' + *Tuch* ,skarelė'), *Jahr=buch* L 132 ,metraštis' (*Jahr* ,metai' + *Buch* ,knyga'), *Kornhauffen* L 85 ,grūdų krūva' (*Korn* ,grūdas' + *Hauffen* ,krūva'), *Leber Wurst* L 50 ,kepeninė dešra' (*Leber* ,kepenys' + *Wurst* ,dešra'), *Meerfisch* L258 ,jūros žuvis' (*Meer* ,jūra' + *Fisch* ,žuvis'), *Nuß=kern* L 119 ,riešuto branduolys' (*Nuß* ,riešutas' + *Kern* ,branduolys'), *Osterlam* L 88 ,Velykų ėriukas' (*Ostern* ,Velykos' + *Lam* ,ėriukas'), *Roßkam* L 290 ,žirgo ketera' (*Roß* ,žirgas' + *Kam* ,ketera'), *Säu=hirt* L 74 [Sauhirt] ,kiauliaganis' (*Säu* ,kiaulė' + *Hirt* ,piemuo'), *Schnee Hauffen* L 126 ,sniego krūva' (*Schnee* ,sniegas' + *Hauffen* ,krūva'), *Teuffels=Kind* L 251 ,šeškas' (*Teuffel* ,velnias' + *Kind* ,vaikas'), *Vieh=Hirt* L 146 ,gyvulių piemuo' (*Vieh* ,gyvulys' + *Hirt* ,piemuo'), *Weiber Kranckheit* L 232 ,moterų liga' (*Weiber* (pl.) ,moterys' + *Kranckheit* ,liga'), *Zahnwehe* L 273 ,danties skausmas' (*Zahn* ,dantis' + *Weh(e)* ,skausmas'), *Zittwersamen* L 350 (pl.) ,ciberžolės sėklos' (*Zittwer* ← arab. *zidwar* ,ciberžolė' + *Samen* (pl.) ,sėklos').

4.1 diagrama. Dūriniai pagal pirmojo dėmens kalbos dalį

Žodyne užfiksuota 17 *daiktavardis + daiktavardis* modelio dūrinių, kurių vieno iš dėmenų reikšmės nepavyko aptikti žodynuose, pvz.: *Beschfisch* L 258 ‚ešerys?‘ (*Besch* ← *Barsch?* ‚ešerys‘ + *Fisch* ‚žuvis‘), *Mencken=Mütze* L 251 ‚šeško kailio kepurė?‘ (*Mencke* ‚šeškas?‘ + *Mütze* ‚kepurė‘), *Piel=beern* L 231 (pl.) ‚šermukšnių uogos?‘ (*Piel* ‚šermukšnis?‘ + *Beern* (pl.) ‚uogos‘), *Teschenkraut* L 344 [Täschelkraut?] ‚čiūžutė?‘ (*Teschen* ← *Täschel* ‚?‘ + *Kraut* ‚žolė‘), *Warwolff* L 346 ‚vilkolakis‘ (war ‚tikras?‘ + *Wolff* ‚vilkas‘) (daugiau pavyzdžių žr. 4.1 priedo 29 psl.). Vienam hibridiniam dūriniui *Heu Kuien* L 119 (pl.) ‚šieno kūgiai‘ būdinga tai, kad jo antrasis dėmuo *Kuie* (*Kuje*) greičiausiai yra baltiškos kilmės (latv. *kuija* ‚kūgis‘).

Langijaus žodyno sudurtiniai daiktavardžiai gali būti su jungiamaisiais elementais ir be jų. Dūrinių, kuriems būdingas šis elementas, užfiksuota 240 (apie 20,7% visų arba 23,8% *daiktavardis + daiktavardis* ir *veiksmazodis + daiktavardis* modelio sudurtinių žodžių).

Didžiosios dalies dūrinių su abiem daiktavardiniais dėmenimis jungiamieji elementai žymi daiktavardinio pirmojo dėmens linksnio formą (žr. 4.3 lentelę). Sudurtinių žodžių dėmenys jungiami šiais linksniniais interfiksais:

a) *-(e)n-*, su kuriuo yra daugiausia žodžių (109), pvz.: *Augen Höle* L 9 ‚akiduobė‘ (*Augen* ← gen. pl. ‚akys‘ + *Höle* ‚ola, įduba‘), *Fliegen schwärme* L 173 ‚musių spiečiai‘ (*Fliegen* ← gen. pl. ‚musės‘ + *Schwärme* (pl.) ‚spiečius‘), *Aschen=farb* L 189 ‚pelenų spalva‘ (*Aschen* ← gen. pl. ‚pelenų‘ + *Farb(e)* ‚spalva‘), *Bircken=rinde* L 25 ‚beržo žievė‘ (*Bircken* ← gen. pl. ‚beržų‘ + *Rinde* ‚žievė‘);

b) *-(e)s-*, su kuriuo užfiksuota 97 dūriniai, pvz.: *Bettlers=Mantel* L 320 ‚elgetos paltas‘ (*Bettlers* ← gen. sg. ‚elgetos‘ + *Mantel* ‚paltas‘), *frühlings Zeit* L 131 ‚pavasario metas‘ (*Frühlings* ← gen. sg. ‚pavasario‘ + *Zeit* ‚laikas‘), *Bluts=freund* L 205 ‚kraujo draugas‘ (*Bluts* ← gen. sg. ‚kraujo‘ + *Freund* ‚draugas‘), *Gottes Gnade* L 342 ‚Dievo malonė‘ (*Gottes* ← gen. sg. ‚Dievo‘ + *Gnade* ‚malonė‘), *Schaffs=Fell* L 9 ‚avikailis‘ (*Schaffs* ← gen. sg. ‚avies‘ + *Fell* ‚kailis‘);

c) *-e-*, kurį reprezentuoja 13 kompozitų, pvz.: *Fische Fisch* L 258 ‚žuvų žuvis‘ (*Fische* ‚žuvų‘ ← gen. pl. + *Fisch* ‚žuvis‘), *Leime Grufft* L 125 ‚molio duobė‘ (*Leime* ← gen. pl. ‚molių‘ + *Grufft* ‚duobė‘), *Wege blätter* L 353 pl. ‚gyslotis‘ (*Wege* ← gen. pl. ‚kelių‘ + *Blätter* pl. ‚lapai‘);

d) *-er-*, kuriuo sujungta mažiausiai žodžių (8), pvz.: *Kinder=schenen* L 215 ‚vaikų vaikštyklės‘ (*Kinder* ← gen. pl. ‚vaikų‘ + *Schenen* (pl.) ‚itvarai‘), *Bretter Dach* L 97 ‚lentinis stogas‘ (*Bretter* ← gen. pl. ‚lentų‘ + *Dach* ‚stogas‘).

Nelinksninių jungiamųjų elementų yra mažiausiai, su jais užfiksuoti 4 *daiktavardis + daiktavardis* modelio dūriniai, pvz.: *Burge Meister* L 40 ‚burgmeistris‘ (*Burg* ‚pilis‘ + *e* + *Meister* ‚meistras‘), *Rade=nabe* L 322 ‚ratų nabulė‘ (*Rad* ‚ratas‘ + *e* + *Nabe* ‚nabulė‘), *Liebesessen* L 159 ‚meilės valgis‘ (*Liebe* ‚meilė‘ + *s* + *Essen* ‚valgymas‘), *Liebestrunck* L 159 ‚meilės gėrimas‘ (*Liebe* ‚meilė‘ + *s* + *Trunck* ‚gėrimas‘).

4.3 lentelė. Langijaus žodyno dūrinių jungiamieji elementai

Modelis	Jungiamieji elementai (240)			
	(e)s	(e)n	-e	er
<i>Daiktavardis + daiktavardis</i>	99	109	15	8
<i>Veiksmazodis + daiktavardis</i>	-	-	9	-
Proc.	41,3%	45,4%	10%	3,3%

Kalbant apie dūrinių jungiamuosius elementus, reikėtų paminėti tai, jog Langijaus žodyne kai kurie žodžiai užrašomi tiek su juo, tiek ir šį elementą išleidžiant, pvz.: *Schaff=Hirt* L 74 ‚avių piemuo‘ (*Schaff* ‚avis‘ + *Hirt* ‚piemuo‘) ir *Schaffs=Fell* L 9 ‚avikailis‘ (*Schaffs* ← gen. sg. ‚avies‘ + *Fell* ‚kailis‘). Net ir dūrinių su tais pačiais pirmaisiais dėmenimis jungiamieji elementai gali įvairuoti, pvz.: *Kirche Thür* L 30 [Kirchtür] ‚bažnyčios durys‘ (*Kirche* ← nom. sg. ‚Bažnyčia‘ + *Thür* ‚durys‘) ir *Kirchen Lehrer* L 30 ‚bažnyčios mokytojas‘ (*Kirchen* ← gen. sg. ‚Bažnyčios‘ + *Lehrer*

„mokytojas“). Pasitaiko atvejų, kad tas pats žodis įvairiose žodyno vietose užrašomas skirtingai, t. y. vienu atveju su jungiamuoju elementu, kitu – be jo, pvz.: *Hertzleid* L 255 ir *Hertzen=leid* L 257 „sielvartas, širdgėla“ (*Hertzen* ← gen. pl. „širdžių“ + *Leid* „kentėjimas, kančia“). Todėl sunku spręsti apie jungiamųjų elementų tarp dūrinių dėmenų reguliarumą.

Nesant konkrečių duomenų apie XVII a. dūrinių jungiamuosius elementus, t. p. jų dažnumą ir reguliarumą, vertėtų vėlgi pasiremti D. Sollingo tyrimu, kuriame analizuojama 1545–1716 laikotarpio spausdintų pamokslų rinkinių dūrinių rašyba, atskirai apžvelgiami dūrinių su jungiamuoju elementu rašymo ypatumai (Solling 2012: 147–148). Kokie interfiksai būdingi įtrauktiems į D. Sollingo analizę XVII a. sudurtiniams žodžiams, pateikiama 4.4 lentelėje.

4.4 lentelė. XVII a. dūrinių jungiamieji elementai pagal D. Sollingą (2012)

	Jungiamieji elementai				
	-s/ -es	-n/ -en	-er	-ens	kiti
Proc.	38,4%	54,1%	1,2%	6,1%	0,2%

Lyginant Langijaus žodyno ir D. Sollingo tyrimo daiktavardžių dūrinių jungiamuosius elementus, išryškėja ir tam tikrų panašumų: interfiksai *-(e)n* ir *-(e)s* yra dažniausi, kiti jungiamieji elementai yra daug retesni.

Žymiai mažiau duomenų bazėje yra dūrinių su pirmuoju būdvardiniu dėmeniu. *Būdvardis* + *daiktavardis* modelio žodžių Langijaus žodyne užfiksuota 123, tai sudaro apie 10,6% visų dūrinių, pvz.: *Alt Weib* L 23 „sena moteris“ (*alt* „senas“ + *Weib* „moteris“), *baar Geld* L 177 „grynieji pinigai“ (*baar* „grynas“ + *Geld* „pinigas“), *bitter Kraut* L 229 „karti žolė“ (*bitter* „kartus“ + *Kraut* „žolė“), *dick=Grütze* L 31 „tiršta košė“ (*dick* „storas, tirštas“ + *Grütze* „grūstinė, košė“), *fett Fleisch* L 72 „riebi mėsa“ (*fett* „riebus“ + *Fleisch* „mėsa“), *Frembd Land* L 299 „svetima šalis“ (*frembd* „svetimas“ + *Land* „šalis“), *Grobbrod* L 226 „rupi duona“ (*grob* „šiurkštus, rupus“ + *Brod* „duona“), *Groß*

Netz L 325 ‚didelis tinklas‘ (*groß* ‚didelis‘ + *Netz* ‚tinklas‘), *heiß Wetter* L 71 ‚karštas oras‘ (*heiß* ‚karštas‘ + *Wetter* ‚oras‘), *Jungfrau* L 90 ‚mergelė‘ (*jung* ‚jaunas‘ + *Frau* ‚moteris‘), *kalt W[etter]* L 71 ‚šaltas oras‘ (*kalt* ‚šaltas‘ + *Wetter* ‚oras‘), *lang Stroh* L 234 ‚ilgas šiaudas‘ (*lang* ‚ilgas‘ + *Stroh* ‚šiaudas‘), *mager Fleisch* L 72 ‚liesa mėsa‘ (*mager* ‚liesas‘ + *Fleisch* ‚mėsa‘), *Neu Mond* L 151 ‚jaunas mėnulis‘ (*neu* ‚naujas‘ + *Mond* ‚mėnuo‘), *Oberstein* L 157 ‚viršutinis akmuo‘ (*ober* ‚viršutinis‘ + *Stein* ‚akmuo‘), *rund Holtz* L 221 ‚apvali mediena‘ (*rund* ‚apvalus‘ + *Holz* ‚medis, mediena‘), *sauer Wein* L 344 ‚rūgštus vynas‘ (*sauer* ‚rūgštus‘ + *Wein* ‚vynas‘), *schwartz Brodt* L 229 ‚juoda duona‘ (*schwartz* ‚juodas‘ + *Brodt* ‚duona‘), *weiß Brodt* L 155 ‚balta duona‘ (*weiß* ‚baltas‘ + *Brodt* ‚duona‘) (daugiau pavyzdžių žr. 4.2 priede).

Vokiečių kalbos dūriniai su pirmuoju būdvardiniu ir antruoju daiktavardiniu dėmeniu niekada neturi jungiamojo elemento. Žodyne užfiksuotas žodis *Krausemüntze* L 154 [Krausemünze] ‚šaltmėtė‘ (*kraus* ‚garbanotas‘ + *Müntze* ‚moneta‘), veikiau yra sintagma, o ne dūrinys. Kaip pažymima Grimmų žodyne, šį žodį geriau vartoti kaip junginį *krause Münze*, nors pastebėtina, kad vokiečių kalboje dūriniai su būdvardiniu dėmeniu ‚kraus‘ yra galimi.

Būdvardis + *daiktavardis* modeliui priskirti ir žodžiai, kurių pirmasis dėmuo yra dalyvis. Tokių žodžių rasta du: *Brand=wein* L 36 [Branntwein] ‚degtas vynas, degtinė‘ (*brand-* yra būtojo laiko dalyvio *gebrannt* forma (vok. Partizip II)); *Glimend=Docht* L 85 [Glimmernddocht] ‚žybsinti dagtis‘ (*glimend-* yra esamojo laiko dalyvio *glimmernd* forma (vok. Partizip I)).

Langijaus žodyne dūrinių, turinčių veiksmažodinį pirmąjį dėmenį, užfiksuota mažiau nei su būdvardiniu. *Veiksmažodis* + *daiktavardis* tipo žodžių yra 100, tai sudaro 8,6% Langijaus žodyno dūrinių, pvz.: *Back=ofen* L 354 ‚kepimo krosnis‘ (*backen* ‚kepti‘ + *Ofen* ‚krosnis‘), *Badstuben* L 27 (pl.) ‚pirtys‘ (*baden* ‚maudytis‘ + *Stuben* (pl.) ‚patalpos, kamabariai‘), *Brat=pfanne* L 355 ‚kepimo keptuvė‘ (*braten* ‚kepti‘ + *Pfanne* ‚keptuvė‘), *Denckzettel* L 252 ‚pamokymas‘ (*dencken* ‚galvoti‘ + *Zettel* ‚raštelis‘), *Erbtheil* L 58 ‚paveldėjimo dalis‘ (*erben* ‚paveldėti‘ + *Theil* ‚dalis‘), *Fastenzeit* L 76

„pasninko laikas“ (*fasten* „pasninkauti“ + *Zeit* „laikas“), *hackmeißer* L 108 „kapojamasis peilis“ (*hacken* „kapoti“ + *Meißer* „peilis“), *Kochlöffel* L 330 „virimo šaukštas“ (*kochen* „virti“ + *Löffel* „šaukštas“), *Leitseile* L 81 (pl.) „vadelės“ (*leiten* „vesti, vadovauti“ + *Seile* (pl.) „virvės“), *Rechen*¹¹ *Meister* L 210 „skaičiavimo meistras“ (*rechnen* „skaičiuoti“ + *Meister* „meistras“), *Schlafsucht* L 86 „miego liga“ (*schlafen* „miegoti“ + *Sucht* „liga“), *Schleiffstein* L 72 „šlifavimo akmuo“ (*schleiffen* „galąsti, šlifuoti“ + *Stein* „akmuo“), *Schreib=feder* L 212 „rašymo plunksna“ (*schreiben* „rašyti“ + *Feder* „plunksna“), *Spinnrad* L 215 „verpimo ratelis“ (*spinnen* „verpti“ + *Rad* „ratas“), *Tauff=nahm*, 93 „krikšto vardas“ (*tauffen* „krikštyti“ + *Nahm(e)* „vardas“) (daugiau pavyzdžių žr. 4.3. priede).

Didžioji dalis daiktavardžių dūrinių su pirmuoju veiksmažodiniu dėmeniu dažniausiai vartojama be jungiamojo elemento. Su jungiamuoju nelinksniniu interfiksu -e Langijaus žodyne rasti 9 žodžiai, tai sudaro 9% šio tipo dūrinių (žr. lentelę 4.2), pvz.: *Fahestricke* L 335 (pl.) „pinklės“ (*fahen* „gaudyti“ + e + *Stricke* (pl.) „virvės“), *Folge Magd* L 274 „lydinčioji tarnaitė“ (*folgen* „sekti“ + e + *Magd* „tarnaitė“), *Hengetisch* L 72 [Hängetisch] „pakabinamas stalas“ (*hengen* „kabinti, kaboti“ + e + *Tisch* „stalas“), *Nähe=Nadel* L 8 „siuvimo adata“ (*nähen* „siūti“ + e + *Nadel* „adata“), *Reise Geselle* L 31 „pakeleivis“ (*reisen* „keliauti“ + e + *Geselle* „draugas, bendrakeleivis“), *Reisemann* L 283 „keliautojas“ (*reisen* „keliauti“ + e + *Mann* „vyras“), *Weihenachten* L 296 „kalėdos“ (*weihen* „pašventinti“ + e + *Nacht* „naktis“).

Prielinksnis + *daiktavardis* dūrinių yra 22, pvz.: *Anzahl* L 54 „skaičius“ (*an* „ant, apie, prie“ + *Zahl* „skaičius“), *Fürdach* L 97 [Vordach] „stogo išsikišimas“ (*vor* „prieš, prie“ + *Dach* „stogas“), *Mit=Erbe* L 159 „bendrapaveldėtojas“ (*mit* „su“ + *Erbe* „paveldėtojas“), *nachmittag* L 49 „popietė“ (*nach* „po“ + *Mittag* „pietūs“), *Über=hembd* L 122 „marškinių kaklo mazgas“ (*über* „virš“ + *Hemd* „marškiniai“), *Umbweg* L 352 „aplinkkelis“ (*umb*

¹¹ *Rechen* yra bendraties *rechnen* „(ap)skaičiuoti“ forma, einanti daiktavardinių dūrinių dėmeniu.

avb. ‚apie, aplink‘ + *Weg* ‚kelias‘), *Vorhaupt* L 73 ‚priekinė galvos dalis‘ (*vor* ‚prieš, prie‘ + *Haupt* ‚galva‘), *Vorrede* L 68 ‚įžanginė kalba‘ (*vor* ‚prieš‘ + *Rede* ‚kalba‘).

Mažiausią dūrinių dalį sudaro *skaitvardis* + *daiktavardis* ir *prieveiksmis* + *daiktavardis* tipo žodžiai, jų yra atitinkamai keturi ir trys, pvz.: *Einhorn* L 53 ‚vienaragis‘ (*ein(s)* ‚vienas‘ + *Horn* ‚ragas‘), *Dreyfuß* L 99 ‚trikojis‘ (*drey* ‚trys‘ + *Fuß* ‚koja‘), *Viertheil* L 151 ‚ketvirtoji dalis‘ (*vier* ‚keturi‘ + *Theil* ‚dalis‘), *Zwitracht* L 163 ‚susiskaldymas, nevienybė‘ (*zwie*¹² ‚du‘ + *Tracht* ‚siekimasis‘), *Mahl=Zeichen* ‚daugybės ženklas‘ (*mahl* ‚kartas‘ + *Zeichen* ‚ženklas‘), *Wieder=schall* L 261 ‚aidas‘ (*wieder* ‚priešais‘ + *Schall* ‚garsas‘), *Wolfart* B 107 ‚gerovė‘ (*wol* ‚gerai‘ + *Fart* ‚kelionė‘).

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, kad didžiąją dalį Langijaus žodyno dūrinių sudaro žodžiai su abiem daiktavardiniais dėmenimis. Žymiai mažiau yra dūrinių su pirmuoju būdvardiniu bei veiksmažodiniu dėmeniu. Dūriniai su kitų kalbos dalių pirmaisiais dėmenimis Langijaus žodyne, kaip ir Elbingo žodynėlyje, yra daug retesni (žr. 4.5 lentelę).

4.5 lentelė. Langijaus žodyno dūrinių modeliai

Modelis	Skaičius	Procentai
<i>Daiktavardis</i> + <i>daiktavardis</i>	910	78,3%
<i>Būdvardis</i> + <i>daiktavardis</i>	123	10,6%
<i>Veiksmažodis</i> + <i>daiktavardis</i>	100	8,6%
<i>Prielinksnis</i> + <i>daiktavardis</i>	22	1,9%
<i>Skaitvardis</i> + <i>daiktavardis</i>	4	0,3%
<i>Prieveiksmis</i> + <i>daiktavardis</i>	3	0,3%

Didžioji daiktavardžių dūrinių dalis neturi jungiamojo elemento. Interfiksacija būdinga sudurtiniams žodžiams su pirmuoju daiktavardiniu ir veiksmažodiniu dėmeniu. Linksniniai jungiamieji elementai vyrauja

¹² Anot W. Fleischerio ir I. Barz, *zwie*- yra senesnė *zwei*- forma (Fleischer, Barz 1995: 115).

daiktavardis + daiktavardis tipo dūriniuose. Nelinksniniai jungiamieji elementai būdingi *veiksmazodis + daiktavardis* tipo žodžiams. Interfiksų pasisiskirstymas pateikiamas 4.6 lentelėje.

4.6 lentelė. Langijaus žodyno dūrinių dėmenų jungimas

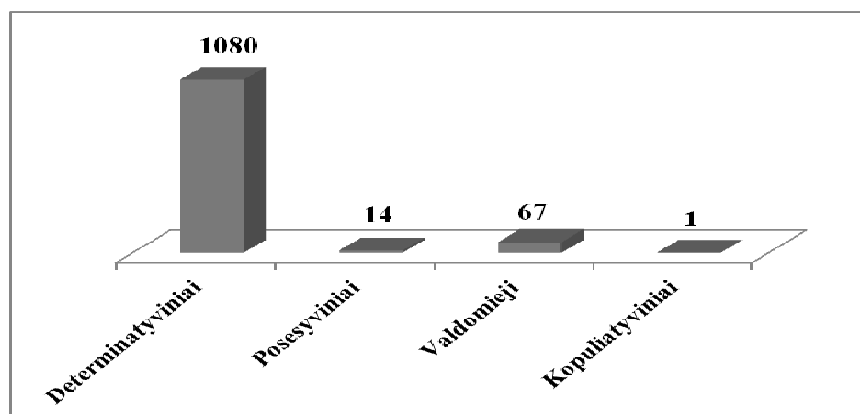
Dūriniai su pirmuoju daiktavardiniu ir veiksmazodiniu dėmeniu		
1010 (100%)		
Be jungiamojo elemento	Su jungiamuoju elementu	
770 (76,2%)	240 (23,8%)	
	Linksniniai (paradigminiai) jungiamieji elementai	Nelinksniniai (neparadigminiai) jungiamieji elementai
	227 (22,5%)	13 (1,3%)

Antroji dūrinių klasifikacija pagal jų dėmenų semantinį-sintaksinį ryšį pateikiama kitame skyriuje.

4.2. Dūriniai pagal dėmenų semantinį-sintaksinį pobūdį

Šiame skyriuje analizuojami determinatyviniai, posesyviniai, valdomieji ir kopuliatyviniai dūriniai bei jų dėmenų struktūra.

Analizuojant Langijaus žodyno žodžius determinatyvinių dūrinių užfiksuota 1080, posesyvinių 14, valdomųjų 67 ir kopuliatyvinių vos vienas pavyzdys (žr. 4.2 diagramą).

4.2 diagrama. Langijaus žodyno dūriniai pagal dėmenų semantinį-sintaksinį pobūdį

4.2.1. Determinatyviniai dūriniai

Langijaus žodyno žodžių darybos analizė rodo, kad produktyviausi yra determinatyviniai vokiečių kalbos dūriniai (žr. 4.2 diagramą). Šio tipo sudurtinių žodžių užfiksuota 1080 (apie 92,9% visų dūrinių), bet palyginti su Elbingo žodynelio duomenimis, jų yra mažiau. Dažniausiai šie sudurtiniai žodžiai reprezentuojami *daiktavardis + daiktavardis* modeliu, todėl reikėtų plačiau panagrinėti šio tipo determinatyvinių dūrinių dėmenų struktūrą.

Daugiausia užfiksuota darinių, kurių abu dėmenys yra paprastieji žodžiai (simplicia). Tokie dūriniai sudaro 82,8% determinatyvinių kompozitų, pvz: *Abendstern* L 297 ‚vakarinė žvaigždė‘ (*Abend* ‚vakaras‘ + *Stern* ‚žvaigždė‘), *Birckensafft* L 292 ‚beržų sula‘ (*Bircke* ‚beržas‘ + *Saft* ‚sultys‘), *Daumen Ring* L 92 ‚nykščio žiedas‘ (*Daumen* ‚nykštys‘ + *Ring* ‚žiedas‘), *Erbs schoten* (pl.) L 186 ‚žirnių ankštys‘ (*Erbs(e)* ‚žirnis‘ + *Schoten* (pl.) ‚ankštys‘), *Federkiel* L 110 ‚plunksnakotis‘ (*Feder* ‚plunksna‘ + *Kiel* ‚kotas‘), *Gottes Gnade* L 342 ‚Dievo malonė‘ (*Gott* ‚Dievas‘ + *Gnade* ‚malonė, gailestingumas‘), *Hauswirth* L 233 ‚namo šeimininkas‘ (*Haus* ‚namas‘ + *Wirth* ‚šeimininkas‘), *Joch=ochsen* L 331 (pl.) ‚jungo jaučiai‘ (*Joch* ‚jungas‘ + *Ochsen* (pl.) ‚jaučiai‘), *Kohlblatt* L 198 ‚kopūsto lapas‘ (*Kohl* ‚kopūstas‘ + *Blatt* ‚lapas‘), *Leime Grufft* L 125 ‚molio duobė‘ (*Leim* ‚molis‘ + *Grufft* ‚duobė‘), *Monaths Nahmen* (pl.) L 152 ‚mėnesio/ -ių pavadinimai‘ (*Monath* ‚mėnuo‘ + *Nahme* ‚pavadinimas, vardas‘), *Nord=wind* L 203 ‚šiaurinis vėjas‘ (*Nord* ‚šiaurė‘ + *Wind* ‚vėjas‘), *Ochßen Maul* L 205 ‚jaučio snukis‘ (*Ochße* ‚jautis‘ + *Maul* ‚snukis‘), *Pest Beule* L 169 ‚maro gumbas‘ (*Pest* ‚maras‘ + *Beule* ‚gumbas‘), *Roß=huff* L 104 ‚žirgo kanopa‘ (*Roß* ‚žirgas‘ + *Huff* ‚kanopa‘), *Sonnen=Strahlen* L 289 (pl.) ‚saulės spinduliai‘ (*Sonne* ‚saulė‘ + *Strahlen* (pl.) ‚spinduliai‘), *Tann Ecker* L 351 ‚eglės kankorėžis‘ (*Tann(e)* ‚eglė‘ + *Ecker* ‚gylė‘), *Viehfutter* L 29 ‚gyvulių pašaras‘ (*Vieh* ‚gyvulys‘ + *Futter* ‚pašaras‘), *Wolffs=peltz* L 109 ‚vilko kailis‘ (*Wolff* ‚vilkas‘ + *Peltz* ‚kailis‘), *Zahnfleisch* L 273 ‚dantenos‘ (*Zahn* ‚dantis‘ + *Fleisch* ‚mėsa‘).

Daiktavardinių determinatyvinių dūrinių pirmasis, antrasis, net ir abu dėmenys gali būti išvestiniai ar sudurtiniai. Tokią struktūrą Langijaus žodyne reprezentuoja 186 žodžiai, kurie sudaro apie 17,2% dūrinių. Visas pavyzdžių sąrašas pateikiamas prieduose 4.5.1.–4.5.2.

Ypatinga dėmenų struktūros įvairove pasižymi *daikatvardis + daiktavardis* modelio determinatyviniai dūriniai, todėl juos reikėtų pirmiau aptarti. Stambią tokių žodžių grupę sudaro daiktavardžiai, kurių antrasis dėmuo yra vedinys, dūrinys ar konversyvas, t. y. turintis darybos atžvilgiu skaidų kamieną (žr. 4.7 lentelę). Tokių žodžių yra 102, iš kurių 37 dūriniai turi priesaginį antrąjį dėmenį, tarp kurių yra šių priesagų vedinių: *-e* (14), *-er* (7), *-(s)t* (4), *-el* (4), *-keit* (2), *-niß* (2), *-ung* (2), *-heit* (1), pvz.: *Handbreite* L 222 ‚delno plotis‘ (*Hand* ‚plaštaka‘ + *Breit-e* ‚plotis‘ ← *breit* ‚platus‘), *Morgenröhte* L 22 ‚aušra‘ (*Morgen* ‚rytas‘ + *Röht-e* ‚raudonis, žara‘ ← *rot* ‚raudonas‘), *Wasserblase* L 203 ‚vandens burbulas‘ (*Wasser* ‚vanduo‘ + *Blas-e* ‚pūslė‘ ← *blasen* ‚pūsti‘), *Gotteseeligkeit* L 32 ‚Dievo dvasiškumas‘ (*Gott* ‚Dievas‘ + *Seelig-keit* ‚dvasiškumas‘ ← *seelig* ‚dvasiškas‘), *Camerdiener* L 107 ‚kamerdieneris‘ (*Camer* ‚rūmai‘ + *Dien-er* ‚tarnautojas‘ ← *dienen* ‚tarnauti‘), *Mond Finsterniß* L 151 ‚mėnulio užtemimas‘ (*Mond* ‚mėnulis‘ + *Finsterniß* ‚užtemimas‘ ← *finster* ‚tamsus‘), *Pest=schwulst* L 169 ‚maro gumbas‘ (*Pest* ‚maras‘ + *Schwul-st* ‚išsipūtimas‘ ← *schwellen* ‚patinti‘), *Himmelschlüssel* L 338 ‚dangaus raktas‘ (*Himmel* ‚dangus‘ + *Schlüss-el* ‚raktas‘ ← *schließen* ‚(už)rakinti, (už)daryti‘), *Nabel=außhebung* L 174 ‚bambos iškilumas‘ (*Nabel* ‚bamba‘ + *Außhebung* ‚iškilumas‘ ← *ausheben* ‚iškelti‘).

Kiek rečiau daiktavardinių determinatyvinių dūrinių antruoju dėmeniu eina implicitiniai derivatai (25), pvz.: *Armbandt* L 99 ‚apyrankė‘ (*Arm* ‚ranka‘ + *Bandt* ‚juosta, raištis‘ ← *binden* ‚rišti‘), *Bauchfluß* L 325 ‚viduriavimas‘ (*Bauch* ‚pilvas‘ + *Fluß* ‚upė, tėkmė‘ ← *fließen* ‚tekėti‘), *blut=gang* L 17 ‚kraujo tekėjimas‘ (*Blut* ‚kraujas‘ + *Gang* ‚ėjimas‘ ← *gehen* ‚eiti‘), *Fisch=Zug* L 160 ‚žuvies gaudymas tinklu‘ (*Fisch* ‚žuvis‘ + *Zug* ‚traukimas‘ ← *ziehen*

,traukti'), *Halßbandt* L 293 ,kaklaskarė' (*Halß* ,kaklas' + *Bandt* ,juosta, raištis' ← *binden* ,rišti').

4.7 lentelė. Langijaus žodyno determinatyvinių dūrinių antrojo dėmens darybinė struktūra

Modelis		Simpl.+ Ved. (PS)	Simpl.+ Ved. (PP)	Simpl.+ VD	Simpl.+ Konv.	Simpl. + Dūr.	Σ
<i>Daiktavardis</i> <i>daiktavardis</i>	+	37	11	25	25	4	10 2
<i>Būdvardis</i> <i>daiktavardis</i>	+	5	2	-	2	1	10
<i>Veiksmazodis</i> <i>daiktavardis</i>	+	-	1	1	3	-	5
<i>Prielinksnis</i> <i>daiktavardis</i>	+	1	-	-	-	-	1
<i>Skaitvardis</i> <i>daiktavardis</i>	+	-	-	1	-	-	1
<i>Prieveiksmis</i> <i>daiktavardis</i>	+	1	-	-	-	-	1
Proc.		36,7%	11,6%	22,5%	25%	4,2%	-

Nemažai dūrinių pasitaiko ir su antruoju dėmeniu, kuris yra veiksmazodžio konversyvas (25), pvz.: *Abend=essen* L 324 ,vakarienė' (*Abend* ,vakaras' + *Essen* ,valgymas' ← *essen* ,valgyti'), *Fußfall* L 99 ,puolimas po kojų' (*Fuß* ,pėda' + *Fall* ,kritimas' ← *fallen* ,kristi'), *Hamerschlag* B 58 ,smūgis kūju' (*Hamer* ,kūjis' + *Schlag* ,smūgis' ← *schlagen* ,mušti, smogti'), *Herzleid* B 257 ,sielvartas' (*Herz* ,širdis' + *Leid* ,kančia' ← *leiden* ,kentėti'), *Imen Sausen* L 62 ,bičių užimas' (*Ime* ,bitė' + *Sausen* ,užimas' ← *sausen* ,ūžti').

Langijaus žodyne aptikta 11 žodžių, kuriems būdinga tai, kad jų antrasis dėmuo yra priešdėlio *ge-* vedinys ar zirkumfiksacijos *ge- ... -e* darinys, pvz.: *Amptsgehülff* L 15 [Amptsgehilfe] ,tarnybos padėjėjas' (*Ampt* ,tarnyba' + *Ge-hülff(-e)* ← *helfen* ,padėti, pagelbėti'), *Feldgeschrey* L 116 ,šauksmas lauke' (*Feld* ,laukas' + *Ge-schrey* ← *Schrei* ,šauksmas').

Keturių dūrinių dėmuo yra sudurtinis žodis, pvz.: *Hering=Kauffmann* L 254 ,silkų pirklys' (*Hering* ,silkė' + *Kaufmann* ← *kaufen* ,pirkti' + *Mann*

,vyras‘), *Morgen Mahlzeit* L 132 ‚rytmetinis valgymas‘ (*Morgen* ‚rytas‘ + *Mahlzeit* ‚valgymo laikas‘ ← *Mahl* ‚valgymas‘ + *Zeit* ‚laikas‘), *Palm=Sonntag* L 296 ‚verbų sekmadienis‘ (*Palm(e)* ‚palmė‘ + *Sonntag* ‚sekmadienis‘ ← *Sonne* ‚saulė‘ + *Tag* ‚diena‘), *Weiber Fürtuch* L 22 ‚moterų prijuostė‘ (*Weib* ‚moteriškė‘ + *Fürtuch* ‚prijuostė‘ ← *für* prl. + *Tuch* ‚skara‘).

Kitą stamboką *daiktavardis* + *daiktavardis* tipo determinatyvinių dūrinių grupę sudaro žodžiai, kurių pirmasis dėmuo gali būti vedinys, dūrinys ar konversyvas. Tokią darinių struktūrą reprezentuoja 56 dūriniai (žr. 4.8 lentelę).

4.8 lentelė. Langijaus žodyno determinatyvinių dūrinių pirmojo dėmens darybinė struktūra

Modelis	Ved. (PS) + Simpl.	Ved. (PP) + Simpl.	VD + Simpl.	Konv.+ Simpl.	Dūr.+ Simpl.
Daiktavardis + daiktavardis	24	5	14	6	7
Proc.	42,9%	8,9%	25%	10,7%	12,5%

Dažniausiai pirmieji dėmenys yra priesagų vediniai, tokių žodžių užfiksuota 24, pvz.: *Becker Schauffel* L 145 ‚kepėjo mentė‘ (*Beck-er* ‚kepėjas‘ ← *backen* ‚kepti‘ + *Schauffel* ‚mentė‘), *Bistumbs Kreiß* L 251 [Bischoftumskreis] ‚vyskupijos teritorija‘ (*Bis-tumb* ‚vyskupija‘ ← *Bischof* ‚vyskupas‘ + *Kreiß* ‚ratas, apskritis‘), *dienst Magd* L 106 ‚samdinė‘ (*Dien-st* ‚tarnavimas‘ ← *diene* ‚tarnauti‘ + *Magd* ‚mergina‘), *Fischer Hosen* L 299 ‚žvejo kelnės‘ (*Fisch-er* ‚žvejys‘ ← *fischen* ‚žvejoti‘ + *Hose* ‚kelnės‘), *Jagthorn* L 162 ‚medžioklės ragas‘ (*Jag-t* ‚medžioklė‘ ← *jagen* ‚medžioti‘ + *Horn* ‚ragas‘).

Kiek mažesnę dalį sudaro dūriniai su pirmuoju priešdėliniu dėmeniu, tai be išimties priešdėlio *ge-* vediniai ir jų yra 5, pvz.: *Gesangbuch* L 57 ‚giesmynas‘ (*Ge-sang* ‚giesmė‘ ← *Sang* ‚dainavimas‘ + *Buch* ‚knyga‘), *Gevatter Leuthe* L 124 ‚kūmai‘ (*Ge-vater* ‚kūmas‘ ← *Vater* ‚tėvas‘ + *Leuthe* ‚žmonės‘), *Gebrüder Kinder* L 25 ‚brolių vaikai‘ (*Ge-brüder* ← *Brüder* ‚broliai‘ + *Kinder* ‚vaikai‘).

Vidinės derivacijos atvejai būdingi 14 žodžių, pvz.: *Brandschäde* B 80 (pl.) ‚gaisro žalos‘ (*Brand* ‚gaisras‘ ← *brennen* ‚išdegti, liepsnoti‘ + *Schäde* (pl.) ‚žalos‘), *Fuhrmann* L 36 ‚vežikas‘ (*Fuhr* ← *fahren* ‚vežti, važiuoti‘ + *Mann* ‚vyras‘), *Soch Kind* B 25 ‚žindomas kūdikis‘ (*Soch* ‚žįstantis‘ ← *saugen* ‚žįsti‘ + *Kind* ‚vaikas‘), *Schnitt=Kohl* L 81 ‚pjaunamas kopūstas, poras‘ (*Schnitt* ‚pjūvis‘ ← *schneiden* ‚pjauti‘ + *Kohl* ‚kopūstas‘), *Wurffschauffel* B 332 ‚grūdų semtuvas‘ (*Wurff* ‚metimas‘ ← *werfen* ‚mesti‘ + *Schauffel* ‚semtuvas‘).

Pirmasis konversinis dūrinių dėmuo būdingas 6 žodžiams, pvz.: *Fastenzeit* L 76 ‚pasninko laikas‘ (*Fasten* ‚pasninkas‘ ← *fasten* ‚pasninkauti‘ + *Zeit* ‚laikas‘), *Lebenszeit* L 172 ‚gyvenimo laikas‘ (*Leben* ‚gyvenimas‘ ← *leben* ‚gyventi‘ + *Zeit* ‚laikas‘), *Rechen=Meister* L 210 ‚skaičiavimo meistras‘ (*Rechen* ‚skaičiavimas‘ ← *rechnen* ‚skaičiuoti‘ + *Meister* ‚meistras‘).

Dvikamieniai daiktavardžiai taip pat gali būti determinatyvinių dūrinių pirmuoju dėmeniu, tokių yra 7, pvz.: *Fastnacht=Putze* L 112 ‚užgavėnių išdaiga‘ (*Fastnacht* ‚pasninko naktis‘ ← *fasten* ‚pasninkauti‘ + *Nacht* ‚naktis‘ + *Putze* ‚pokštas, išdaiga‘), *Fastnachtnarr* L 112 ‚užgavėnių juokdarys‘ (*Fastnacht* ‚pasninko naktis‘ ← *fasten* ‚pasninkauti‘ + *Nacht* ‚naktis‘ + *Narr* ‚kvailys, juokdarys‘), *Fastnachtschwermen* L 112 ‚užgavėnių minia‘ (*Fastnacht* ‚pasninko naktis‘ ← *fasten* ‚pasninkauti‘ + *Nacht* ‚naktis‘ + *Schwermen* pl. ‚būriai, minios‘), *Kauffmanns Schatz* L 201 ‚pirkliaus turtas‘ (*Kauffmann* ‚pirklys‘ ← *Kauf* ‚pirkimas‘ + *Mann* ‚vyras‘ + *Schatz* ‚turtas‘), *Kauffmanns wahre* L 201 ‚pirkliaus prekė‘ (*Kauffmann* ‚pirklys‘ ← *Kauf* ‚pirkimas‘ + *Mann* ‚vyras‘ + *Ware* ‚prekė‘), *nasen=löcher=haar* L 49 ‚nosies ertmės plaukas‘ (*Nasenlöcher* pl. ‚nosies ertmės‘ ← *Nase* ‚nosis‘ + *Loch* ‚skylė‘ + *Haar* ‚plaukas‘), *Windmühl=stein* L 7 ‚vėjo malūno girna‘ (*Windmühle* ‚vėjo malūnas‘ ← *Wind* ‚vėjas‘ + *Mühle* ‚malūnas‘ + *Stein* ‚akmuo‘).

Mažiausią determinatyvų grupę sudaro dūriniai, kurių abu dėmenys nėra paprastieji žodžiai, bet vediniai, konversyvai ar dūriniai, t. y. dariniai (žr. 4.9 lentelę).

4.9. lentelė. Langijaus žodyno dūrinių dėmenų darybinė struktūra (abu dėmenys dariniai)

Ved. (PS) + Ved. (PP)	Ved. (PS) + Konv.	Ved. (PS) + VD	Ved. (PS) + Ved. (PS)	VD + Konv.	Ved. (PP) + Konv.	Dūr. + Ved. (PS)
3	2	1	1	1	1	1

Kaip parodyta 4.9 lentelėje, kiek daugiau yra dūrinių su pirmuoju priesaginiu ir antruoju priešdėliniu dėmeniu (3), pvz.: *Lächer=Gespräch* L 270 ‚juoko pokalbis‘ (*Läch-er* ‚juokas‘ ← *lachen* ‚juoktis‘) + *Ge-spräch* ‚pokalbis‘ ← *Sprache* ‚kalba‘), *Weber=gestelle* (pl.) L 282 ‚audėjo stelažas‘ (*Web-er* ‚audėjas‘ ← *weben* ‚austi‘ + *Ge-stell* ‚stelažas‘ ← *stellen* ‚dėti, pastatyti‘), *Freud geschrey* L 76 ‚džiaugsmo šauksmas‘ (*Freu-de* ‚džiaugsmas‘ ← *freuen* ‚džiuginti‘ + *Ge-schrei* ‚šauksmas‘ ← *schreien* ‚šaukti‘). Priesagos vedinys + konversyvas tipo dūrinių yra du, pvz.: *fischer Geleit* L 163 ‚žvejų palyda‘ (*Fisch-er* ‚žvejys‘ ← *Fisch* ‚žuvis‘ + *Geleit* ‚palyda‘ ← *geleiten* ‚palydėti‘), *Liebesessen* L 147 ‚meilės valgis‘ (*Lieb-e* ‚meilė‘ ← *lieb* ‚mielas‘ + *Essen* ‚valgis‘ ← *essen* ‚valgyti‘). Kitokios dėmenų struktūros dūrinių rasta po vieną pavyzdį: abu dėmenys priesaginiai *hietz=kranckheit* L 101 ‚karščio liga‘ (*Hietz-e* ‚karštis‘ ← *heiß* ‚karštas‘ + *Kranck-heit* ‚liga‘ ← *krank* ‚sergantis, ligotas‘); priesagos vedinys + implicitinis derivatas *Liebestrunck* L 159 ‚meilės gėrimas‘ (*Lieb-e* ‚meilė‘ ← *lieb* ‚mielas‘ + *Trunck* ‚gėrimas‘ ← *trinken* ‚gerti‘), priešdėlio vedinys + konversyvas *Gerichts=handel* L 274 ‚teismo procesas‘ (*Ge-richt* ‚teismas‘ + *Handel* ‚veiksmas‘ ← *handeln* ‚veikti, elgtis‘); dūriny + priesagos vedinys *Taglöhners=dienst* L 304 ‚padienio samdinio tarnavimas‘ (*Tagelöhner* ← *Tag* ‚diena‘ + *Löhner* ‚gaunantis atlyginimą‘ + *Dien-st* ‚tarnavimas‘ ← *dienen* ‚tarnauti‘); vidinės derivacijos darinys + konversyvas *Brandzeichen* L 252 (*Brand* ‚gaisras‘ ← *brennen* ‚degti, rusenti‘ + *Zeichen* ‚ženklas‘ ← *zeichnen* ‚piešti, žymėti‘).

Kalbant apie *daiktavardis* + *daiktavardis* determinatyvinių dūrinių modelį reikėtų paminėti keletą žodžių, rastų Langijaus žodyne. Jiems būdinga tai, kad abu sudurtinio žodžio dėmenys yra tokie patys daiktavardžiai.

Vokiečių kalbos žodžių darybos teorijos atstovai juos apibūdina kaip „Selbstkomposita“ („dūriniai su pačiu savimi“) (Fleischer, Barz, 1995: 95): *Fische Fisch* L 258 ‚žuvų žuvis‘ (*Fische* gen. pl. ‚žuvų‘ + *Fisch* nom. sg. ‚žuvis‘), *Kindes Kinder* L 25 ‚vaiko vaikai‘ (*Kindes* gen. sg. ‚vaiko‘ + *Kinder* nom. pl. ‚vaikai‘)¹³.

Žodyne taip pat užfiksuoti du determinatyviniai žodžiai, kuriems būdinga tai, jog pirmuoju dėmeniu einančio daiktavardžio reikšmė maždaug lygi viso dūrinio leksinei reikšmei, t. y. abiejų dėmenų leksinė reikšmė panaši. Jų apibūdinimui vokiečių žodžių darybos tyrėjai vartoja ‚verdeutlichende Komposita‘ terminą (Fleischer, Barz: 125), pvz.: *Bilsenkraut* L 55 ‚drignė‘ (*Bilse* ‚drignė‘ + *Kraut* ‚žolė‘ → ‚drignės žolė‘), *Seelhund* L 222 [Seehund] ‚ruonis‘ (*Seel* ‚ruonis‘ + *Hund* ‚šuo‘). Kaip atskiras žodis *Seel* reikšme ‚ruonis‘ aptinkamas ir kitame dūrinyje *Seelfett* L 222 ‚ruonio taukai‘.

Apžvelgiant determinatyvinių *būdvardis* + *daiktavardis*, *veiksmazodis* + *daiktavardis*, *prielinksnis* + *daiktavardis*, *skaitvardis* + *daiktavardis* modelių dūrinių dėmenų darybinę struktūrą, galima teigti, kad abu dėmenys dažniausiai yra paprastieji žodžiai (simplicia), tik keletas jų reprezentuoja kitokią struktūrą (žr. 4.7 lentelę). Nors šių pavyzdžių nėra gausu, bet vis dėlto verta kiekvieną determinatyvinių dūrinių modelį aptarti atskirai.

Būdvardis + *daiktavardis* tipo dūrinių, kurių antrasis dėmuo būtų priesagos vedinys užfiksuoti 5, pvz.: *Groß sprecher* L 137 ‚didis kalbėtojas‘ (*groß* ‚didelis‘ + *Sprech-er* ‚kalbėtojas‘ ← *sprechen* ‚kalbėti‘), *Dollkühnheit* [Tollkühnheit] ‚narsumas‘ (*toll* ‚nepaprastas‘ + *Kühn-heit* ‚narsumas‘). Keletui žodžių būdingi priešdėlio *ge-* ar cirkumfiksacijos (priešdėlio ir priesagos kombinacijos) atvejai, pvz.: *Frisch Gewölb* ‚naujas skliautas‘ (*frisch* ‚šviežias, naujas‘ + *Ge-wölb-e* ‚skliautas, rūsys‘ ← *wölben* ‚skliausti‘), *Zinnen Gefäß* L 15 ‚alavo statinė‘ (*zinnen* ‚alavinis‘ + *Gefäß* ‚statinė‘ ← *Faß* ‚statinė‘). Dviejų dūrinių antrieji dėmenys yra veiksmazodžių konversyvai, pvz.: *Oberschlag* L 194 ‚viršutinis smūgis‘ (*ober* ‚viršutinis‘ + *Schlag* ‚smūgis‘ ← *schlagen*

¹³ V. Urbutis šiems dūriniam pavadinimui vartoja kartotinių darinių terminą (Urbutis 1965: 473).

„mušti, smogti“), *Garkoch* L 330 „užkandinės savininkas“ (*gar* „išviręs“ + *Koch* „virėjas“ ← *kochen* „virti“). Vieno determinatyvo su būdvardiniu pirmuoju dėmeniu antrasis dėmuo yra dūrinys, pvz.: *grob schwartzbrod* L 156 „rupi juoda duona“ (*grob* „rupus“ + *Schwartzbrod* „juoda duona“ ← *schwarz* „juodas“ + *Brot* „duona“).

Veiksmazodis + *daiktavardis* tipo determinatyvinių dūrinių antrasis dėmuo gali būti priešdėlio, implicitinis vedinys ar konversinis žodis, tokių pavyzdžių rasta vos keletas, pvz.: *Jubelgeschrey* L 76 „džiugėsio šauksmas“ (*jubeln* „džūgauti“ + *Geschrey* „šauksmas“ ← *Schrei* „šauksmas“), *Flechtband* L 191 „pinta juosta“ (*flechten* „pinti“ + *Band* „juosta, raištis“ ← *binden* „rišti“), *Fall=strick* L 162 „pinklės“ (*fallen* „kristi“ + *Strick* „virvė“ ← *stricken* „megzti“).

Tik pavienių *prielinksnis* + *daiktavardis*, *skaitvardis* + *daiktavardis*, *prieveiksmis* + *daiktavardis* tipo determinatyvinių dūrinių antrasis dėmuo yra vedinys, pvz.: *Mit=Erbe* L 159 „bendrapaveldėtojas“ (*mit* „su“ + *Erb-e* „paveldėtojas“ ← *erben* „paveldėti“), *Zwittracht* L 163 „susiskaldymas, nevienybė“ (*zwie* [zwei] „du“ + *Tracht* „siekimas“ ← *trachten* „siekti, trokšti“), *Wolfart* B 107 „gerovė“ (*wol* „gerai“ + *Fart* „kelionė“ ← *fahren* „važiuoti“).

Baigiant determinatyvinių dėmenų aprašymui skirtą skyrių reikėtų jį trumpai apibendrinti. Determinatyviniai dūriniai sudaro didžiąją Langijaus žodyno kompozitų dalį (apie 93%). Dauguma sudurtinių žodžių dėmenų yra paprastieji žodžiai, šią struktūrą reprezentuoja 83% dūrinių. Daug mažiau aptikta dūrinių, kurių dėmenys yra dariniai: priesagų, priešdėlių, implicitiniai vediniai, konversyvai ar sudurtiniai žodžiai. Tokia struktūra būdinga 17% žodžių. Ypatinga dėmenų darybine struktūros įvairove pasižymi determinatyvai su abiem daiktavardiniais dūriniais, tuo tarpu dūrinių su kitų kalbos dalių pirmaisiais dėmenimis, dažniausiai abu jie būna paprastieji žodžiai.

4.2.2. Posesyviniai dūriniai

Kitas sudurtinių žodžių tipas yra posesyviniai dūriniai. Žodžių, žyminčių žmonių ar gyvūnų pavadinimus, Langijaus žodyne rasta 14, t. y. apie 1,2%. Daugumos šių žodžių pirmasis dėmuo yra būdvardis, t. y. dominuoja *būdvardis* + *daiktavardis* modelis: *Bleich Gesicht* L 334 ‚blyškiaveidis‘ (*bleich* ‚blyškus‘ + *Gesicht* ‚veidas‘), *Groß Kopff* L 73 (*groß* ‚didelis‘ + *Kopff* ‚galva‘), *Kahlkopff* L 196 ‚plikagalvis‘ (*kahl* ‚plikas‘ + *Kopff* ‚galva‘), *Krum Fuß* L 242 ‚kreivakojis‘ (*krum* ‚kreivas‘ + *Fuß* ‚koja‘), *roth angesicht* L 334 ‚raudonveidis‘ (*roth* ‚raudonas‘ + *Angesicht* ‚veidas‘), *Rotkelchin* L 328 ‚liepsnelė‘ (*rot* ‚raudonas‘ + *Kehlchin* ‚gerklelė‘ ← *Kehle* ‚gerklė‘).

Keleto posesyvinių dūrinių abu dėmenys yra daiktavardžiai: *Geitz=Halß* L 83 ‚šykštuolis‘ (*Geiz* ‚šykštumas‘ + *Halß* ‚kaklas‘), *Glaß=Aug* L 256 ‚stiklaakis‘ (*Glaß* ‚stiklas‘ + *Aug(e)* ‚akis‘), *Lügen Maul* L 157 ‚melagis‘ (*Lüge* ‚melas‘ ← *lügen* ‚meluoti‘ + *Maul* ‚snukis‘), *Schmeerbauch* L 203 ‚taukų maišas, didpilvis‘ (*Schmer* ‚taukai‘ + *Bauch* ‚pilvas‘).

Keturi posesyvinių dūrinių pavyzdžiai atitinka *skaitvardis* + *daiktavardis* ir *veiksmazodis* + *daiktavardis* modelį: *Dreyfuß* L 99 ‚trikojis‘ (*drey* ‚trys‘ + *Fuß* ‚koja‘), *Einhorn* L 53 ‚vienaragis‘ (*ein(s)* ‚vienas‘ + *Horn* ‚ragas‘), *Naschmaul* L 286 ‚smaguriautojas‘ (*naschen* ‚smaguriauti‘ + *Maul* ‚snukis‘), *Waghalß* L 24 ‚drąsuolis‘ (*wagen* ‚pasiryžti‘ + *Halß* ‚kaklas‘).

4.2.3. Valdomieji dūriniai

Daiktavardinių dūrinių su valdomuoju veiksmazodiniu antruoju dėmeniu Langijaus žodyne užfiksuota 67 (5,8%). Beveik visi šio tipo dūrinių pirmieji dėmenys yra paprastieji žodžiai, tik vos keletui jų būdinga kitokia struktūra. Langijaus žodyno dviejų valdomųjų dūrinių pirmieji dėmenys yra vediniai ir vieno – dūrinys, pvz.: *Geräuschmacher* L 63 ‚triukšmadarys‘ (*Ge-räusch* ‚šlamesys, triukšmas‘ ← *rauschen* ‚ūžti, šlamėti‘ + *Mach-er* ‚darytojas‘), *Seeligmacher* L 295 ‚darytojas dvasišku‘ (*seel-ig* ‚dvasiškas‘ ← *Seele* ‚dvasia‘

+ *Mach-er* ‚darytojas‘), *frondienst=that* L 44 ‚lažo darbas‘ (*Frondienst* ‚lažas‘ ← *Fron* ‚lažas‘ + *Dienst* ‚tarnyba‘ + *Tat* ‚veikimas, darbas‘). Visi antrieji valdomųjų dūrinių dėmenys yra veiksmažodžių vediniai ar konversyvai (žr. 4.10 lentelę).

4.10 lentelė. Langijaus žodyno valdomųjų dūrinių antrojo dėmens darybinė struktūra

Priesagų vediniai				VD	Konv.
-er	-e	-ung	-t		
42	7	5	1	3	9
62,7%	10,4%	7,5%	1,5%	4,5%	13,4%

Didžiąją dūrinių antrųjų dėmenų dalį sudaro veiksmažodžių priesagos *-er* vediniai, kurių yra 42, pvz.: *Befehl bringer* L 333 ‚įsakymo įteikėjas‘ (*Befehl* ‚įsakymas‘ + *Bring-er* ‚įteikėjas‘ ← *bringen* ‚atnešti, įteikti‘), *Eseltreiber* L 68 ‚asilų varovas‘ (*Esel* ‚asilas‘ + *Treiber* ‚varovas‘ ← *treiben* ‚varyti, ginti‘), *Hornbläser* L 20 ‚rago pūtėjas‘ (*Horn* ‚ragas‘ + *Bläs-er* ‚pūtėjas‘ ← *blasen* ‚pūsti‘), *Kalckbrenner* L 261 ‚kalkių degėjas‘ (*Kalck* ‚kalkės‘ + *Brenn-er* ‚degėjas‘ ← *brennen* ‚degti‘), *Leinweber* L 333 ‚linų audėjas‘ (*Lein* ‚linas‘ + *Web-er* ‚audėjas‘ ← *weben* ‚austi‘), *Rathgeber* L 52 ‚patarimų davėjas‘ (*Rath* ‚patarimas‘ + *Geb-er* ‚davėjas‘ ← *geben* ‚duoti‘), *Steinbrecher* L 136 ‚akmenskaldys‘ (*Stein* ‚akmuo‘ + *Brech-er* ‚laužytojas‘ ← *brechen* ‚laužyti‘), *tromelschläger* L 40 ‚būgnininkas‘ (*Tromel* ‚būgnas‘ + *Schläg-er* ‚mušikas‘ ← *schlagen* ‚mušti‘), *Urtheilsprecher* L 307 ‚nuosprendžio skelbėjas‘ (*Urtheil* ‚nuosprendis‘ + *Sprech-er* ‚sakytojas‘ ← *sprechen* ‚sakyti‘), *Vogelfänger* L 206 ‚paukščių gaudytojas‘ (*Vogel* ‚paukštis‘ + *Fäng-er* ‚gaudytojas‘ ← *fangen* ‚gaudyti‘), *Zahnstecher* L 273 [*Zahnstocher*] ‚dantų krapštukas‘ (*Zahn* ‚dantis‘ + *Stoch-er* ‚krapštukas‘ ← *stochern* ‚krapštyti‘).

Kalbant apie dūrinius, kurių dėmenys yra veiksmažodžių priesagos *-er* vediniai, reikėtų išskirti žodžių grupę su elementu *-macher* ‚darytojas‘. Dabartinės vokiečių kalbos žodžių darybos tyrėjų nuomonė dėl šio žodžio

įvairuoja. J. Stepan šiuos darinius traktuoja kaip veiksmažodinių grupių vedinius, su kuriais sudaromi veikėjų pavadinimai (nomina agentis) (Stepan 2009: 107). Panašios nuomonės yra ir B. Lawrenz, tokių žodžių nepriskirianti dūriniams (Lawrenz 2006: 113). R. Joeresas pabrėžia, kad į *-macher* žvelgiant sinchroniniu aspektu, pastarasis užima tarpinę vietą tarp savarankiško žodžio ir priesagos, ir vadina jį pusiau sufiksu (vok. *Halbsuffix*) (Joeres 2009: 152 tt.). D. Sollingas, analizuodamas senųjų raštų vokiškųjų dūrinių rašybą, į tyrimą įtraukia visus dūrinius, kurių antrasis dėmuo yra užfiksuotas žodynuose kaip savarankiškas žodis (Solling 2012: 227). Remiantis pastarąja nuomone, dūriniai su antruoju veiksmažodiniu dėmeniu *-macher*, išskirtinai aptinkami tik veikėjų pavadinimuose, yra įtraukti ir į šio darbo duomenų bazę, juolab, kad *Macher* Langijaus žodyne randamas kaip atskiras žodis (*Macher* L 44 ‚darytojas‘). Tokių dūrinių žodyne yra 11, pvz.: *Fabel=macher* L 183 ‚prasimanytojas‘, *Geräusmacher* L 63 ‚triukšmadarys‘, *Gewandmacher* L 325 ‚drabužių siuvėjas‘, *Hut=macher* L 355 ‚kepurininkas‘, *Kannen=Macher* L 107 ‚puodžius‘, *Meitmacher* L 63 ‚dykinėtojas‘, *Peltz=macher* 109 ‚kailiadirbys‘, *Schuchmacher* L 127 ‚batsiuovys‘, *Seeligmacher* L 295 ‚darytojas dvasišku‘, *Wagen=macher* L 215 ‚račius‘.

Kiek mažiau yra dūrinių, kurių antrieji dėmenys yra veiksmažodžių konversyvai, šią struktūrą reprezentuoja 9 žodžiai, pvz.: *Ackerbau* L 56 ‚žemdirbystė‘ (*Acker* ‚dirva‘ + *Bau* ‚įdirbimas‘ ← *bauen* ‚apdirbti, įdirbti‘), *Flachß binden* L 346 ‚linų rišimas‘ (*Flachß* ‚linas‘ + *Binden* ‚rišimas‘ ← *binden* ‚rišti‘), *Hornblasen* L 20 ‚rago pūtimas‘ (*Horn* ‚ragas‘ + *Blasen* ‚pūtimas‘ ← *blasen* ‚pūsti‘).

Mažiau rasta ir dūrinių, kurių antrasis dėmuo yra veiksmažodinis galūnės *-e* vedinys. Tokių žodžių Langijaus žodyne užfiksuota 7, pvz.: *Garn=winde* L 313 ‚siūlų suktuvas‘ (*Garn* ‚siūlas‘ + *Wind-e* ‚suktuvas‘ ← *winden* ‚sukti, vynioti‘), *Hutbinde* L 35 ‚skrybėlės raištis‘ (*Hut* ‚kepurė, skrybėlė‘ + *Bind-e* ‚raištis‘ ← *binden* ‚rišti‘), *Kindes binde* L 345 ‚vaiko raištis‘ (*Kind* ‚vaikas‘ + *Bind-e* ‚raištis‘ ← *binden* ‚rišti‘), *Korn=streiche* L 289 ‚grūdų žėriklis‘ (*Korn* ‚grūdas‘ + *Streich-e* ‚žėriklis‘ ← *streichen* ‚(nu)braukti, (nu)žerti‘), *Stirnbinde*

L 22 ,galvos tvarstis‘ (*Stirn* ,kakta‘ + *Bind-e* ,raištis, tvarstis‘ ← *binden* ,rišti‘). Aprašant šią dūrinių struktūrą, reikėtų paminėti vieną žodį, kurio abu dėmenys yra veiksmažodinės kilmės: *tauffzeuge* L 41 ,krikšto liudytojas‘ (*taufen* ,krikštyti‘ + *Zeug-e* ,liudininkas‘ ← *zeugen* ,paliudyti‘).

Valdomųjų dūrinių su veiksmažodiniais priesagos *-ung* vediniais yra 5: *Gottes Verheissung* L 193 ,Dievo išpranašavimas‘ (*Gott* ,Dievas‘ + *Verheissung* ,išpranašavimas‘ ← *verheißen* ,pranašauti‘), *Kornreinigung* L 45 ,grūdų valymas‘ (*Korn* ,grūdas‘ + *Reinigung* ,valymas‘ ← *reinigen* ,valyti‘), *Leichbestattung* L 26 ,šermenys, laidojimas‘ (*Leiche* ,lavonas, numirėlis‘ + *Bestattung* ,laidojimas‘ ← *bestatten* ,(pa)laidoti‘), *Schuld mißhandlung* L 334 ,piktnaudžiavimas skola‘ (*Schuld* ,skola‘ + *Mißhandlung* ,blogas elgesys‘ ← *misshandeln* ,išnaudoti, blogai elgtis‘), *wasser=ergiessung* L 197 ,vandens išliejimas‘ (*Wasser* ,vanduo‘ + *Ergießung* ,išliejimas‘ ← *ergießen* ,išlieti‘).

Žodyne užfiksuoti vos keletas žodžių, kurių antrieji dėmenys būtų vidinės derivacijos vediniai, pvz.: *Gewalt=that* L 337 ,prievara‘ (*Gewalt* ,jėga‘ + *That* ,veikimas‘ ← *tun* ,daryti, atlikti‘), *frondienst=that* L 44 ,lažo darbas‘ (*Frondienst* ,lažas‘ + *That* ← *tun* ,daryti, atlikti‘), *Schiff=bruch* L 133 ,laivo sudužimas‘ (*Schiff* ,laivas‘ + *Bruch* ,lūžimas, duženos‘ ← *brechen* ,(su)laužyti‘).

Valdomųjų dūrinių, kurių antrasis dėmuo yra priesagos *-t* vedinys, rastas vienas, pvz.: *Elends=jagt* L 37 ,briedžio medžioklė‘ (*Elend* ,briedis‘ + *Jag-d* ,medžioklė‘ ← *jagen* ,medžioti‘).

4.2.4. Kopuliatyviniai dūriniai

Kopuliatyviniai dūriniai Langijaus žodyne yra itin reti – užfiksuotas vos vienas šio tipo dūrinys: *Sturmwind* L 332 ,viesulas‘ (*Sturm* ,audra‘ + *Wind* ,vėjas‘).

4.3. Tariamieji dūriniai su atliekamais kamienais

Dūriniai su vokiečių kalbos konfiksais *Stief-* ar *Schwieger-* bei žodžiai su unikaliosiomis morfemomis Langijaus žodyne nėra dažni. Žodžių su pirmuoju dėmeniu *Stiff-* (dab. vokiečių kalboje *Stief-*) užfiksuota vos keletas: *stiff Sohn* L 44 [Stiefsohn] ‚posūnis‘, *Stiff Kind* L 25 ‚posūnis, podukra‘, *Stieffmutter* L 154 ‚pamotė‘, *Stiff Tochter* L 164 ‚podukra‘, *Stiffvater* L 214 ‚patėvis‘. Tuo tarpu su konfiksais *Schwieger-* Langijaus žodyne yra tik vienas dūrinys: *Schwiegersohn* L 214 ‚žentas‘.

Būdvardinis dėmuo *mitt-*, vva. kalboje reiškęs ‚vidurinį, vidurinįjį‘, aptinkamas tik keliuose žodžiuose: *Mittag* L 49 ‚vidurdienis‘, *Mitter=nacht* L 174/ *Mit=Nacht* L 344 [Mitternacht] ‚vidurnaktis‘, *Mittwoch* L 48 ‚trečiadienis‘ (‚savaitės vidurys‘).

Taip pat išblėsusį dėmens *Auer-* motyvacija žodžiuose *Auer Hahn* L 162 ‚kurtinys‘, *Aur=Henne* L 162 ‚kurtinė‘.

Darybiškai nemotyvuotos, niekur kitur nepasikartojančios morfemos pasitaiko ir šiuose žodžiuose, pvz.: *Börnstein* L 60 [Bernstein] ‚gintaras‘ (*Bern* ← *brennen* ‚degti, liepsnoti‘ + *Stein* ‚akmuo‘), *Gerb Kamer* L 30 ‚zakristija‘ (*Gerb* ← vva. *gerwe*, *garwe* ‚sakraliniai rūbai‘ + *Kamer* ‚kamara, patalpa‘), *Maul=wurf* L 127 ‚kurmis‘ (*Maul* (šį dėmenį F. Simmleris sieja su žodžiu *molta*, sva. reiškusiu ‚dulkes, akmenų nuolaužas, žemę‘) + *Wurf* ‚metimas‘ ← *werfen* ‚mesti‘ ← ‚žemę metantis‘) (Simmler 2002: 84), *Brombeern* L 109 ‚gervuogė‘ (*Brom* ← vva. *brāme* ‚dygliuotas krūmas‘ + *Beere* ‚uoga‘), *Bräutigam* L 38 ‚jaunikis‘ (*Braut* ‚sužadėtinė‘ + *Gam* ← sva. *gomo* ‚vyras‘), *Nachtigall* L 134 ‚lakštingala‘ (*Nacht* ‚naktis‘ + *Gall* ← *gallen* ‚dainuoti‘), *Himbeern* L 22 [Himbeere] ‚avietė‘ (*Him* ← sva. *hintā* ‚elnė‘ + *Beere* ‚uoga‘), *Heuschrecken* L 317 [Heuschrecke] (pl.) ‚žiogai‘ (*Heu* ‚šienas‘ + *Schrecke* ← *schrecken* sen. reikšme ‚užšokti‘), *Schorn=stein* L 264 ‚kaminas‘ (*Schorn* ← *schorren* ‚būti išsikišusiam‘ + *Stein* ‚akmuo‘), *Sündfluth* [Sintflut] L 268 ‚tvanas‘ (*Sünd* ← svv. *sin[a]* ‚galingas, labai smarkus‘ + *Flut* ‚potvynis, srautas‘).

Kitą grupę žodžių su nepasikartojančiomis morfemomis sudaro dūriniai, kurių abiejų dėmenų leksinė reikšmė panaši, vokiškoje literatūroje jie vadinami *verdeutlichende Komposita*: *Turteltaube* L 28 ‚karvelis purplelis‘ (*Turtel* ← sva. *turtura* ‚karvelis purplelis‘ + *Taube* ‚karvelis‘), *Rückgrad* L 110 [Rückgrat] ‚stuburas‘ (*Rück* [Rücken] ‚nugara‘ + *Grat* ← sva. *grāt* ‚nugara‘), *Maul=beeren* L 281 [Maulbeere] ‚šilkmedžio uoga‘ (*Maul* ← lot.k. *mōrum* ‚šilkmedžio uoga‘ + *Beere* ‚uoga‘), *Sahlweiden* L 101 (pl.) ‚blindės‘ (*Sahl* ← vva. *salhe* ‚karklas‘ + *Weide* ‚karklas‘).

4.4. Dūriniai su afiksoidais

Langijaus žodyne žodžių su elementais *-gut*, *-werk*, *-wesen* ir *-zeug* nėra gausu – 20, iš jų su *-zeug* 12, *-werk* 8, o su *-wesen* neužfiksuota nė vieno žodžio, pvz.: *Bet=zeug* L 86 ‚patalynė, apklotai‘, *Fußzeug* L 99 ‚apavas‘, *irrden Zeug* L 151 ‚molio dirbinys‘, *Schreib=zeug* L 212 ‚rašymo priemonė‘, *Handwerck* L 14 ‚amatas‘, *Nehe Werck* L 245 [Nähwerk] ‚siuvinys‘, *Tag Werck* L 48 ‚dienos išdirbis‘. Vieno žodžio abu dėmenys yra minėti elementai: *Werckzeug* L 44 ‚įrankis‘.

Apibendrinant Langijaus žodyno dūrinius, galima daryti šias išvadas:

1. Didžiąją Langijaus žodyno dalį sudaro dūriniai su abiem daiktavardiniais dėmenimis, kurie sudaro 78,3% visų sudurtinių žodžių. Žymiai mažiau yra *būdvardis* + *daiktavardis* ir *veiksmazodis* + *daiktavardis* modelio dūrinių, atitinkamai 10,6% ir 8,6%. Rečiausi yra dūriniai su pirmuoju prielinksniu, skaitvardžio ir prieveiksio dėmeniu, sudarantys apie 2,5% visų kompozitų.

2. Daugiausia *daiktavardis* + *daiktavardis* ir *veiksmazodis* + *daiktavardis* modelio dūrinių užfiksuota be jungiamojo elemento (76,2%). Interfiksacija būdinga 23,8% žodžių. Linksniniais elementais jungiami 22,5% dūrinių dėmenys, nelinksniniais – vos 1,3%.

3. Determinatyviniai dūriniai su vyraujančiu *daiktavardis + daiktavardis* modeliu sudaro 92,9% kompozitų. Daug mažiau aptikta valdomųjų dūrinių (5,8%), rečiau yra posesyviniai dūriniai, o kopuliatyviniai – itin reti (vienas žodis). Šių tipų sudurtinių žodžių yra 1,3%.

4. Determinatyvinių dūrinių dėmenys pagal jų darybinę struktūrą dažniausiai yra paprastieji žodžiai (simplicijos). Tokią struktūrą reprezentuoja 82,8 % dūrinių.

5. Mažiau aptikta determinatyvinių kompozitų, kurių dėmenys yra dariniai: priešdėlių bei priesagų derivatai, vidinės derivacijos vediniai, konversyvai ar dūriniai. Tokių žodžių užfiksuota 17,2%.

6. Posesyvinių dūrinių, kurių nėra tiek gausu (1,2%), šeši pavyzdžiai atitinka *būdvardis + daiktavardis*, keturi *daiktavardis + daiktavardis* ir po du *skaitvardis + daiktavardis* ir *veiksmožodis + daiktavardis* modelius.

7. Valdomųjų dūrinių, pirmieji dėmenys beveik visi yra paprastieji žodžiai, o antrieji gali būti priesagos ar implicitiniai vediniai ir konversiniai žodžiai, iš kurių didžiąją dalį sudaro priesagų vediniai bei konversyvai.

5. Brodovskio žodyno dūriniai

Penktasis šio darbo skyrius skirtas XVIII amžiaus Jokūbo Brodovskio vokiečių-lietuvių kalbų žodyno vokiškosios dalies daiktavardžio dūrinių aprašymui. Skyriuje tyrimo duomenys pateikiami šia tvarka: pirmiausia aptariama dūrinių rašyba, po to analizuojama jų sandara, dėmenų jungimo pobūdis. Galiausiai aprašomi kompozitai pagal jų dėmenų semantinį-sintaksinį ryšį, atskirai apžvelgiant ir dėmenų darybinę struktūrą. Skyriaus pabaigoje pateikiamas daiktavardžio dūrinių su atliekamais kamienais bei afiksoidais aprašymas.

Brodovskio žodyno dūrinių rašyba labai įvairuoja. Sudurtinių žodžių dėmenys rašomi trejopai (žr. 5.1 lentelę):

- vienu žodžiu, pvz.: *Amptmann* B 79 ‚valdininkas‘ (*Ampt* ‚tarnyba‘ + *Man* ‚vyras‘), *Betglock* L 240 ‚lovos varpelis‘ (*Bet* ‚lova‘ + *Glock(e)* ‚varpelis‘), *Donerschlag* B 355 ‚perkūno trenksmas‘ (*Doner* ‚perkūnas‘ + *Schlag* ‚smūgis‘), *Lesemeister* B 868 ‚skaitymo meistras‘ (*lesen* ‚skaityti‘ + *Meister* ‚meistras‘);
- atskirai, pvz.: *Diebs Hencker* B 348 ‚vagies budelis‘ (*Dieb* ‚vagis‘ + *Hencker* ‚budelis‘), *Einhorn* B 394 ‚vienaragis‘ (*ein* ‚vienas‘ + *Horn* ‚ragas‘), *Kinder Spiel* B 782 ‚vaikų žaidimas‘ (*Kinder* pl. ‚vaikai‘ + *Spiel* ‚žaidimas‘), *Menschen Hände* B 909 ‚žmogaus rankos‘ (*Mensch* ‚žmogus‘ + *Hände* pl. ‚rankos‘);
- jungiant juos dvigubu brūkšniu, pvz.: *Befehls=Bottschaft* B 314 ‚įspėjimo pranešimas‘ (*Befehl* ‚įspėjimas‘ + *Bottschaft* ‚pranešimas, žinia‘), *Fuchs=Schwantz* B 479 ‚lapės uodega‘ (*Fuchs* ‚lapė‘ + *Schwantz* ‚uodega‘), *Kriegs=Rüftung* B 1029 ‚karo ginkluotė‘ (*Krieg* ‚karas‘ + *Rüftung* ‚ginkluotė‘), *Sauff=Bruder* ‚sugėrovas, girtuoklis‘ (*saufen* vulg. ‚gerti, lakti‘ + *Bruder* ‚brolis‘).

Kad dūrinių rašyba Brodovskio žodyne nebuvo vienoda, rodo ir tai, kad tas pats sudurtinis žodis įvairiose žodyno vietose gali būti rašomas skirtingai,

pvz.: *Ampt Kleider/ Amptkleider* B 79 ‚tarnybos drabužiai‘ (*Ampt* ‚tarnyba‘ + *Kleider* pl. ‚darbužiai‘), *Brüthene* B 296/ *Brüt=Henne* B 663 ‚perekšlė‘ (*brüten* ‚perėti‘ + *Henne* ‚višta‘), *Ehrenpreiβ* B 273/ *Ehren Preiβ* B 384 ‚garbės premija‘ (*Ehre* ‚garbė‘ + *Preiβ* ‚premija, prizas‘, *Gottes willen* B 264/ *Gottes Willen* B 595 ‚Dievo valia‘ (*Gott* ‚Dievas‘ + *Wille* ‚valia‘), *Grundfeste/ GrundVeste* B 609 ‚tvirtumas‘ (*Grund* ‚pagrindas‘ + *Feste* ‚tvirtumas‘), *Huffeyesen* B 145/ *HuffEyse[n]* B 401 ‚pasaga‘ (*Huff* ‚kanopa‘ + *Eyse(n)* ‚geležis‘), *Pfarr=frau* B 763/ *Pfarrers Frau* B 971 ‚pastoriaus žmona‘ (*Pfarrer* ‚pastorius‘ + *Frau* ‚žmona, moteris‘).

5.1 lentelė. Brodovskio žodyno dūrinių dėmenų rašyba

Dėmenų rašymas kartu		Dėmenų rašymas atskirai	Dėmenų jungimas dvigubu brūkšniu (=)
<i>Modelio pavyzdys</i>		<i>Modelio pavyzdys</i>	<i>Modelio pavyzdys</i>
Brodtkorn ,duonos grūdas‘	HandFinger ,rankos pirštas‘	Brodt Korn ,duonos grūdas‘	Kriegs=Rüftung ,karo ginkluotė‘
20,6%	0,3%	78,1%	1%

Pastebėta, kad žodyne dažnai konkuruoja dūrinių dėmenų rašymas vienu žodžiu bei atskirai, bet vis dėlto vyrauja antrasis rašybos būdas (Jarmalavičius 2013: 84). XVIII a. vokiečių kalbos dūrinių rašyba, anot E.-M. Heinlės, dar nėra nusistovėjusi. Šiame amžiuje jau pastebima tendencija dūrinių dėmenis jungti į vieną žodį, nors abiejų dėmenų rašyba didžiosiomis raidėmis buvo būdinga tiek juos rašant kartu ir atskirai, tiek juos jungiant dvigubu brūkšniu (Heinle 2000: 1912). Antai D. Sollingas, išanalizavęs 12 pamokslų rinkinių nuo 1704 iki 1716 metų, parašytų vidurio rytų, vakarų ir šiaurės vokiečių kalbos dialektų pagrindu, konstatuoja, kad 34,5% dūrinių abu dėmenys rašomi kartu, 63,5% jungiami dvigubu brūkšniu ir 2% rašomi atskirai (Solling 2012:

123). Aptardamas vokiečių kalbos dūrinių rašybos reguliarumą, Sollingas cituoja Pavlovą, kuris pastebi, jog jau XVII a. įsigali dūrinių rašymas vienu žodžiu, tarsi tai tampa tam tikra norma, nors neretai dėmenys rašomi ir atskirai ar jungiami dvigubu brūkšniu (Solling 2012: 85). Kokia yra dvigubo brūkšnio vartojimo ypatybė, nėra vieningos nuomonės. Anot O. Reichmanno ir K.-P. Wegeros, tai turėtų reikšti tam tikrą perėjimą nuo dūrinių dėmenų rašymo atskirai prie rašymo kartu (Reichmann, Wegera 1993: 32).

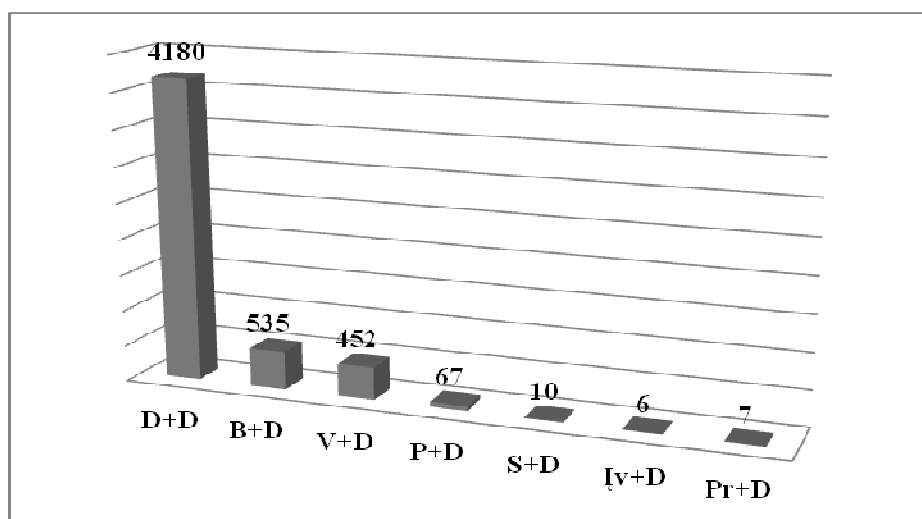
Kaip rodo 5.1 lentelėje esantys skaičiai, dėmenų jungimas dvigubu brūkšniu nėra toks dažnas atvejis kaip D. Sollingo atliktame dūrinių rašybos tyrime. Tokia rašyba būdinga tik 55 žodyne užfiksuotiems pavyzdžiams, kurie sudaro vos 1% visų dūrinių. Jei dėmenys sujungiami, tai antrasis paprastai rašomas mažąja raide. Kitokią rašybą reprezentuoja vos vienas kitas sudurtinis žodis, pvz.: *BrautSchatz* B 894 ‚jaunosios kraitis‘ (*Braut* ‚jaunoji‘ + *Schatz* ‚turtas, kraitis‘), *ElendsKlauen* B 405 (pl.) ‚briedžio kanopos‘ (*Elend* ‚briedis‘ + *Klauen* (pl.) ‚kanopos‘), *FischFreßer* B 475 ‚žuvų ėdikas‘ (*Fisch* ‚žuvis‘ + *Freßer* ‚ėdikas‘), *GrabMahl* B 894 ‚antkapis‘ (*Grab* ‚kapas‘ + *Mahl* ‚ženklas, paminklas‘), *GrundVeste* B 609 ‚tvirtumas‘ (*Grund* ‚pagrindas‘ + *Veste* ‚tvirtumas‘), *HandFinger* B 472 ‚rankos pirštas‘ (*Hand* ‚ranka‘ + *Finger* ‚pirštas‘), *HuffEyse[n]* B 401 ‚pasaga‘ (*Huff* ‚kanopa‘ + *Eysen* ‚geležis‘), *MutterKraut* B 272 ‚moteržolė‘ (*Mutter* ‚motina‘ + *Kraut* ‚žolė‘), *MahlSchatz* B 984 ‚kraitis‘ (*Mahl* ‚valgis‘ + *Schatz* ‚turtas‘), *MahlStube* B 894 ‚maltuvė‘ (*mahlen* ‚malti‘ + *Stube* ‚kambarys‘), *OchsenBrüllen* B 516 ‚jaučio baubimas‘ (*Ochse* ‚jautis‘ + *brüllen* ‚baubti‘), *SaltzSiederey* B 1036 ‚druskos viryklė‘ (*Saltz* ‚druska‘ + *Siederey* ‚viryklė‘).

Pereinant prie Brodovskio žodyno vokiečių kalbos daiktavardinių dūrinių, reikėtų paminėti, kad jų duomenų bazėje užfiksuota 5257. Sudurtiniai žodžiai klasifikuojami dvejopai: 1) pagal dūrinių pirmojo dėmens kalbos dalį, išskiriant *daiktavardis* + *daiktavardis*, *būdvardis* + *daiktavardis*, *veiksmazodis* + *daiktavardis*, *prielinksnis* + *daiktavardis*, *skaitvardis* + *daiktavardis*, *įvardis* + *daiktavardis*, *prieveiksmis* + *daiktavardis* modelius, 2) pagal dūrinių dėmenų semantinę-sintaksinę ryšį, sudurtinius žodžius skirstant į *determinatyvinius*,

posesyvinius, valdomuosius ir kopuliatyvinius. Minėtos klasifikacijos aprašomos šio darbo 5.1.–5.2. skyriuose.

5.1. Daiktavardiniai dūriniai pagal pirmojo dėmens kalbos dalį

Šiame skyriuje aprašomi dūrinių pagal pirmojo dėmens kalbos dalį modeliai. Brodovskio žodyne rasti 5257 daiktavardiniai *daiktavardis + daiktavardis*, *būdvardis + daiktavardis*, *veiksmažodis + daiktavardis*, *prielinksnis + daiktavardis*, *skaitvardis + daiktavardis*, *įvardis + daiktavardis* ir *prieveiksmis + daiktavardis* tipo dūriniai (žr 5.1 diagramą). Visas žodžių sąrašas pateikiamas 5.1.–5.4. prieduose.

5.1 diagrama. Brodovskio žodyno dūriniai pagal pirmojo dėmens kalbos dalį

Brodovskio žodyne, kaip ir kituose analizuotuose šaltiniuose, dominuoja dūrinių modelis, kurio pirmasis dėmuo yra daiktavardis. *Daiktavardis + daiktavardis* modelio žodžių užfiksuota 4180, tai sudaro apie 79,5% visų sudurtinių žodžių, pvz.: *Abend Gebet* B 529 ‚vakaro malda‘ (*Abend* ‚vakaras‘ + *Gebet* ‚malda‘), *Adler Nest* B 54 ‚erelio lizdas‘ (*Adler* ‚erelis‘ + *Nest* ‚lizdas‘), *Arbeitszeit* B 117 ‚darbo laikas‘ (*Arbeit* ‚darbas‘ + *Zeit* ‚laikas, metas‘), *Augapffel* B 155 ‚akies obuolys‘ (*Auge* ‚akis‘ + *Apffel* ‚obuolys‘), *Augen Artzt*

B 155 ‚akių gydytojas‘ (*Auge* ‚akis‘ + *Artzt* ‚gydytojas‘), *Bach Krebs* B 182 ‚upinis vėžys‘ (*Bach* ‚upelis‘ + *Krebs* ‚vėžys‘), *Bären Haut* B 184 ‚meškos oda‘ (*Bär* ‚meška, lokys‘ + *Haut* ‚oda‘), *Bauch Wehe* B 190 ‚pilvo skausmas‘ (*Bauch* ‚pilvas‘ + *Wehe* ‚skausmas‘), *Baum Wolle* B 195 ‚medvilnė‘ (*Baum* ‚medis‘ + *Wolle* ‚vilna‘), *Berg Saltz* B 222 ‚kalnų druska‘ (*Berg* ‚kalnas‘ + *Saltz* ‚druska‘), *Bettler Peltz* B 246 ‚ubago kailiniai‘ (*Bettler* ‚ubagas, išmaldos prašytojas‘ + *Peltz* ‚kailis, kailiniai‘), *Bircken Saft* B 262 ‚beržų sula‘ (*Bircke* ‚beržas‘ + *Saft* ‚sultys‘), *Bley Kugel* B 269 ‚švino rutulys‘ (*Bley* ‚švinas‘ + *Kugel* ‚rutulys‘), *Buchhändler* B 300 ‚knygininkas‘ (*Buch* ‚knyga‘ + *Händler* ‚pardavėjas, prekybininkas‘), *Bürger Krieg* B 303 ‚pilietinis karas‘ (*Bürger* ‚pilietis‘ + *Krieg* ‚karas‘), *Cederbaum* B 192 ‚kedro medis‘ (*Ceder* ‚kedras‘ + *Baum* ‚medis‘), *Dach Ziegel* B 318 ‚stogo čerpė‘ (*Dach* ‚stogas‘ + *Ziegel* ‚plyta‘), *Daum Ring* B 340 ‚nykščio žiedas‘ (*Daum(en)* ‚nykštys‘ + *Ring* ‚žiedas‘), *Eisen Gitter* B 401 ‚geležies grotos‘ (*Eisen* ‚geležis‘ + *Gitter* ‚grotos‘), *Erdäpfel* B 419 ‚tarm. bulvės‘ (*Erde* ‚žemė‘ + *Äpfel* pl. ‚obuolys‘), *Festtag* B 467 ‚šventinė diena‘ (*Fest* ‚šventė‘ + *Tag* ‚diena‘), *Fisch Grate* B 475 ‚ašaka‘ (*Fisch* žuvis‘ + *Grate* ‚ašaka‘), *Garten Blumen* B 272 ‚sodo gėlės‘ (*Garten* ‚sodas‘ + *Blumen* pl. ‚gėlė‘), *Geld Straffe* B 545 ‚piniginė bauda‘ (*Geld* ‚pinigai‘ + *Straffe* ‚bausmė‘), *Herbst Zeit* B 56 ‚rudens metas‘ (*Herbst* ‚ruduo‘ + *Zeit* ‚metas, laikas‘), *Kinds Sohn* B 498 ‚vaiko (sūnaus?) sūnus‘ (*Kind* ‚vaikas‘ + *Sohn* ‚sūnus‘), *Nieren Stein* B 949 ‚inkstų akmuo‘ (*Niere* ‚inkstas‘ + *Stein* ‚akmuo‘), *Ochsen Horn* B 636 ‚jaučio ragas‘ (*Ochse* ‚jautis‘ + *Horn* ‚ragas‘), *Posthaus* B 984 ‚pašto pastatas‘ (*Post* ‚paštas‘ + *Haus* ‚namas‘) (daugiau pavyzdžių žr. 5.1. priede).

Brodovskio žodyno dūriniai su pirmuoju daiktavardiniu ir veiksmazodiniu dėmeniu gali būti su jungiamaisiais elementais ir be jų. 1419 dariniams būdinga interfiksacija, tai sudaro apie 27% visų arba apie 31% *daiktavardis* + *daiktavardis* ir *veiksmazodis* + *daiktavardis* tipo sudurtinių žodžių. Jungiamieji elementai gali būti linksniniai ir nelinksniniai (žr. 5.2 lentelę).

5.2 lentelė. Brodovskio žodyno dūrinių jungiamieji elementai

	Jungiamieji elementai									
	Linksniniai (1345)					Nelinksniniai (74)				
Modelis	-(e)s	-(e)n	-er	-e	-(e)ns	-s	-(e)n	-er	-e	-(e)ns
D+D	450	689	87	102	17	36	5	1	3	-
V+D	-	-	-	-	-	-	-	-	29	-
Proc.	9,7 %	14,9 %	1,9 %	2,2 %	0,4%	0,8 %	0,1 %	0,0 2%	0,7 %	-

Interfiksacija būdinga 1390 *daiktavardis* + *daiktavardis* modelio dūriniams, tai sudaro apie 33% visų sudurtinių žodžių, kurių abu dėmenys yra daiktavardiniai. Dažniausi jungiamieji elementai yra *-(e)n*, *-(e)s*, *-er*, *-e* ir *-(e)ns*, iš kurių didžiausią dalį sudaro linksniniai interfiksai (1345) (žr. 5.2 lentelę), todėl juos reikėtų pirmiausia aptarti. Kaip parodyta 5.3 lentelėje, daugiausia dūrinių yra su linksniniu jungiamuoju elementu *-(e)n* (689), pvz.: *Aschen Haufen* B 123 ‚pelenų krūva‘ (*Aschen* ← gen. pl. ‚pelenų‘ + *Haufen* ‚krūva‘), *Augen Salbe* B 156 ‚akių tepalas‘ (*Augen* ← gen. pl. ‚akių‘ + *Salbe* ‚tepalas‘), *Bären Klauen* B 184 ‚lokio letenos‘ (*Bären* ← gen. pl. ‚lokio‘ + *Klaue* ‚letena‘), *Beeren Wein* B 201 ‚uogų vynas‘ (*Beeren* ← gen. pl. ‚uogų‘ + *Wein* ‚vynas‘), *Blumen Feld* B 274 ‚gėlių laukas‘ (*Blumen* ← gen. pl. ‚gėlių‘ + *Feld* ‚laukas‘), *Bonen Mehl* B 279 ‚pupų miltai‘ (*Bonen* ← gen. pl. ‚pupų‘ + *Mehl* ‚miltai‘), *Drachen Gifft* B 357 ‚drakono nuodai‘ (*Drachen* ← gen. sg. ‚drakono‘ + *Gifft* ‚nuodai‘), *Frauen Kleyd* B 493 ‚moterų drabužis‘ (*Frauen* ← gen. pl. ‚moterų‘ + *Kleyd* ‚drabužis‘), *Götzen Altar* B 598 ‚dievų altorius‘ (*Götzen* ← gen. pl. ‚dievų‘ + *Altar* ‚altorius‘), *Haasen Fuß* B 618 ‚kiškio koja‘ (*Haasen* ← gen. sg. ‚kiškio‘ + *Fuß* ‚koja‘), *Hirten Tasch* B 713 ‚piemens krepšys‘ (*Hirten* ← gen. sg. ‚piemens‘ + *Tasche* ‚krepšys‘), *Höllen Leben* B 719 ‚gyvenimas pragare‘ (*Höllen* ← gen. sg. ‚pragarų‘ + *Leben* ‚gyvenimas‘), *Kirchen Thür* B 795 ‚Bažnyčios durys‘ (*Kirchen* ← gen. sg. ‚Bažnyčių‘ + *Thür* ‚durys‘), *Lungen Sucht* B 886 ‚plaučių liga‘ (*Lungen* ← gen. pl. ‚plaučių‘ + *Sucht* ‚liga‘), *Menschen Feind* B 909 ‚žmonių priešas‘ (*Menschen* ← gen. pl. ‚žmonių‘ + *Feind* ‚priešas‘), *Nieren Kranckheit* B 949 ‚inkstų liga‘ (*Nieren* ←

gen. pl. ‚inkstų‘ + *Kranckheit* ‚liga‘), *Ochsen Fleisch* B 957 ‚jaučio mėsa‘ (*Ochsen* ← gen. sg. ‚jaučio‘ + *Fleisch* ‚mėsa‘), *Ohren Ring* B 961 ‚auskaras‘ (*Ohren* ← gen. pl. ‚ausų‘ + *Ring* ‚žiedas‘), *Pflaumenbaum* B 192 ‚slyvų medis‘ (*Pflaumen* ← gen. pl. ‚slyvų‘ + *Baum* ‚medis‘), *Ziegenfell* B 277 ‚ožkų kailis‘ (*Ziegen* ← gen. pl. ‚ožkų‘ + *Fell* ‚kailis‘).

Kiek mažiau užfiksuota dūrinių su jungiamuoju elementu *-(e)s* (450), pvz.: *Advents Lied* B 873 ‚Advento giesmė‘ (*Advents* ← gen. sg. ‚Advento‘ + *Lied* ‚daina, giesmė‘), *Bettlers Läuse* B 246 (pl.) ‚ubago utėlės‘ (*Bettlers* ← gen. sg. ‚ubago‘ + *Läuse* (pl.) ‚utėlės‘), *Bocks Blut* B 277 ‚ožio kraujas‘ (*Bocks* ← gen. sg. ‚ožio‘ + *Blut* ‚kraujas‘), *Bruders Hauß* B 417 ‚brolio namas‘ (*Bruders* ← gen. sg. ‚brolio‘ + *Hauß* ‚namas‘), *Frühlings Lufft* B 885 ‚pavasarinis oras‘ (*Frühlings* ← gen. sg. ‚pavasario‘ + *Lufft* ‚oras‘), *Gerichts Tag* B 555 ‚teismo diena‘ (*Gerichts* ← gen. sg. ‚teismo‘ + *Tag* ‚diena‘), *Hunds Laus* B 732 ‚šuns utėlė‘ (*Hunds* ← gen. sg. ‚šuns‘ + *Laus* ‚utėlė‘), *Jahrstag* B 205 ‚metų diena‘ (*Jahrs* ← gen. sg. ‚metų‘ + *Tag* ‚diena‘), *Königs Sohn* B 811 ‚karaliaus sūnus‘ (*Königs* ← gen. sg. ‚karaliaus‘ + *Sohn* ‚sūnus‘), *Kriegs Recht* B 823 ‚karo teisė‘ (*Kriegs* ← gen. sg. ‚karo‘ + *Recht* ‚teisė‘), *Leibes Blut* B 274 ‚kūno kraujas‘ (*Leibes* ← gen. sg. ‚kūno‘ + *Blut* ‚kraujas‘), *Schaafs Käß* B 771 ‚avies sūris‘ (*Schaafs* ← gen. sg. ‚avies‘ + *Käß* ‚sūris‘), *Tages Licht* B 870 ‚dienos šviesa‘ (*Tages* ← gen. sg. ‚dienos‘ + *Licht* ‚šviesa‘), *Vaters Bruder* B 498 ‚tėvo brolis‘ (*Vaters* ← gen. sg. ‚tėvo‘ + *Bruder* ‚brolis‘), *Wolffs Peltz* B 969 ‚vilko kailis‘ (*Wolffs* ← gen. sg. ‚vilko‘ + *Peltz* ‚kailis‘).

Dar mažiau žodyne rasta *daiktavardis* + *daiktavardis* modelio dūrinių, sujungtų elementu *-e*, iš viso 102 žodžiai, pvz.: *Ausgabe Buch* B 163 ‚išlaidų knyga‘ (*Ausgabe* ← nom. sg. ‚išlaidos‘ + *Buch* ‚knyga‘), *Ente Fleisch* B 480 ‚antiena‘ (*Ente* ← nom. sg. ‚antis‘ + *Fleisch* ‚mėsa‘), *Geschichte Register* B 562 ‚istorijos registras‘ (*Geschichte* ← nom. sg. ‚istorija‘ + *Register* ‚registras‘), *Hände Kraft* B 171 ‚rankų jėga‘ (*Hände* ← gen. pl. ‚rankų‘ + *Kraft* ‚jėga‘), *Henne Kam* B 664 ‚vištos skiauterė‘ (*Henne* ← nom. sg. ‚višta‘ + *Kam* ‚skiauterė‘), *Leute Art* B 764 ‚žmonių rūšis‘ (*Leute* ← gen. pl. ‚žmonių‘ + *Art* ‚rūšis, tipas‘), *Netze Loch* B 945 ‚tinklų skylė‘ (*Netze* ← gen. pl. ‚tinklų‘ +

Loch ‚skylė‘), *Netze Stange* B 945 ‚tinklų skersinis‘ (*Netze* ← gen. pl. ‚tinklų‘ + *Stange* ‚lazda, skersinis‘), *Pfeiffe Rohr* B 976 ‚pypkės vamzdis‘ (*Pfeiffe* ← nom. sg. ‚pypkė‘ + *Rohr* ‚vamzdis‘), *Poppe Krähmer* B 983 ‚lėlių pardavėjas‘ (*Poppe* ← nom. sg. ‚lėlė‘ + *Krähmer* ‚pardavėjas‘), *Pferde Strich* B 903 ‚arkių šerių kryptis‘ (*Pferde* ← gen. pl. ‚arkių‘ + *Strich* ‚linija, brūkšnys‘).

Dūrinių su jungiamuoju elementu *-er* yra dar mažiau (87), pvz.: *Bilder Hauß* B 260 ‚paveikslų namas‘ (*Bilder* ← gen. pl. ‚paveikslų‘ + *Hauß* ‚namas‘), *Bücher Schaff* B 300 ‚knygų spinta‘ (*Bücher* ← gen. pl. ‚knygų‘ + *Schaff* ‚spinta‘), *Eyer Käse* B 442 ‚kiaušinių sūris‘ (*Eyer* ← gen. pl. ‚kiaušinių‘ + *Käse* ‚sūris‘), *Eyermuß* B 442 ‚kiaušinių tyrė‘ (*Eyer* ← gen. pl. ‚kiaušinių‘ + *Muß* ‚tyrė‘), *Hühner Dieb* B 728 ‚vištų vagis‘ (*Hühner* ← gen. pl. ‚vištų‘ + *Dieb* ‚vagis‘), *Hüner Feder* B 455 ‚vištų plunksnos‘ (*Hüner* ← gen. pl. ‚vištų‘ + *Feder* ‚plunksnos‘), *Hühner Kropp* B 728 ‚vištų gurklis‘ (*Hühner* ← gen. pl. ‚vištų‘ + *Kropp* ‚gurklis‘), *Kinder Schu* B 782 ‚vaikų batas‘ (*Kinder* ← gen. pl. ‚vaikų‘ + *Schu* ‚batas‘), *Kinderstraffe* B 464 ‚vaikų bausmė‘ (*Kinder* ← gen. pl. ‚vaikų‘ + *Straffe* ‚bausmė‘), *Kleider Kasten* B 800 ‚drabužių dėžė‘ (*Kleider* ← gen. pl. ‚drabužių‘ + *Kasten* ‚dėžė‘), *Kräuter Buch* B 821 ‚žolių knyga‘ (*Kräuter* ← gen. pl. ‚žolių‘ + *Buch* ‚knyga‘), *Lämerfell*, 929 ‚ėriukų kailis‘ (*Lämer* ← gen. pl. ‚ėriukų‘ *Fell* ‚kailis‘), *Sünder Gesell* B 566 ‚nusidėjėlių draugas‘ (*Sünder* ← gen. pl. ‚nusidėjėlių‘ + *Gesell(e)* ‚draugas‘), *Weiber Peltz* B 969 ‚moterų kailiniai‘ (*Weiber* ← gen. pl. ‚moterų‘ + *Peltz* ‚kailiniai‘).

Mažiausiai *daiktavardis* + *daiktavardis* modelio dūrinių turi jungiamąjį elementą *-(e)ns* (17), pvz.: *Friedens Gesang* B 501 ‚taikos daina‘ (*Friedens* ← gen. sg. ‚taikos‘ + *Gesang* ‚daina‘), *Glaubens Bekentniß* B 586 ‚tikėjimo išpažinimas‘ (*Glaubens* ← gen. sg. ‚tikėjimo‘ + *Bekentniß* ‚pripažinimas, išpažinimas‘), *Glaubens Sachen* B 586 ‚tikėjimo reikalai‘ (*Glaubens* ← gen. sg. ‚tikėjimo‘ + *Sachen* ‚reikalai‘), *Hertzens Blindheit* B 270 ‚širdies aklumas‘ (*Hertzens* ← gen. sg. ‚širdies‘ + *Blindheit* ‚aklumas‘), *Hertzens Freund* B 692 ‚širdies draugas‘ (*Hertzens* ← gen. sg. ‚širdies‘ + *Freund* ‚draugas‘), *Hertzens*

Wunsch B 692 ‚širdies troškimas‘ (*Hertzens* ← gen. sg. ‚širdies‘ + *Wunsch* ‚noras, troškimas‘).

Nelinksninių jungiamųjų elementų yra daug mažiau, su jais užfiksuoti 45 dūriniai su abiem daiktavardiniais dėmenimis. Dažniausiai pasitaiko žodžių, sujungtų interfiksu -s (36), pvz.: *Arbeits Leute* B 117 ‚darbo žmonės‘ (*Arbeit* ‚darbas‘ + **s** + *Leute* ‚žmonės‘), *Arbeits Mann* B 117 ‚darbuotojas‘ (*Arbeit* ‚darbas‘ + **s** + *Mann* ‚vyras‘), *Erds Tochter* B 189 ‚žemės dukra‘ (*Erde* ‚žemė‘ + **s** + *Tochter* ‚duktė‘), *Freyheits Brieff* B 499 ‚laisvės laiškas‘ (*Freyheit* ‚laisvė‘ + **s** + *Brieff* ‚laiškas‘), *Geburts Ort* B 531 ‚gimimo vieta‘ (*Geburt* ‚gimimas‘ + **s** + *Ort* ‚vieta‘), *Kröhnungs Tag* B 467 ‚karūnavimo diena‘ (*Kröhnung* ‚karūnavimas‘ + **s** + *Tag* ‚diena‘), *Liebes Geschichte* B 872 ‚meilės istorija‘ (*Liebe* ‚meilė‘ + **s** + *Geschichte* ‚istorija‘), *Liebes Lied* B 872 ‚meilės daina‘ (*Liebe* ‚meilė‘ + **s** + *Lied* ‚daina‘), *Nachts stille* B 934 ‚nakties tyla‘ (*Nacht* ‚naktis‘ + **s** + *Stille* ‚tyla‘), *Samlungs Platz* B 1037 ‚rinkinių vieta‘ (*Sammlung* ‚rinkinys‘ + **s** + *Platz* ‚vieta‘), *Sterndeutungs Kunst* B 125 ‚astrologijos, žvaigždžių aiškinimo menas‘ (*Sterndeutung* ‚žvaigždžių aiškinimas‘ + **s** + *Kunst* ‚menas‘).

Vos keletui dūrinių būdingi nelinksniniai jungiamieji elementai -(e)n, -e, -er, pvz.: *Axt[en] Schneid* B 180 ‚kirvio ašmenys‘ (*Axt* ‚kirvis‘ + **en** + *Schneid* ‚ašmenys‘), *Axt[en] helm* B 180 ‚kirvakotis‘ (*Axt* ‚kirvis‘ + **en** + *Helm* ‚kotas‘), *Axt[en] Stiel* B 180 ‚kirvakotis‘ (*Axt* ‚kirvis‘ + **en** + *Stiel* ‚kotas‘), *Biße Zeit* B 264 ‚užkandžio metas‘ (*Biß* ‚kandimas‘ + **e** + *Zeit* ‚metas‘), *Ascher Mittwoch* B 123 ‚pelenų trečiadienis‘ (*Asche* ‚pelenai‘ + **r** + *Mittwoch* ‚trečiadienis‘).

Dviem dūrininiams su pirmuoju tikriniu daiktavardžiu būdingas lotynų kalbos linksninis interfiksas -i, pvz.: *Christi Aussag* B 851 ‚Kristaus pasisakymas‘, *Christi Diener* B 312 ‚Kristaus tarnas‘.

Kokie jungiamieji elementai buvo būdingi XVIII a. dūriniais apskritai, vėlgi sunku pasakyti, nes išsamių tyrimų šio darbo autoriui nepavyko rasti. Šiuo atveju reikėtų pasiremti D. Sollingo tyrimu, kuriame analizuojama 1700–1716 laikotarpio *daiktavardis* + *daiktavardis* modelio dūrinių, tarp jų ir su

jungiamaisiais elementais, rašybą. Interfiksai, būdingi mokslininko analizuotiems sudurtiniams žodžiams, pateikiami 5.3 lentelėje.

5.3 lentelė. XVIII a. vokiečių kalbos dūrinių jungiamieji elementai pagal D. Sollingą (2012)

	Jungiamieji elementai				
	<i>-s/ -es</i>	<i>-n/ -en</i>	<i>-er</i>	<i>-ens</i>	<i>kiti</i>
Proc.	37%	53%	0,4%	7,7%	1,9%

Kaip jau minėta anksčiau, Brodovskio žodyno *daiktavardis + daiktavardis* modelio dūrinių dėmenys jungiami *-(e)s*, *-(e)n*, *-e*, *-er*, *-ens* elementais, kurie gali būti ir linksniniai, ir nelinksniniai. Bendras kompozitų su abiem daiktavardiniais dėmenimis interfiksų skaičius pateikiamas 5.4 lentelėje.

5.4 lentelė. Brodovskio žodyno *daiktavardis + daiktavardis* modelio interfiksai

	Jungiamieji elementai				
	<i>-(e)s</i>	<i>-(e)n</i>	<i>-er</i>	<i>-e</i>	<i>-ens</i>
Proc.	34,3%	48,9%	6,2%	7,4%	1,2%

Palyginus Brodovskio žodyno bei D. Sollingo atliktų tyrimų duomenis, pastebėti tam tikri dėsningumai. Sudurtinių žodžių dėmenys dažniausiai jungiami *-(e)s* ir *-(e)n* elementais, ir tai leistų teigti, kad šie interfiksai buvo dažniausi XVIII a. dūriniuose. Kiti jungiamieji elementai *-e*, *-er*, *-ens*, matyt, buvo retesni, nors jų skaičius labai įvairuoja.

Daiktavardžio dūrinių su pirmuoju būdvardiniu dėmeniu duomenų bazėje yra 535. *Būdvardis + daiktavardis* modelio žodžiai sudaro apie 10% visų dūrinių, pvz.: *Altstadt* B 76 'senamiestis' (*alt* 'senas' + *Stadt* 'miestas'), *Bitter Zorn* B 265 'kartus pyktis' (*bitter* 'kartus' + *Zorn* 'pyktis, įtūžis'), *Dunckel Farb* B 369 'tamsi spalva' (*dunckel* 'tamsus' + *Farb(e)* 'spalva'), *eng Hembd* B 662 'siauri marškiniai' (*eng* 'siauras' + *Hembd* 'marškiniai'), *Fett Fleisch* B 467 'riebi mėsa' (*fett* 'riebus' + *Fleisch* 'mėsa'), *Frey Frau* B 499 'laisva

moteris' (*frey* ,laisvas' + *Frau* ,moteris'), *Früh Zeit* B 505 ,ankstus metas' (*früh* ,anksti' + *Zeit* ,metas'), *Grob Brodt* B 604 ,rupi duona' (*grob* ,rupus' + *Brodt* ,duona'), *Hart Stein* B 637 ,kietas akmuo' (*hart* ,kietas, tvirtas' + *Stein* ,akmuo'), *Hell Feuer* B 660 ,šviesi ugnis' (*hell* ,šviesus' + *Feuer* ,ugnis'), *Klein Geschenck* B 561 ,maža dovana' (*klein* ,mažas' + *Geschenck* ,dovana'), *lang Haar* B 984 ,ilgi plaukai' (*lang* ,ilgas' + *Haar* ,plaukas'), *Loßbrodt* B 883 ,puri duona' (*loß* ,purus' + *Brodt* ,duona'), *Neu Hauß* B 944 ,nauji namai' (*neu* ,naujas' + *Hauß* ,namas'), *Roh Fleisch* B 1021 ,žalia mėsa' (*roh* ,žalias, neišviręs' + *Fleisch* ,mėsa'), *Sauer Milch* B 1041 ,rūgštus pienas' (*sauer* ,rūgštus' + *Milch* ,pienas' (daugiau pavyzdžių žr. 5.2 priede). Taip pat šiam modeliui priskirtini du žodžiai, kurių pirmasis dėmuo yra dalyvis, pvz.: *Brand=wein* L 36 [Branntwein] ,degtas vynas/ degtinė' (*brand-* yra būtojo laiko dalyvio *gebrannt* forma (vok. Partizip II) ir *Truncken Mund* B 259 ,girta burna' (*trunken-* būtojo laiko dalyvio *getrunken* forma).

Brodovskio žodyne dūrinių, turinčių veiksmažodinį pirmąjį dėmenį, užfiksuota ne taip gausiai kaip su būdvardiniu dėmeniu. *Veiksmazodis* + *daiktavardis* tipo žodžių yra 453, tai sudaro kiek mažiau nei 9 % visų žodyno sudurtinių žodžių, pvz.: *Backhauß* B 182 ,kepykla' (*backen* ,kepti' + *Hauß* ,namas'), *Bad Keßel* B 183 ,maudymosi dubuo' (*baden* ,maudytis' + *Keßel* ,dubuo'), *Bau Kunst* B 117 ,statymo menas' (*bauen* ,statyti' + *Kunst* ,menas'), *Bratfisch* B 285 ,kepta žuvis' (*braten* ,kepti' + *Fisch* ,žuvis'), *Decktuch* B 342 ,apdangalas' (*decken* ,denkti' + *Tuch* ,skarelė'), *Find Geld* B 507 ,radimo pinigai' (*finden* ,rasti' + *Geld* ,pinigai'), *Heilwurtz* B 655 ,gydomoji žolė' (*heilen* ,gydyti' + *Wurtz* ,žolė'), *Jammerthal* B 741 ,ašarų pakalnė' (*jammern* ,dejuoti' + *Thal* ,slėnis'), *Kauff Geld* B 773 ,pirkimo pinigai' (*kaufen* ,pirkti' + *Geld* ,pinigai'), *Leg Henne* B 859 ,dedeklė' (*legen* ,dėti' + *Henne* ,višta'), *Leitstern* B 866 ,kelrodė žvaigždė' (*leiten* ,vesti, rodyti' + *Stern* ,žvaigždė'), *Miet Geld* B 912 ,nuompinigiai' (*mieten* ,nuomoti' + *Geld* ,pinigai'), *Nähnadel* B 934 ,siuvimo adata' (*nähen* ,siūti' + *Nadel* ,adata'), *Sauff Seuche* B 1042 ,gėrimo liga' (*saufen* ,vulg. gerti' + *Seuche* ,liga'), *Schieß Pulver* B 988 ,parakas' (*schießen* ,šauti' + *Pulver* ,milteliai'), *Wohn Haus* B 241

„gyvenamasis namas“ (*wohnen* „gyventi“ + *Haus* „namas“) (daugiau pavyzdžių. žr. 5.3. priede).

Kai kuriems dūriniams su pirmuoju veiksmažodiniu dėmeniu būdingas nelinksninis jungiamasis elementas *-e* (žr. 5.2 lentelę). Su juo žodyne užfiksuoti 29 žodžiai, tai sudaro 6,4% visų *veiksmažodis* + *daiktavardis* modelio dūrinių, pvz.: *Brennegräß* B 290 „išdegtas stiklas“ (*brennen* „degti, liepsnoti“ + *e* + *Glaß* „stiklas“), *Eßelauben* B 436 „valgomasis“ (*essen* „valgyti“ + *e* + *Lauben* „pavėsinė“), *Gehe Stab* B 541 „vaikščiojimo lazda“ (*gehen* „eiti“ + *e* + *Stab* „lazda“), *Hacke Meißer* B 619 „kapojamasis peilis“ (*hacken* „kapoti“ + *e* + *Meißer* „peilis“), *Hebe Stang* B 650 „pakeliamoji svirtis“ (*heben* „kelti“ + *e* + *Stang(e)* „svirtis“), *Leide Tag* B 864 „kentėjimo diena“ (*leiden* „kentėti“ + *e* + *Tag* „diena“), *Lesemeister* B 868 „skaitymo meistras“ (*lesen* „skaityti“ + *e* + *Meister* „meistras“), *Lösegeld* B 165 „išpirka“ (*lösen* „atleisti, nutraukti“ + *Geld* „pinigai“), *Nähe Rahmen* B 935 „siuvimo rėmai“ (*nähen* „siūti“ + *e* + *Rahmen* „rėmai“), *Sähe Paudel* B 1030 „sėtuvė“ (*säen* „sėti“ + *e* + *Paudel* „dėžutė“), *Säemann* B 1033 „sėjikas“ (*säen* „sėti“ + *e* + *Mann* „vyras“).

Žymiai mažiau žodyne aptikta *prielinksnis* + *daiktavardis* modelio dūrinių. Šių žodžių yra 67, t. y. kiek daugiau nei 1% žodyne fiksuotų kompozitų, pvz.: *Abgott* B 741 „stabas“ (*ab* „nuo“ + *Gott* „Dievas“), *Abweg* B 41 „klystkelis“ (*ab* „nuo, iš“ + *Weg* „kelias“), *Gegen Antwort* B 537 „priešpriešinis atsakas“ (*gegen* „prieš, kontra-“ + *Antwort* „atsakymas“), *Gegen Bild* B 537 „priešybė“ (*gegen* „prieš, priešais“ + *Bild* „vaizdas, paveikslas“), *Gegen Liebe* B 537 „abipusė meilė“ (*gegen* „prieš, priešais“ + *Liebe* „meilė“), *Nach Mittag* B 918 „popietė“ (*nach* „po“ + *Mittag* „vidurdienis“), *Nach Welt* B 934 „palikuoniai“ (*nach* „po“ + *Welt* „pasaulis“), *Neben Mensch* B 941 „artimas“ (*neben* „šalia“ + *Mensch* „žmogus“), *Vor Dach* B 318 „stogelis“ (*vor* „prie, prieš“ + *Dach* „stogas“), *Vor Mittag* B 918 „priešpietis“ (*vor* „prie, prieš“ + *Mittag* „pietūs“), *Vorhauß* B 848 „priemenė“ (*vor* „prie, prieš“ + *Hauß* „namas“) (daugiau pavyzdžių žr. 5.4 priede).

Mažiausią dalį Brodovskio žodyne sudaro daiktavardžių dūriniai su kitų kalbos dalių pirmaisiais dėmenimis – skaitvardžiais, įvardžiais,rieveiksmiais.

Skaitvardis + daiktavardis modelių sudurtinių žodžių yra 10: *Achtentheil* B 47 ‚aštuntadalis‘ (*acht* ‚aštuoni‘ + *Theil* ‚dalis‘), *Dreyfuß* B 362 ‚trikojis‘ (*drey* ‚trys‘ + *Fuß* ‚koja‘), *Dreypölcher* B 363 ‚B tripelikis‘ (*drey* ‚trys‘ + *Pölcher* ‚pinigas‘), *Dreystoll* B 364 ‚B rekėtis (trišakis pagalys)‘ (*drey* ‚trys‘ + *Stoll*[en] ‚kartis, stulpas‘), *Drittheil* B 366 ‚trečdalis‘ (*dritt-* ‚trečias‘ + *Theil* ‚dalis‘), *Einhorn* B 394 ‚vienaragis‘ (*ein* ‚vienas‘ + *Horn* ‚ragas‘), *Erstgeburt* B 322 ‚pirmasis gimdymas‘ (*erst-* ‚pirmas‘ + *Geburt* ‚gimimas‘), *Neunauge* B 474 ‚devynakė‘ (*neun* ‚devyni‘ + *Auge* ‚akis‘), *Neunkrafft* B 272 ‚B lapukai‘ (*neun* ‚devyni‘ + *Krafft* ‚jėga‘), *Sechswöcherin* B 647 ‚B šešavninkė‘ (*sechs* ‚šeši‘ + *Wöcherin* ‚gimdyvė‘).

Įvardis + daiktavardis modelio dūrinių užfiksuoti penki: *Eigen Nutz* B 386 ‚savanaudiškumas‘ (*eigen* ‚savo, savas‘ + *Nutz* ‚nauda‘), *Eigenheerd* B 645 ‚namai‘ (*eigen* ‚nuosavas‘ + *Heerd* ‚židinyš‘), *Eigenlieb* B 216 ‚savimeilė‘ (*eigen* ‚savo, savas‘ + *Lieb(e)* ‚meilė‘), *Eigensin* B 387 ‚užsisipyrimas, užgaida‘ (*eigen* ‚nuosavas‘ + *Sin* ‚sumanymas, kėslas‘), *Eigenwille* B 387 ‚savivalė‘ (*eigen* ‚savo, savas‘ + *Wille* ‚valia‘), *Selbstand* B 59 avb. ‚asmuo‘ (*selbst* ‚pats, savas‘ + *Stand* ‚būklė, padėtis‘).

Sudurtinių žodžių su pirmuojurieveiksminiu dėmeniu yra septyni: *Firne Wein* B 473 ‚tarm. pernykštis vynas‘ (*firm(e)* ‚pernai‘ + *Wein* ‚vynas‘), *Nimerstag* B 52 ‚niekada‘ (*nimer* ‚niekada‘ + *Tag* ‚diena‘), *Wieder Schall* B 1047 ‚aidas‘ (*wieder* ‚priešais‘ + *Schall* ‚garsas‘), *Wiederspiel* B 751 ‚priešybė‘ (*wieder* ‚priešais‘ + *Spiel* ‚žaidimas‘), *Wohlfahrt* B 107 ‚gerovė‘ (*wohl* ‚gerai‘ + *Fahrt* ‚kelionė‘), *wohlgeschmack* B 343 ‚malonus skonis‘ (*wohl* ‚gerai‘ + *Geschmack* ‚skonis‘), *wohlgestalt* B 935 ‚graži figūra‘ (*wohl* ‚gerai‘ + *Gestalt* ‚figūra‘).

Brodovskio žodyne užfiksuota 19 žodžių, kurių dėmenų reikšmė nėra aiški, ypač kyla sunkumų, kai neduodamas vertimas arba jis yra neišsamus. Šių dūrinių abu dėmenys yra daiktavardiniai, pvz.: *Kack Stuhl* B 766 ‚naktinis puodas?‘ (*Kack* ‚ekskrementas‘ + *Stuhl* ‚kėdė‘), *Kapkraut* B 770 ‚kopūstas?‘ (*Kap(pe)* ‚kepurė‘ + *Kraut* ‚žolė‘), *Kiel Pogge* B 982 ‚buožgalvis‘ (*Keul?* ‚rutulys‘ + *Pogge* ‚varlė‘), *Kodder Käß* B 771 ‚skudursūris?‘ (*Kodder*

„skuduras“ + *Käβ* „sūris“) (daugiau pavyzdžių žr. 5.1. priede 88 psl.). Vieno dūrinio dėmuo gali būti baltiškios kilmės: *Boden Kleht* B 277 „klėtis“ (*Boden* „lauko?“ + *Kleht* „klėtis“). Verta paminėti dar vieną žodį, kuris žodyne užrašytas dvejopai: *Leinnweber* 632 ir *Linweber* B 877 „drobės audėjas“. Pastarojo žodžio dėmenį *lin* galima būtų sieti su lietuviško žodžio *linas* šaknimi.

Apibendrinant šį skyrių, galima teigti, kad didžiąją Brodovskio žodyno sudurtinių žodžių dalį sudaro *daiktavardis* + *daiktavardis* modelio žodžiai. Žymiai mažiau žodyne užfiksuota dūrinių su pirmuoju būdvardiniu, veiksmažodiniu ir prielinksniu dėmeniu. Bene mažiausiai rasta dūrinių, atitinkančių kitokį modelį (žr. 5.5 lentelę).

5.5 lentelė. Brodovskio žodyno dūrinių modeliai

Modelis	Skaičius	Procentai
<i>Daiktavardis</i> + <i>daiktavardis</i>	4180	79,5%
<i>Būdvardis</i> + <i>daiktavardis</i>	535	10,2%
<i>Veiksmažodis</i> + <i>daiktavardis</i>	452	8,6%
<i>Prielinksnis</i> + <i>daiktavardis</i>	67	1,3%
<i>Skaitvardis</i> + <i>daiktavardis</i>	10	0,4%
<i>Įvardis</i> + <i>daiktavardis</i>	6	
<i>Prieveiksmis</i> + <i>daiktavardis</i>	7	

Daugumai daiktavardinių dūrinių nėra būdingas jungiamasis elementas. Interfiksacija būdinga tik *daiktavardis* + *daiktavardis* ir *veiksmažodis* + *daiktavardis* modelio sudurtiniams žodžiams. Dažniausi interfiksai yra *-(e)n*, *-(e)s*, kiti *-er*, *-e* ir *-(e)ns* yra retesni. Jungiamieji elementai gali būti tiek linksniniai, tiek ir neparadigminiai, bet dominuoja pirmasis tipas, kuris būdingas dūriniams su pirmuoju daiktavardiniu dėmeniu (žr. 5.6 lentelę).

5.6 lentelė. Brodovskio žodyno dūrinių dėmenų jungimas

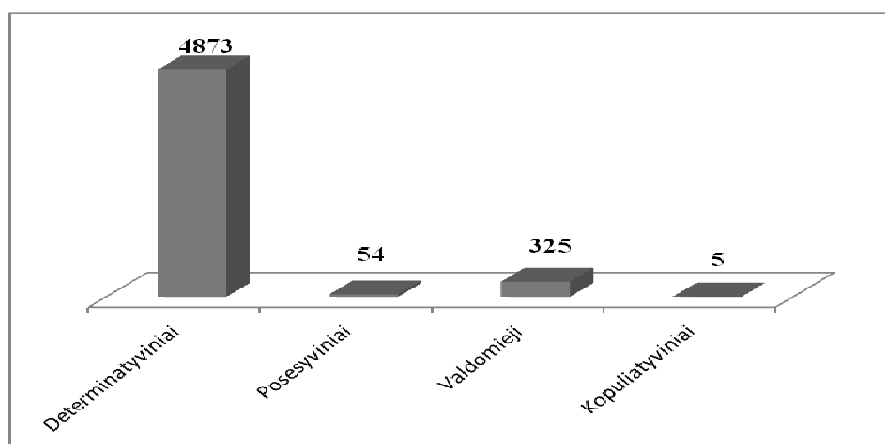
Dūriniai su pirmuoju daiktavardiniu ir veiksmazodiniu dėmeniu		
4632 (100%)		
Be jungiamojo elemento	Su jungiamuoju elementu	
3213 (69,4%)	1419 (30,6%)	
	Linksniniai jungiamieji elementai	Nelinskniniai jungiamieji elementai
	1345 (29%)	74 (1,6%)

Kita dūrinių klasifikacija, kurių dėmenys skirstomi pagal semantinį-sintaksinį jų pobūdį, aprašoma kitame skyriuje.

5.2. Dūriniai pagal dėmenų semantinį-sintaksinį pobūdį

Šiame skyriuje aprašomi Brodovskio žodyno sudurtiniai žodžiai pagal jų dėmenų semantinį-sintaksinį pobūdį. Dūriniai paprastai skirstomi į determinatyvinius, posesyvinius, valdomuosius ir kopuliatyvinius dūrinius. Detaliai analizuojama šių kompozitų dėmenų struktūra. Atskirai apžvelgiami dūriniai su atliekamais kamienais ir konfiksais. Skyriaus pabaigoje aptariami žodžiai su afiksoidais.

Brodovskio žodyne determinatyvinių dūrinių užfiksuota 4873, posesyvinių 54, valdomųjų 325 ir kopuliatyvinių vos 5 pavyzdžiai (žr. 5.2 diagramą).

5.2 diagrama. Brodovskio žodyno dūriniai pagal dėmenų semantinį-sintaksinį pobūdį

5.2.1. Determinatyviniai dūriniai

Brodovskio žodyne produktyvumu išsiskiria vokiečių kalbos determinatyviniai dūriniai. Šių žodžių užfiksuota 4873, ir jie sudaro apie 92,7% visų vokiškosios dalies dūrinių.

Gausiausiai determinatyvinių dūrinių grupei būdinga tai, kad jų abu dėmenys yra paprastieji žodžiai. Tokių žodžių užfiksuota 3940, ir tai sudaro apie 80,9% visų determinatyvinių dūrinių, pvz.: *Ahorn Baum* B 60 ‚klevas‘ (*Ahorn* ‚klevas‘ + *Baum* ‚medis‘), *Artzt Geld* B 122 ‚gydytojo pinigai‘ (*Artzt* ‚gydytojas‘ + *Geld* ‚pinigai‘), *Bachwaßer* B 182 ‚upelio vanduo‘ (*Bach* ‚upelis‘ + *Waßer* ‚vanduo‘), *Beinharnisch* B 211 ‚kojos šarvai‘ (*Bein* ‚koja‘ + *Harnisch* ‚šarvai‘), *Dorff Recht* B 1001 ‚kaimo teisė‘ (*Dorff* ‚kaimas‘ + *Recht* ‚teisė‘), *Eiter Beule* B 404 ‚pūlinys‘ (*Eiter* ‚pūliai‘ + *Beule* ‚gumbas‘), *Fett Leib* B 467 ‚riebus kūnas‘ (*fett* ‚riebus‘ + *Leib* ‚kūnas‘), *Feigen Blatt* B 459 ‚figos lapas‘ (*Feige* ‚figa‘ + *Blatt* ‚lapas‘), *Gans Fett* B 519 ‚žąsies riebalai‘ (*Gans* ‚žąsis‘ + *Fett* ‚riebalai‘), *Grün Specht* B 608 ‚žaliasis genys, meleta‘ (*grün* ‚žalias‘ + *Specht* ‚genys‘), *Hand Schuh* B 631 ‚pirštinė‘ (*Hand* ‚ranka‘ + *Schuh* ‚batas‘), *Hell Licht* B 660 ‚šviesi šviesa‘ (*hell* ‚šviesus‘ + *Licht* ‚šviesa‘), *Jahr Zeit* B 739 ‚metų laikas‘ (*Jahr* ‚metas, metai‘ + *Zeit* ‚laikas‘), *Krumm Horn* B 825 ‚kreivas ragas‘ (*krumm* ‚kreivas‘ + *Horn* ‚ragas‘), *Magen Wehe* B 892 ‚skrandžio skausmas‘ (*Magen* ‚skrandis‘ + *Weh(e)* ‚skausmas‘), *Meer Schnecke* B 904 ‚jūros sraigė‘ (*Meer* ‚jūra‘ + *Schnecke* ‚sraigė‘), *Nachtrabe* B 270 ‚naktinis varnas‘ (*Nacht* ‚naktis‘ + *Rabe* ‚varnas‘), *Oelbach* B 958 ‚aliejaus upelis‘ (*Oel* ‚aliejus‘ + *Bach* ‚upelis‘), *Pfarr Wittwe* B 971 ‚pastoriaus našlė‘ (*Pfarr(er)* ‚pastorius‘ + *Wittwe* ‚našlė‘), *Regen Waßer* B 1008 ‚lietaus vanduo‘ (*Regen* ‚lietus‘ + *Waßer* ‚vanduo‘), *Rühr Löffel* B 1028 ‚šaukštas maišymui‘ (*rühren* ‚maišyti, judinti‘ + *Löffel* ‚šaukštas‘), *Somer Korn* B 814 ‚vasarojus‘ (*Somer* ‚vasara‘ + *Korn* ‚grūdas‘), *Viehhirt* B 633 ‚galvijų piemuo‘ (*Vieh* ‚gyvuliai, galvijai‘ + *Hirt* ‚piemuo‘), *Welt Ende* B 263 ‚pasaulio pabaiga‘ (*Welt* ‚pasaulis‘ + *Ende* ‚pabaiga‘), *Ziegen Käß* B 771 ‚ožkų sūris‘ (*Ziege* ‚ožka‘ + *Käß* ‚sūris‘) (daugiau pavyzdžių žr. 5.5. priede).

Kitos dalies dūrinių dėmenys gali būti vediniai, konversyvai ar sudurtiniai žodžiai. Šių žodžių užfiksuota 933, ir tai sudaro 19,1% visų determinatyvinių kompozitų (žr. 5.5.1.–5.5.3. prieduose).

Pirmiausia reikėtų aptarti gausią *daiktavardis + daiktavardis* tipo determinatyvinių dūrinių grupę, kurių antrasis dėmuo yra vedinys, dūrinys ar konversyvas, o pirmasis – paprastasis žodis (žr. 5.7 lentelę). Tokių žodžių yra 441, iš kurių 206 dūriniai, turintys priesaginį antrąjį dėmenį.

5.7 lentelė. Brodovskio žodyno dūrinių antrojo dėmens darybinė struktūra

Modelis	Simpl. + Ved. (PS)	Simpl. + Ved. (PP)	Simpl. + VD	Simpl. + Konv.	Simpl .+ Dūr.
<i>Daiktavardis+daiktavardis</i>	206	64	76	72	23
<i>Būdvardis+daiktavardis</i>	20	30	5	11	17
<i>Veiksmazodis+daiktavardis</i>	13	11	12	9	1
<i>Prielinksnis+daiktavardis</i>	14	1	1	2	-
<i>Skaitvardis+daiktavardis</i>	2	-	-	-	-
<i>Įvardis+daiktavardis</i>	-	-	1	2	-
<i>Prieveiksmis+daiktavardis</i>	1	1	-	2	-
Proc.	42,1%	19,3%	15,7%	16,1%	6,8%

Kaip parodyta 5.7 lentelėje, didžiąją determinatyvinių dūrinių dalį sudaro daiktavardžiai, kurių antrasis dėmuo yra priesagos vedinys (vyrauja priesagos *-er* vediniai) (67), pvz.: *Amtsschreiber* B 79 ‚tarnybos raštininkas‘ (*Amt* ‚tarnyba‘ + *Schreib-er* ‚raštininkas‘), *Bauch diener* B 190 ‚pilvo tarnas‘ (*Bauch* ‚pilvas‘ + *Dien-er* ‚tarnautojas, tarnas‘), *Cantzley Schreiber* B 307 ‚kanceliarijos raštininkas‘ (*Cantzley* ‚kanceliarija‘ + *Schreib-er* ‚raštininkas‘), *Fisch Händler* B 475 ‚prekiautojas žuvimi‘, (*Fisch* ‚žuvis‘ + *Händl-er* ‚prekiautojas‘), *Götzen Diener* B 598 ‚stabų tarnas‘ (*Götze* ‚stabas‘ + *Dien-er* ‚tarnautojas‘), *Hoff Perdiger* B 720 ‚dvaro pamokslininkas‘ (*Hoff* ‚kiemas, dvaras‘ + *Perdig-er* ‚pamokslininkas‘), *Kinder Mörder* B 782 ‚vaikų žudikas‘

(*Kinder* (pl.) ‚vaikai‘ + *Mörd-er* ‚žudikas‘ ← vva. *morden* ‚žudyti‘), *Kirchen Lehrer* B 795 ‚Bažnyčios mokytojas‘ (*Kirche* ‚Bažnyčia‘ + *Lehr-er* ‚mokytojas‘), *Marckt Schreyer* B 898 ‚turgaus šauklis‘ (*Marckt* ‚turgus‘ + *Schrey-er* ‚šauklis‘), *Metal Arbeiter* B 933 ‚metalo darbininkas‘ (*Metal* ‚metalas‘ + *Arbeit-er* ‚darbininkas‘) (daugiau pavyzdžių žr. 5.5.1. priede). Kalbant apie šio tipo determinatyvinius dūrinius, reikėtų paminėti keletą ypatingų pavyzdžių, kurių antrasis dėmuo yra sudurtinio veiksmožodžio *liebhaben* ‚mylėti‘ priesagos *-er* vedinys: *Mutterliebhaber* B 978 ‚motinos mylėtojas‘ (*Mutter* ‚motina‘ + *Liebbab-er* ‚mylėtojas, meilužis‘ ← *liebhaben* ‚mylėti‘), *Vater Liebhaber* B 978 ‚tėvo mylėtojas‘ (*Vater* ‚tėvas‘ + *Liebbab-er* ‚mylėtojas, meilužis‘ ← *liebhaben* ‚mylėti‘).

Kiek mažiau aptikta dūrinių, kurių antrasis dėmuo yra priesagos *-e* vedinys, kartais su pakitusiu balsiu šaknyje (51), pvz.: *Baur Erbe* B 415 ‚valstiečio palikimas‘ (*Bau(e)r* ‚valstietis‘ + *Erb-e* ‚palikimas‘), *Ertz Grube* B 434 ‚rūdos duobė‘ (*Ertz* ‚rūda‘ + *Grub-e* ‚duobė‘), *Feuer Gelbe* B 469 ‚ugnies geltonumas‘ (*Feuer* ‚ugnis‘ + *Gelb-e* ‚geltonumas‘), *Herren Stärcke* B 693 ‚pono stiprybė‘ (*Herr* ‚ponas‘ + *Stärck-e* ‚stiprybė‘), *Lands Sprache* B 840 ‚žemės kalba‘ (*Land* ‚žemė‘ + *Sprach-e* ‚kalba‘), *Leibs Größe* B 861 ‚kūno dydis‘ (*Leib* ‚kūnas‘ + *Größ-e* ‚dydis‘), *Meer Stille* B 904 ‚jūros tylumas‘ (*Meer* ‚jūra‘ + *Still-e* ‚tylumas‘), *Menschen Hülffe* B 729 ‚žmonių pagalba‘ (*Mensch* ‚žmogus‘ + *Hülff-e* ‚pagalba‘), *Morgenröhte* B 131 ‚ryto žara‘ (*Morgen* ‚rytas‘ + *Röht-e* ‚rausvumas‘).

Determinatyvinių dūrinių, kurių antrasis dėmuo yra priesagos *-(s)t* vedinys, užfiksuota 35, pvz.: *Feld Schlacht* B 464 ‚lauko mūšis‘ (*Feld* ‚laukas‘ + *Schlach-t* ‚mūšis‘), *Feuers Brunst* B 296 ‚ugnies rusenimas‘ (*Feuer* ‚ugnis‘ + *Brun-st* ‚rusenimas‘), *Frondienst* B 502 ‚lažo tarnyba‘ (*Fron* ‚lažas, baudžiava‘ + *Dien-st* ‚tarnystė‘), *Gottes Geburt* B 407 ‚Dievo gimimas‘ (*Gott* ‚Dievas‘ + *Gebur-t* ‚gimimas‘), *Kirchen Einkünfte* B 794 ‚Bažnyčios įplaukos‘ (*Kirche* ‚Bažnyčia‘ + *Einkünf-te* ‚įplaukos‘), *Mohn Blüte* B 920 ‚aguonų žiedai‘ (*Mohn* ‚aguona‘ + *Blü-te* ‚žiedai‘), *Pferdt Zucht* B 973 ‚arklių auginimas‘ (*Pferd* ‚arklys‘ + *Zuch-t* ‚auginimas‘).

Dūrinių su antruoju priesagos *-ung* vediniu žodyne yra beveik per pusę tiek, kiek su *-(s)t* (16), pvz.: *Abenddemerung* B 343 ‚sutema, prieblanda‘ (*Abend* ‚vakaras‘ + *Demer-ung* ‚sutema‘), *Drachen Wohnung* B 357 ‚drakono būstas‘ (*Drache* ‚drakonas‘ + *Wohn-ung* ‚būstas‘), *Friedens Handlung* B 44 ‚taikos veiksmas‘ (*Frieden* ‚taika‘ + *Handl-ung* ‚veiksmas‘), *Grentz Verftung* B 907 ‚sienos tvirtovė‘ (*Grentz(e)* ‚siena‘ + *Vest-ung* ‚tvirtovė‘), *Kirchen Versammlung* B 795 ‚Bažnyčios susirinkimas‘ (*Kirche* ‚Bažnyčia‘ + *Versammlung* ‚susirinkimas‘), *Kriegs Rüstung* B 823 ‚karo ginkluotė‘ (*Krieg* ‚karas‘ + *Rüst-ung* ‚ginkluotė‘), *Leibs Nahrung* B 861 ‚kūno maistas‘ (*Leib* ‚kūnas‘ + *Nahr-ung* ‚maistas, mityba‘).

Daug mažiau aptikta sudurtinių žodžių, kurių antrieji dėmenys yra šių priesagų vediniai: *-de* (8), *-heit* (5), *-niß* (5), *-el* (5), *-schaft* (6), *-keit* (2), *-erey* (1), *-ling* (1), pvz.: *Arm Zierde* B 121 ‚rankos papuošalas‘ (*Arm* ‚ranka‘ + *Zierde* ‚papuošalas‘), *Hals Zierde* B 625 ‚kaklo papuošalas‘ (*Hals* ‚kaklas‘ + *Zierde* ‚papuošalas‘), *Orden Gemeine* B 962 [Ordengemeinde] ‚ordino bendruomenė‘ (*Orden* ‚ordinas‘ + *Gemein-de* ‚bendruomenė‘), *Haupt Schwachheit* B 644 ‚galvos silpnumas‘ (*Haupt* ‚galva‘ + *Schwach-heit* ‚silpnumas‘), *Nieren Kranckheit* B 949 ‚inkstų liga‘ (*Nieren* ‚inkstai‘ (pl.) + *Kranck-heit* ‚liga‘), *Ehe Verlöbniß* B 382 ‚sužadėtuvis‘ (*Ehe* ‚santuoka‘ + *Verlöb-niß* ‚susižadavimas‘), *Leichbegängniß* B 862 ‚šermenys‘ (*Leich(e)* ‚lavonas‘ + *Begäng-niß* ‚laidotuvė‘) *Mond Finsterniß* B 922 ‚mėnulio užtemimas‘ (*Mond* ‚mėnulis‘ + *Finsterniß* ‚užtemimas‘), *Himels Schlüssel* B 698 ‚dangaus raktas‘ (*Himel* ‚dangus‘ + *Schlüssel* ‚raktas‘), *Tauben Flügel* B 585 ‚balandžio sparnas‘ (*Taube* ‚balandis‘ + *Flüg-el* ‚sparnas‘), *Befels=Bottschaft* ‚sakymo žinia‘ (*Befehl* ‚sakymas‘ + *Bot-schaft* ‚žinia‘), *Länd Graffschafft* ‚žemės grafystė‘ (*Länd* ‚žemė‘ + *Graff-schafft* ‚grafystė‘), *Leutseeligkeit* B 869 ‚žmonių dvasiškumas‘ (*Leute* ‚žmonės‘ + *Seelig-keit* ‚dvasiškumas‘), *Rehe Zwilling* B 763 ‚stirnių dvyniai‘ (*Rehe* (pl.) ‚stirnos‘ + *Zwi-lling* ‚dvynys‘).

Kitą determinatyvinių dūrinių grupę sudaro žodžiai su antruoju priešdėliniu komponentu (64). Dauguma jų yra priešdėlio *ge-* vediniai, pvz.:

Ampts Gehülff B 79 ,tarnybos padėjėjas‘ (*Ampt* ,tarnyba‘ + *Ge-hülff* ,padėjėjas‘), *Beingerüst* B 211 ,kojos šarvas‘ (*Bein* ,koja‘ + *Ge-rüst* ,šarvas‘), *Ehren Geschenck* B 383 ,garbės dovana‘ (*Ehre* ,garbė‘ + *Ge-schenck* ,dovana‘), *Erd Gewächs* B 420 ,žemės augalas‘ (*Erde* ,žemė‘ + *Ge-wächs* ,augalas‘), *Garn Gebind* B 522 ,tinklo rezginys‘ (*Garn* ,tinklas‘ + *Ge-binde* ,rezginys‘), *Glocken Geläut* B 591 ,varpų skambesys‘ (*Glocken* (pl.) ,varpai‘ + *Ge-läut* ,garsas, skambesys‘), *Hahnen Geschrey* B 263 ,gaidžio giedojimas‘ (*Hahn* ,gaidys‘ + *Ge-schrey* ,rėkimas‘), *Menschen Geblüt* B 909 ,žmonių kraujas‘ (*Menschen* (pl.) ,žmonės‘ + *Ge-blut* ,kraujas‘), *Morgen Gebeht* B 923 ,ryto malda‘ (*Morgen* ,rytas‘ + *Ge-bet* ,malda‘), *Nacht Geschrey* B 933 ,nakties riksmas‘ (*Nacht* ,naktis‘ + *Ge-schrei* ,rėkimas‘), *Pferdt Gebiß* B 973 ,arklio dantys‘ (*Pferd* ,arklys‘ + *Ge-biß* ,dantys‘).

Keletui dūrinių būdinga tai, kad antrasis dėmuo yra su prefiksoidu *haupt-*: *Ampts Hauptmann* B 79 ,žemės, davaro valdytojas‘ (*Ampt* ,tarnyba‘ + *Haupt-mann* ,pagrindinis vyras‘), *Feld Haubtmann* B 464 ,lauko vadas‘ (*Feld* ,laukas‘ + *Haubt-mann* ,pagrindinis vyras‘), *Feldhauptleute* B 464 ,lauko vadai‘ (*Feld* ,laukas‘ + *Haupt-leute* ,pagrindiniai vyrai‘), *Lands Haubtmann* B 840 ,žemės valdytojas‘ (*Land* ,žemė‘ + *Haubt-mann* ,pagrindinis vyras‘). Vos vieno žodžio antrasis dėmuo yra priešdėlio *un-* vedinys: *Mauls Unglück* B 116 ,B tinginio pautas‘ (*Maul* ,veidas, snukis‘ + *Un-glück* ,nelaimė‘).

Kiek didesnę Brodovskio žodyno dūrinių dalį sudaro žodžiai su antruoju implicitiniu derivatu (76), pvz.: *Apffel Tranck* B 115 ,obuolių gėrimas‘ (*Apffel* ,obuolys‘ + *Tranck* ,gėrimas‘ ← *trinken* ,gerti‘), *Bären Schmaltz* B 184 ,lokio taukai‘ (*Bär* ‘lokys’ + *Schmaltz* ,taukai‘ ← *schmelzen* ,lydyti‘), *Blutfluß* B 275 ,kraujo tekėjimas‘ (*Blut* ,kraujas‘ + *Fluß* ,tekėjimas, upė‘ ← *fließen* ,tekėti‘), *Degenhieb* B 342 ,kardo kirtis‘ (*Degen* ,kardas‘ + *Hieb* ,kirtis‘ ← *hauen* ,kirsti‘), *Feldzug* B 307 ,karo žygis‘ (*Feld* ,laukas‘ + *Zug* ,procesija, pulkas‘ ← *ziehen* ,traukti, (pa)traukti‘), *Halsband* B 186 ,kaklo raištis‘ (*Hals* ,kaklas‘ + *Band* ,raištis, juosta‘ ← *binden* ,rišti‘), *Hunds Biß* B 731 ,šuns įkandimas‘ (*Hund* ,šuo‘ + *Biß* ,įkandimas‘ ← *beißen* ,kąsti‘), *Krebs Gang* B 821 ,vėžio ėjimas‘ (*Krebs* ,vėžys‘ + *Gang* ,ėjimas‘ ← *gehen* ,eiti‘), *Orgel Klang* B 962

„vargonų skambėjimas“ (*Orgel* „vargonai“ + *Klang* „skambėjimas“ ← *klingen* „skambėti“), *Menschen Verstand* B 909 „žmonių suvokimas“ (*Menschen* (pl.) „žmonės“ + *Verstand* „suvokimas“ ← *verstehen* „suprasti, suvokti“), *Wittwenstandt* B 438 „našlės padėtis“ (*Wittwe* „našlė“ + *Standt* „padėtis, stovis, būseną“ ← *stehen* „stovėti“).

Su antruoju konversiniu dėmeniu užfiksuota mažiau dūrinių nei su implicitiniu derivatu (72), pvz.: *Abendt Eßen* B 436 „vakarienė“ (*Abendt* „vakaras“ + *Eßen* „valgymas“ ← *essen* „valgyti“), *Ampts Befehl* B 79 „tarnybos įsakymas“ (*Ampt* „tarnyba“ + *Befehl* „įsakymas“ ← *befehlen* „įsakyti“), *Blut Urtheil* B 276 „kraujo nuosprendis“ (*Blut* „kraujas“ + *Urtheil* „nuosprendis“ ← *urteilen* „spręsti, daryti išvadą“), *Donerschlag* B 355 „perkūno smūgis“ (*Doner* „perkūnas“ + *Schlag* „smūgis“ ← *schlagen* „mušti, smogti“), *Erdbeben* B 419 „žemės drebėjimas“ (*Erde* „žemė“ + *Beben* „drebėjimas“ ← *beben* „drebėti“), *Gottes Leben* B 696 „Dievo gyvenimas“ (*Gott* „Dievas“ + *Leben* „gyvenimas“ ← *leben* „gyventi“), *Kinder Spiel* B 782 „vaikų žaidimas“ (*Kinder* „vaikai“ (pl.) + *Spiel* „žaidimas“ ← *spielen* „žaisti“), *OchsenBrüllen* B 516 „jaučių baubimas“ (*Ochse* „jautis“ + *Brüllen* „baubimas“ ← *brüllen* „baubti“).

Tarp determinatyvinių dūrinių antrasis darybiškai skaidus dėmuo rečiausiai būna sudurtinis žodis. Šių kompozitų aptikta 23, pvz.: *Abendmahlzeit* B 626 „vakarienės metas“ (*Abend* „vakaras“ + *Mahlzeit* „valgymo metas“ ← *Mahl* „valgymas“ + *Zeit* „laikas, metas“), *Dorff Schulmeister* B 356 „kaimo mokyklos mokytojas“ (*Dorff* „kaimas“ + *Schulmeister* „mokyklos mokytojas“ ← *Schule* „mokykla“ + *Meister* „meistras“), *Gottes Wunder Zeichen* B 406 „Dievo stebuklo ženklas“ (*Gott* „Dievas“ + *Wunderzeichen* „stebuklo ženklas“ ← *Wunder* „stebuklas“ + *Zeichen* „ženklas“), *Hunds Halsband* B 731 „šuns kaklo virvė“ (*Hund* „šuo“ + *Halsband* „kaklo raištis“ ← *Hals* „kaklas“ + *Band* „raištis“), *Leich Mahlzeit* B 862 „šermenų pietūs“ (*Leiche* „lavonas“ + *Mahlzeit* „valgymo laikas“ ← *Mahl* „valgymas“ + *Zeit* „laikas, metas“), *Leut Spieltag* B 764 „žmonių žaidimo diena“ (*Leute* „žmonės“ + *Spieltag* „žaidimo diena“ ← *Spiel* „žaidimas“ + *Tag* „diena“).

Apžvelgus determinatyvinius dūrinius su abiem daiktavardiniais dėmenimis, reikėtų aptarti *būdvardis + daiktavardis*, *veiksmažodis + daiktavardis*, *prielinksnis + daiktavardis*, *skaitvardis + daiktavardis*, *įvardis + daiktavardis* bei *prieveiksmis + daiktavardis* modelio dėmenis, turinčius tokią struktūrą. Kaip ir *daiktavardis + daiktavardis*, taip ir kitų modelių determinatyvinių dūrinių antrieji dėmenys gali būti vediniai, konversyvai ar sudurtiniai žodžiai (žr. 5.7 lentelę). Visi žodžiai pateikti 5.5.1. priede.

Didžiajai *būdvardis + daiktavardis* modelio dūrinių daliai būdinga tai, kad jų antrasis dėmuo yra vedinys. Daugiausiai pasitaiko priešdėlio *ge-* (26), mažiausiai *haupt-* (3) ir *un-* (1) vedinių, iš viso 30 žodžių, pvz.: *Frey Hauptmann* B 499 ‚laisvasis vadas, vyresnysis‘ (*frey* ‚laisvas‘ + *Haupt-mann* ‚vadas‘) *Fremd Geräusch* B 494 ‚svetimas šlamesys‘ (*fremd* ‚svetimas‘ + *Geräusch* ‚šlamesys, triukšmas‘), *Fremdhauptleute* B 494 ‚svetimi vyresnieji‘ (*fremd* ‚svetimas‘ + *Haupt-leute* ‚vadovai‘), *Gemein Geschrey* B 549 ‚bendras šauksmas‘ (*gemein* ‚bendras‘ + *Ge-schrey* ‚šauksmas‘), *Gering Geschenck* B 561 ‚menka dovana‘ (*gering* ‚ribotas, menkas‘ + *Ge-schenck* ‚dovana‘), *Grob Unverstandt* B 604 ‚didelis nesusipratimas‘ (*grob* ‚rupus‘ + *Un-verstandt* ‚nesusipratimas‘), *Groß Geschrey* B 555 ‚didelis šauksmas‘ (*groß* ‚didelis‘ + *Ge-schrey* ‚šauksmas‘), *Hart Geschwulst* B 638 ‚kietas gumbas‘ (*hart* ‚kietas‘ + *Ge-schwulst* ‚gumbas‘), *Irden Gefäß* B 759 ‚molio indas‘ (*irden* ‚molis‘ + *Ge-fäß* ‚indas‘), *Klein Gespräch* B 569 ‚mažas pokalbis‘ (*klein* ‚mažas‘ + *Ge-spräch* ‚pokalbis‘).

Kiek retesnis atvejis yra būdvardinio dėmens jungimasis su priesagų vediniais. Tokių žodžių žodyne aptikta 20, pvz.: *Falsch Zeugniß* B 449 ‚neteisingas liudijimas‘ (*falsch* ‚neteisingas, klaidingas‘ + *Zeug-niß* ‚liudijimas‘), *Fein Klugheit* B 459 ‚B graži išmintis‘ (*fein* ‚puikus, rafinuotas‘ + *Klug-heit* ‚išmintis‘), *Früh Predigt* B 505 ‚ankstyvas pamokslas‘ (*früh* ‚anksti‘ + *Predigt-t* ‚pamokslas‘), *Großsprecher* B 607 ‚didis kalbėtojas‘ (*groß* ‚didelis‘ + *Sprech-er* ‚kalbėtojas‘), *Halb Ermel* B 623 ‚pusė rankovės‘ (*halb* ‚pusė‘ + *Erm-el* ‚rankovė‘), *Hart Schlacht* B 637 ‚atkaklus mūšis‘ (*hart* ‚kietas‘ + *Schlach-t* ‚mūšis‘), *Klein Müthigkeit* B 801 ‚maža narsa‘ (*klein*

„mažas“ + *Müthig-keit* „drąsa, narsa“), *Ober Herrscher* B 955 „vyresnysis valdovas“ (*ober* „viršutinis, vyresnis“ + *Herrsch-er* „valdovas“), *Oberstdiener* B 956 „vyriausiasis tarnas“ (*oberst* „vyriausias“ + *Dien-er* „tarnas“), *Schwartz Künstler* B 624 „magas, kerėtojas“ (*schwartz* „juodas“ + *Künst-ler* „menininkas“).

Būdvardis + *daiktavardis* modelio dūrinių su antruoju sudurtiniu dėmeniu užfiksuota 17, pvz.: *Fein Weinberg* B 459 „puikus vyno kalnas“ (*fein* „smulkus, puikus“ + *Weinberg* „vyno kalnas“ ← *Wein* „vynas“ + *Berg* „kalnas“), *Frembd Gottes Dienst* B 494 „svetima Dievo tarnystė/ mišios“ (*frembd* „svetimas“ + *Gottesdienst* „mišios“ ← *Gott* „Dievas“ + *Dienst* „tarnystė“), *Gemein Badstube* B 549 „bendra pirtis“ (*gemein* „bendras“ + *Badstube* „pirtis“ ← *baden* „maudytis“ + *Stube* „patalpa, stuba“), *Grob Weytzen Brodt* B 604 „rupi kvietinė duona“ (*grob* „rupus“ + *Weytzenbrot* „kvietinė duona“ ← *Weytzen* „kviečiai“ + *Brot* „duona“), *Grün Oelbaum* B 608 „žalias alyvmedis“ (*grün* „žalias“ + *Oelbaum* „alyvmedis“ ← *Oel* „aliejus“ + *Baum* „medis“), *Halb Feyertag* B 623 „pusiau šventinė diena“ (*halb* „pusė“ + *Feyertag* „šventinė diena“ ← *feiern* „švęsti“ + *Tag* „diena“), *Scharf Schermeßer* B 1049 „aštrus kerpamasis peilis“ (*scharf* „aštrus“ + *Schermeßer* „kerpamasis peilis“ ← *scheren* „kirpti“ + *Meßer* „peilis“).

Dar mažiau rasta determinatyvinių su pirmuoju būdvardiniu dėmeniu dūrinių, kurių antrasis dėmuo būtų konversinis žodis (11), pvz.: *Falsch Anklag* B 449 „klaidingas apskundimas“ (*falsch* „klaidingas, neteisingas“ + *Anklag* „apskundimas“ ← *anklagen* „apskūsti“), *Falsch Lehr* B 449 „klaidingas mokymas“ (*falsch* „klaidingas, neteisingas“ + *Lehr* „mokymas“ ← *lehren* „mokyti“), *Groß Gewin* B 578 „didelis pelnas“ (*groß* „didelis“ + *Gewin* „pelnas“ ← *gewinnen* „gauti, laimėti“), *Hart Auffsehen* B 637 „griežta priežiūra“ (*hart* „kietas“ + *Auffsehen* „priežiūra“ ← *aufsehen* „prižiūrėti“), *Hart Leben* B 637 „sunkus gyvenimas“ (*hart* „kietas“ + *Leben* „gyvenimas“ ← *leben* „gyventi“), *Klein Gewinn* B 578 „mažas pelnas“ (*klein* „mažas, nedidelis“ + *Gewinn* „pelnas“ ← *gewinnen* „gauti, laimėti“).

Mažiausią *būdvardis + daiktavardis* modelio žodžių dalį sudaro dūriniai su antruoju vidinės derivacijos komponentu (5): *Falsch Wag* B 449 ‚klaidingos svarstyklės‘ (*falsch* ‚klaidingas, neteisingas‘ + *Wag(e)* ‚svarstyklės‘ ← *wiegen* ‚sverti‘), *Fein Spruch* B 459 ‚puikus posakis‘ (*fein* ‚puikus‘ + *Spruch* ‚posakis‘ ← *sprechen* ‚sakyti, kalbėti‘), *Frembd Sprach* B 495 ‚svetima kalba‘ (*frembd* ‚svetimas‘ + *Sprach* ‚kalba‘ ← *sprechen* ‚kalbėti‘), *Grob Verstand* B 604 ‚grubus suvokimas‘ (*grob* ‚grubus‘ + *Verstand* ‚suvokimas‘ ← *verstehen* ‚suvokti, suprasti‘), *Mittel Gang* B 919 ‚vidurinis koridorius‘ (*mittel* ‚vidurinis‘ + *Gang* ‚koridorius‘ ← *gehen* ‚eiti‘).

Kiek mažiau yra determinatyvinių *veiksmazodis + daiktavardis* dūrinių, kurių antrasis dėmuo gali būti vedinys, konversyvas ar dūrinys (45). Daugiausia aptikta žodžių su antruoju priesaginiu dėmeniu (13), pvz.: *Buß Predigt* B 305 ‚atgailos pamokslas‘ (*büssen* ‚atgailauti‘ + *Predigt* ‚pamokslas‘), *Erbbegrabniß* B 417 ‚įpėdinių kapas‘ (*Erbe* ‚įpėdiniai‘ + *Begräb-niß* ‚kapas‘), *Find Grube* B 507 ‚radinių duobė‘ (*finden* ‚rasti‘ + *Grube* ‚duobė‘), *Grab=Schrift* B 599 ‚antakpio įrašas‘ (*Grab* ‚kapas‘ + *Schrift* ‚raštas‘), *Kauff Mannschafft* B 773 ‚pirkliai‘ (*kaufen* ‚pirkti‘ + *Mann-schafft* ‚komanda‘), *Lehr Ordnung* ‚mokymo tvarka‘ (*lehren* ‚mokyti‘ + *Ordn-ung* ‚tvarka‘), *Lob Schrift* B 879 ‚pagyrimo raštas‘ (*loben* ‚girti‘ + *Schrift* ‚raštas‘).

Dvylikai žodžių su pirmuoju veiksmazodiniu komponentu būdingi antrojo dėmens vidinės derivacijos atvejai, pvz.: *Flechtband* B 479 ‚pinta juosta‘ (*flechten* ‚pinti‘ + *Band* ‚juosta‘ ← *binden* ‚rišti, jungti‘), *Gedenck Spruch* B 532 atsiminimų kalba‘ (*gedenken* ‚gedėti, prisiminti‘ + *Spruch* ‚posakis‘ kalba‘ ← *sprechen* ‚kalbėti‘), *Irrgang* B 759 ‚klajojimas, painus kelias‘ (*irren* ‚klysti‘ + *Gang* ‚ėjimas‘ ← *gehen* ‚eiti‘), *Lab Trunck* B 832 ‚gaivinantis gėrimas‘ (*laben* ‚(at)gaivinti‘ + *Trunk* ‚gėrimas‘ ← *trinken* ‚gerti‘), *Lesch Trunck* B 867 ‚atsigėrimas‘ (*löschen* ‚gesinti‘ + *Trunk* ‚gėrimas‘ ← *trinken* ‚gerti‘), *Lob Spruch* B 879 ‚pagyrimo kalba‘ (*loben* ‚girti‘ + *Spruch* ‚posakis, kalba‘), *Lößbrand* B 997 ‚B nuodėgulis‘ (*löß* [löschen] ‚gesinti‘ +

Brand ‚gaisras‘ ← *brennen* ‚degti, rusenti‘), *Steck Fluß* B 309 ‚užstrigęs tekėjimas‘ (*stecken* ‚įkišti, tūnoti‘ + *Fluss* ‚upė, tekėjimas‘ ← *fließen* ‚tekėti‘).

Su antruoju priešdėlio *ge-* vediniu užfiksuota 11 determinatyvinių dūrinių, pvz.: *Buß Gebeht* B 305 ‚atgailos malda‘ (*büssen* ‚atgailauti + *Ge-beht* ‚malda‘), *Danckgesang* B 326 ‚padėkos giesmė‘ (*dancken* ‚dėkoti‘ + *Ge-sang* ‚dainavimas‘), *Jamer Geschrey* B 424 ‚dejonų šauksmas‘ (*jammern* ‚skūstis, dejuoti‘ + *Ge-schrey* ‚šaukimas, rėkimas‘), *Leid Gesang* B 864 ‚kentėjimo giesmė‘ (*leiden* ‚kentėti‘ + *Ge-sang* ‚dainavimas‘), *Lobgedicht* B 878 ‚pagyrimo eilės‘ (*loben* ‚girti‘ + *Ge-dicht* ‚eilėraštis, eilės‘), *Schau Gerüste* B 309 (pl.) ‚pakyla‘ (*schauen* ‚rodyti‘ + *Ge-rüst* ‚pastoliai‘).

Kitokią sandarą reprezentuojančių *veiksmazodis* + *daiktavardis* modelio dūrinių nėra gausu. Žodžių, kurių antrasis dėmuo yra konversyvas, aptikta 9: *Flederwisch* B 479 ‚B šluotgirnė, žąsų sparnas‘ (*fladern* ‚plazdenti‘ + *Wisch* ‚šluostė‘ ← *wischen* ‚šluostyti‘), *Folter Stricke* B 488 (pl.) ‚kankinimo virvės‘ (*foltern* ‚kankinti‘ + *Stricke* (pl.) ‚virvės‘ ← *stricken* ‚megzti‘), *Kauff Handel* B 773 ‚pirkimo sandėris‘ (*kaufen* ‚pirkti‘ + *Handel* ‚sandėris‘ ← *handeln* ‚veikti‘), *Kauff Schlag* B 773 ‚pirkimo pabaiga, suderėjimas‘ (*kaufen* ‚pirkti‘ + *Schlag* ‚smūgis, kirtimas‘ ← *schlagen* ‚mušti, kirsti‘). Tik vieno šio modelio žodžio antrasis dėmuo yra dūrinys: *Erbkönigreich* B 418 ‚paveldima karalystė‘ (*erben* ‚paveldėti‘ + *Königreich* ‚karalystė‘ ← *König* ‚karalius‘ + *Reich* ‚imperija‘).

Prielinksnis + *daiktavardis* modelio dūrinių antrasis dėmuo dažniausiai yra priesagos vedinys, pvz.: *Fürsprecher* B 55 ‚tarpininkautojas‘ (*für* ‚reiškia priklausymą kam nors‘ + *Sprech-er* ‚kalbėtojas‘), *Gegen Forderung* B 537 ‚kontrareikalavimas‘ (*gegen* ‚prieš‘ + *Forder-ung* ‚reikalavimas‘) *Mit Bürger* B 916 ‚bendrapilietis‘ (*mit* ‚su‘ + *Bürg-er* ‚pilietis‘), *Mit Erbe* B 917 ‚bendrapaveldėtojas‘ (*mit* ‚su‘ + *Erb-e* ‚paveldėtojas‘), *Mit Schüler* B 918 ‚bendraklasis‘ (*mit* ‚su‘ + *Schül-er* ‚mokinys‘), *Mitarbeiter* B 916 ‚bendradarbis‘ (*mit* ‚su‘ + *Arbeit-er* ‚darbuotojas‘). Šio modelio dūrinių su konversiniu žodžiu yra du: *Gegen Schein* B 537 ‚atspindys‘ (*gegen* ‚prieš‘ + *Schein* ‚spindėjimas‘ ← *scheinen* ‚spindėti‘), *Gegenwehr* B 537 ‚savigyna,

pasipriešinimas' (*gegen* ,prieš' + *Wehr* ,gynyba' ← *wehren* ,ginti(s)'). Vos po vieną pavyzdį užfiksuota dūrinių su antruoju priešdėlio ir implicitiniu vediniu: *Gegen Geschenck* B 537 ,atsakomoji dovana' (*gegen* ,prieš' + *Ge-schenck* ,dovana' ← *schengen* ,dovanoti') ir *Vorhänge* B 136 (pl.) ,uždangos' (*vor* ,prieš' + *Hang* ,tai, kas kabo' ← *hängen* ,kabėti').

Determinatyvinių *skaitvardis* + *daiktavardis*, *įvardis* + *daiktavardis*, *prieveiksmis* + *daiktavardis* modelio dūrinių abu dėmenys dažniausiai yra paprastieji žodžiai, tik keletui jų būdinga kitokia struktūra. Dviejų *skaitvardis* + *daiktavardis* tipo dūrinių antrasis dėmuo yra priesagos vedinys: *Erstgeburt* B 322 ,pirmasis gimdymas' (*erst-* ,pirmas' + *Gebur-t* ,gimimas'), *Sechswöcherin* B 647 ,B šešauinkė' (*sechs* ,šeši' + *Wöche-rin* ,gimdyvė').

Įvardis + *daiktavardis* modelio dviejų dūrinių antrasis dėmuo yra konversinis žodis: *Eigen Nutz* B 386 ,savanaudiškumas' (*eigen* ,savo, savas' + *Nutz* ,nauda' ← *nutzen* ,naudoti'), *Eigenlieb* B 216 ,savimeilė' (*eigen* ,savo, savas' + *Lieb(e)* ,meilė' ← *lieben* ,mylėti'). Vieno dūrinio antrasis dėmuo yra implicitinis derivatas: *Selbststand* B 59 ,asmuo' (*selbst* ,pats, savas' + *Stand* ,būklė, stovis' ← *stehen* ,stovėti').

Prieveiksmis + *daiktavardis* modelio vieno žodžio antrasis dėmuo yra priešdėlio *ge-* vedinys: *wohlgeschmack* B 343 ,malonus skonis' (*wohl* ,gerai' + *Ge-schmack* ,skonis') ir dviejų – konversinis žodis: *Wiederspiel* B 751 ,priešybė' (*wider* ,priešais' + *Spiel* ,žaidimas' ← *spielen* ,žaisti'), *Wohlgestalt* B 935 ,graži figūra' (*wohl* ,gerai' + *Gestalt* ,figūra' ← *gestalten* ,apipavidalinti, formuoti'). Tik vieno *prieveiksmis* + *daiktavardis* modelio dūrinio antrasis dėmuo yra priesagos vedinys: *Wohlfahrt* B 107 ,gerovė' (*wohl* ,gerai' + *Fahr-t* ,kelionė').

Dabar reikėtų aptarti kitą dūrinių sandų modelį, kai pirmasis dėmuo yra vedinys, dūrinys ar konversyvas, o antrasis – paprastasis žodis (žr. 5.8 lentelę). Tokia dėmenų struktūra būdinga 279 determinatyviniams dūriniams (visi pavyzdžiai pateikti 5.5.2. priede). Reikėtų pastebėti, kad tokia dėmenų struktūra būdinga išimtinai tik *daiktavardis* + *daiktavardis* modelio determinatyviniams dūriniams.

5.8 lentelė. Brodovskio žodyno dūrinių pirmojo dėmens darybinė struktūra

Modelis	Ved. (PS) + Simpl.	Ved. (PP) + Simpl.	VD + Simpl.	Konv.+ Simpl.	Dūr.+ Simpl.
<i>Daiktavardis+daiktavardis</i>	120	19	39	25	76
Proc.	43%	6,8%	14%	9%	27,2%

Didžiosios dalies determinatyvinių dūrinių pirmieji dėmenys yra priesagų vediniai (120). Iš jų beveik pusę sudaro priesagos *-er* vediniai, padaryti iš kompozitų (63), pvz.: *Apotheker Kunst* B 828 ‚vaistiniko menas‘ (*Apothek-er* ‚vaistininkas‘ + *Kunst* ‚menas‘), *Becker GaÙe* B 197 ‚kepėjo skersgatvis‘ (*Beck-er* ‚kepėjas‘ + *GaÙe* ‚skersgatvis‘), *Bürger Krieg* B 303 ‚pilietinis karas‘ (*Bürg-er* ‚pilietis‘ + *Krieg* ‚karas‘), *Drucker Dinte* B 367 ‚spausdintojo rašalas‘ (*Druck-er* ‚spausdintojas‘ + *Dinte* ‚rašalas‘), *Drucker Lohn* B 367 ‚spausdintojo alga‘ (*Duck-er* ‚spausdintojas‘ + *Lohn* ‚alga‘), *Fischer Garn* B 475 ‚žvejo tinklas‘ (*Fisch-er* ‚žvejys‘ + *Garn* ‚tinklas‘) *Gebers Hand* B 528 ‚davėjo ranka‘ (*Geb-er* ‚davėjas‘ + *Hand* ‚ranka‘), *Jager Horn* B 737 ‚medžiotojo ragas‘ (*Jag-er* ‚medžiotojas‘ + *Horn* ‚ragas‘), *Mahler Kunst* B 894 ‚dailininko menas‘ (*Mahl-er* ‚dailininkas‘ + *Kunst* ‚menas‘), *Prediger Amt* B 986 ‚pamokslininko tarnyba‘ (*Predig-er* ‚pamokslininkas‘ + *Amt* ‚tarnyba‘), *Räuber Hände* B 997 (pl.) ‚plėšiko rankos‘ (*Räub-er* ‚plėšikas‘ + *Hände* (pl.) ‚rankos‘).

Kita, kiek mažesnę grupę sudaro dūriniai, kurių pirmasis dėmuo yra priesagos *-(s)t* vedinys (29), pvz.: *Dienst Lohn* B 349 ‚tarnybos alga‘ (*Dien-st* ‚tarnyba‘ + *Lohn* ‚alga‘), *Geburts Ort* B 531 ‚gimimo vieta‘ (*Gebur-t* ‚gimimas‘ + *Ort* ‚vieta‘), *Geburts Stunde* B 531 ‚gimimo valanda‘ (*Gebur-t* ‚gimimas‘ + *Stunde* ‚valanda‘), *Jagt Hund* B 737 ‚medžioklinis šuo‘ (*Jag-d* ‚medžioklė‘ + *Hund* ‚šuo‘), *Predigt Stuhl* B 985 ‚sakykla‘ (*Predig-t* ‚pamokslas‘ + *Stuhl* ‚kėdė‘), *Saat Monath* B 1030 ‚sėjimo mėnuo‘ (*Saa-t* ‚sėjimas‘ + *Monath* ‚mėnuo‘), *Wachtmeister* B 834 ‚sargas‘ (*Wach-t* ‚sargyba‘ + *Meister* ‚meistras‘).

Mažiausią dūrinių dalį sudaro žodžiai, kurių dėmenys yra šių priesagų vediniai: *-de* (9), *-ung* (5), *-el* (5), *-e* (4), *-niß* (3), *-heit* (3), *-erey* (1), pvz.: *Freuden Fest* B 496 ‚džiaugsmo šventė‘ (*Freu-de* ‚džiaugsmas‘ + *Fest* ‚šventė‘), *Freuden Hauß* B 496 ‚džiaugsmo namas‘ (*Freu-de* ‚džiaugsmas‘ + *Hauß* ‚namas‘), *Freuden Kleyd* B 496 ‚džiaugsmo drabužis‘ (*Freu-de* ‚džiaugsmas‘ + *Kleyd* ‚drabužis‘), *Kröhnungs Tag* B 467 ‚karūnavimo diena‘ (*Kröhn-ung* ‚karūnavimas‘ + *Tag* ‚diena‘), *Begräbniß Tag* B 206 ‚laidojimo diena‘ (*Begräb-niß* ‚laidojimas‘ + *Tag* ‚diena‘), *Liebes Lied* B 872 ‚meilės daina‘ (*Lieb-e* ‚meilė‘ + *Lied* ‚daina‘), *Freyheits Brieff* B 499 ‚laisvės laiškas‘ (*Frey-heit* ‚laisvė‘ + *Brieff* ‚laiškas‘).

Kitą determinatyvinių dūrinių grupę, kiek mažesnę nei žodžių su pirmuoju priesaginiu dėmeniu, sudaro daiktavardiniai kompozitai, kurių pirmasis darybiškais skaidus kamienas manifestuojamas sudurtiniu žodžiu. Jų yra 76, pvz.: *Augen Lieder Haar* B 156 ‚akies vokų plaukas‘ (*Augenlieder* (pl.) ‚akių vokai‘ ← *Auge* ‚akis‘ + *Lied* [Lid] ‚vokas‘ + *Haar* ‚plaukas‘), *Backofen Loch* B 182 ‚kepimo krosnies anga‘ (*Backofen* ‚kepimo krosnis‘ ← *backen* ‚kepti‘ + *Ofen* ‚krosnis‘ + *Loch* ‚anga, skylė‘), *Brandoffers Altar* B 284 ‚deginamosios aukos altorius‘ (*Brandoffer* ‚deginamoji auka‘ ← *brennen* ‚deginti‘ + *Offer* ‚auka‘ + *Altar* ‚altorius‘), *Einhorns Hörner* B 394 (pl.) (pl.) ‚vienaragio ragai‘ (*Einhorn* ‚vienaragis‘ ← *ein(s)* ‚vienas‘ + *Horn* ‚ragas‘ + *Hörner* (pl.) ‚ragai‘), *Groß Mutters Mutter* B 498 ‚prosenelė‘ (*Großmutter* ‚senelė‘ ← *groß* ‚didelis‘ + *Mutter* ‚mama‘ + *Mutter* ‚mama‘), *Kauff Manns Schiff* B 773 ‚pirkliaus laivas‘ (*Kauffmann* ‚pirklys‘ ← *kaufen* ‚pirkti‘ + *Mann* ‚vyras‘ + *Schiff* ‚laivas‘), *Kuh Hirt Horn* B 827 ‚karvių piemens ragas‘ (*Kuhhirt* ‚karvių piemuo‘ ← *Kuh* ‚karvė‘ + *Hirt* ‚piemuo‘ + *Horn* ‚ragas‘), *Neujahrs Lied* B 873 ‚Naujųjų metų daina‘ (*Neujahr* ‚Nauji metai‘ ← *neu* ‚naujas‘ + *Jahr* ‚metai‘ + *Lied* ‚daina‘), *Wild Schwein Fleisch* B 480 ‚šerno mėsa‘ (*Wildschwein* ‚šernas‘ ← *wild* ‚laukinis‘ + *Schwein* ‚kiaulė‘ + *Fleisch* ‚mėsa‘).

Mažiau užfiksuota *daiktavardis* + *daiktavardis* modelio dūrinių, kurių pirmajam dėmeniui būtų būdingas vidinės derivacijos atvejis. Žodžių su

implicitiniu vediniu aptinkama 40, pvz.: *Ausgabe Buch* B 163 ‚išlaidų knyga‘ (*Ausgaben* ‚išlaidos‘ + *Buch* ‚knyga‘), *Brand Feuer* B 284 ‚gaisro ugnis‘ (*Brand* ‚gaisras‘ + *Feuer* ‚ugnis‘), *Einnahm Buch* B 395 ‚pajamų knyga‘ (*Einnahmen* ‚pajamos‘ + *Buch* ‚knyga‘), *Hülffs Mittel* B 729 ‚pagalbos priemonė‘ (*Hülff* ‚pagalba‘ + *Mittel* ‚priemonė‘), *Mühl Radt* B 924 ‚malūno ratas‘ (*Mühl(e)* ‚malūnas‘ + *Rad* ‚ratas‘), *Sangmeister* B 1038 ‚dainavimo meistras‘ (*Sang* ‚dainavimas‘ + *Meister* ‚meistras‘).

Determinatyvinių dūrinių su pirmuoju konversiniu dėmeniu nėra gausu. Ši struktūra būdinga 25 sudurtiniams žodžiams, pvz.: *Auffwaschen Geld* B 151 ‚plovimo pinigai‘ (*auffwaschen* ‚plauti, mazgoti‘ + *Geld* ‚pinigai‘), *Auffwaschen Wasser* B 151 ‚pamazgos‘ (*auffwaschen* ‚plauti, mazgoti‘ + *Wasser* ‚vanduo‘), *Glaubens Sachen* B 586 (pl.) ‚tikėjimo dalykai‘ (*glauben* ‚tikėti‘ + *Sache* ‚reikalas, dalykas‘), *Husten Artzeney* B 734 ‚vaistai nuo kosulio‘ (*husten* ‚kosėti‘ + *Artzeney* ‚vaistai‘), *Lebens Fadem* B 855 ‚gyvenimo siūlas‘ (*leben* ‚gyventi‘ + *Fadem* ‚siūlas, gija‘), *Lebens Krafft* B 855 ‚gyvenimo jėga‘ (*leben* ‚gyventi‘ + *Krafft* ‚jėga‘), *Redens Art* B 419 ‚kalbėjimo būdas‘ (*reden* ‚kalbėti‘ + *Art* ‚būdas‘), *Rechenkunst* B 1000 ‚skaičiavimo menas‘ (*rechnen* ‚skaičiuoti‘ + *Kunst* ‚menas‘), *Rechen Tisch* B 1000 ‚skaičiavimo stalas‘ (*rechnen* ‚skaičiuoti‘ + *Tisch* ‚stalas‘).

Mažiausiai Brodovskio žodyne užfiksuota sudurtinių žodžių, kurių pirmasis dėmuo yra priešdėlio vedinys. Dažniausiai šie sandai yra priešdėlio *ge-* derivatai, tik vienas jų turi priešdėlį *un-*, pvz.: *Unglücks Fall* B 309 ‚nelaimės atvejis‘ (*Un-glück* ‚nelaimė‘ + *Fall* ‚atvejis‘), *Gebehtbuch* B 300 ‚maldų knyga‘ (*Ge-beht* ‚malda‘ + *Buch* ‚knyga‘), *Gebet Stunde* B 529 ‚maldos valanda‘ (*Ge-bet* ‚malda‘ + *Stunde* ‚valanda‘), *Gericht Buch* B 554 ‚teismo knyga‘ (*Ge-richt* ‚teismas‘ + *Buch* ‚knyga‘), *Gericht Stuhl* B 555 ‚teismo kėdė‘ (*Ge-richt* ‚teismas‘ + *Stuhl* ‚kėdė‘), *Gevatter Brieff* B 575 ‚tėvo laiškas‘ (*Ge-vater* ‚tėvas‘ + *Brieff* ‚laiškas‘), *Gewächs Blätter* B 575 (pl.) ‚augalų lapai‘ (*Ge-wächs* ‚augalas‘ + *Blätter* (pl.) ‚lapai‘).

Kitai negausiai determinatyvinių *daiktavardis + daiktavardis* tipo dūrinių grupei būdinga tai, kad abu dėmenys gali būti dariniai (žr. 5.9 lentelę). Šių žodžių yra 47.

5.9 lentelė. Brodovskio žodyno dūrinių abiejų dėmenų darybinė struktūra

Ved. + Dūr.	Ved. + Ved.	Ved. + VD	VD + VD	VD + Ved.	Ved. + Konv.	Dūr. + Dūr.	Dūr. + Ved.	Konv. + Konv.	Dūr. + VD
3	12	11	1	3	9	3	3	1	1
6,4%	25,5%	23,4%	2,1%	6,4%	19,1%	6,4%	6,4%	2,1%	2,1%

Kaip matyti iš 5.9 lentelės, dauguma daiktavardinių dūrinių atitinka *vedinys + vedinys* (12) ir *vedinys + vidinės derivacijos žodis* (11) sandaros tipą, pvz.: *Begräbniß Gesang* B 560 ‚laidotuvių giesmė‘ (*Begräb-niß* ‚laidotuvės‘ ← *begraben* ‚laidoti‘ + *Ge-sang* ‚giesmė‘ ← *singen* ‚dainuoti‘), *Blasen Kranckheit* B 266 ‚pūslės liga‘ (*Blas-e* ‚pūslė‘ ← *blasen* ‚pūsti‘ + *Kranck-heit* ‚liga‘ ← *krank* ‚sergantis‘), *Ermel Zierde* B 427 ‚rankovių papuošalas‘ (*Erm-el* ‚rankovė‘ ← *Arm* ‚ranka‘ + *Zier-de* ‚papuošalas‘ ← *zieren* ‚puošti, gražinti‘), *Gericht Schreiber* B 555 ‚teismo raštininkas‘ (*Ge-richt* ‚teismas‘ ← *richten* ‚teisti‘ + *Schreib-er* ‚raštininkas‘ ← *schreiben* ‚rašyti‘), *Freuden Sprung* B 496 ‚džiaugsmo šuolis‘ (*Freu-de* ‚džiaugsmas‘ ← (sich) *freuen* ‚džiaugtis‘ + *Sprung* ‚šuolis‘ ← *springen* ‚šokti‘), *Gericht Spruch* B 555 ‚teimo nuosprendis‘ (*Ge-richt* ‚teismas‘ + *Spruch* ‚nuosprendis‘ ← *sprechen* ‚kalbėti, pasisakyti‘), *Weber Gebind* B 570 ‚audėjo posmai‘ (*Web-er* ‚audėjas‘ ← *weben* ‚austi‘ + *Ge-bind* ‚(siūlų) posmas‘ ← *binden* ‚surišti‘) (daugiau pavyzdžių žr. 5.3.3. priedą).

Kiek mažiau žodyne užfiksuota daiktavardinių dūrinių, reprezentuojančių *vedinys + konversyvas* dėmenų struktūrą. Šių žodžių yra 9, pvz.: *Färber Zeichen* B 451 ‚dažytojo ženklas‘ (*Färb-er* ‚dažytojas‘ ← *Farbe* ‚spalva‘ + *Zeichen* ‚ženklas‘ ← *zeichnen* ‚piešti, žymėti‘), *Jagt Strick* B 737 ‚medžioklės pinklės‘ (*Jag-t* ‚medžioklė‘ ← *jagen* ‚medžioti‘ + *Strick* ‚virvė‘ ←

stricken ‚megzti‘), *Liebes Trinck* B 872 ‚meilės gėrimas‘ (*Lieb-e* ‚meilė‘ ← *lieb* ‚mielas‘ + *Trinck* ‚gėrimas‘ ← *trinken* ‚gerti‘).

Po tris rasta determinatyvinių dūrinių, atitinkančių dėmenų *vedinys* + *dūrinys*, *vidinės derivacijos žodis* + *vedinys*, *dūrinys* + *dūrinys* ir *dūrinys* + *vedinys* tipus, pvz.: *Bettler Läusekraut* B 272 ‚lakišiai (žolė) (*Bettl-er* ‚elgeta‘ + *Läusekraut* ‚utėlių žolė‘ ← *Läuse* (pl.) ‚utėlės‘ + *Kraut* ‚žolė‘), *Standes Obrigkeit* B 315 ‚luomo vyresnybė‘ (*Stand* ‚luomas‘ ← *stehen* ‚stovėti‘ + *Obrig-keit* ‚vyresnybė‘), *Groß Vaters Groß Vater* B 498 ‚senelio senelis (*Großvater* ‚senelis‘ + *Großvater* ‚senelis‘), *Neujahrs Geschenke* B 739 (pl.) ‚Naujų metų dovanos‘ (*Neujahr* ‚Nauji metai‘ + *Ge-scheneke* (pl.) ‚dovanos‘).

Vos po vieną pavyzdį užfiksuota dūrinių, kuriems būdingi šie dėmenų darybinės sandaros tipai: *vidinės derivacijos žodis* + *vidinės derivacijos žodis*, *konversyvas* + *konversyvas* bei *dūrinys* + *vidinės derivacijos žodis*: *Bogen Schuß* B 278 ‚lanko šūvis‘ (*Bogen* ‚lankas‘ ← *biegen* ‚lenkti‘ + *Schuß* ‚šūvis‘ ← *schießen* ‚šauti‘), *Lebens Lauf* B 855 ‚gyvenimo tekėjimas, eiga‘ (*leben* ‚gyventi‘ + *Lauf* ‚tekėjimas, eiga‘ ← *laufen* ‚bėgti, lėkti‘), *Wachtmeisters Beystand* B 54 ‚pagalba sargybiniui‘ (*Wachtmeister* ‚sargybinis‘ + *Beystand* ‚pagalba‘ ← *beistehen* ‚pagelbėti, padėti‘).

Kalbant apie *daiktavardis* + *daiktavardis* determinatyvinių dūrinių modelį reikėtų paminėti keletą žodžių, rastų Brodovskio žodyne. Tai iteratyviniai dūriniai, kurių abu dėmenys yra vienaarūšiai daiktavardžiai, t. y. „dūriniai su pačiu savimi“: *Groß Mutters Groß Mutter* B 498 ‚senelės senelė‘ (*Groß Mutter* (gen. sg.) ‚senelės‘ + *Groß Mutter* ‚senelė‘), *Groß Vaters Groß Vater* B 498 ‚senelio senelis‘ (*Groß Vaters* (nom. sg.) ‚senelio‘ + *Groß Vater* ‚senelis‘), *Kinds Kinder* B 498 ‚vaiko vaikai‘ (*Kinds* (gen. sg.) ‚vaiko‘ + *Kinder* (nom. pl.) ‚vaikai‘), *Kodderlap* B 807 ‚sudriskėlis‘ (*Kodder* ‚skuduras‘ + *Lap[pen]* ‚skuduras‘).

Apibendrinant Brodovskio žodyno determinatyvinių dūrinių tyrimą galima teigti, kad didžiąją jų dalį sudaro žodžiai, kurių dėmenys yra paprastieji žodžiai (80,9%). Mažiau nei penktadalį (19,1%) sudaro sudurtiniai žodžiai,

reprezentuojantys kitokią dėmenų sutruktūrą, t. y. dėmenys gali būti derivatai, sudurtiniai žodžiai ar konversyvai. Darybiškai skaidų kamieną manifestuoja vienas iš dėmenų (dažniausiai – antrasis). Retenybė – dūriniai, kurių abu dėmenys yra dariniai.

5.2.2. Posesyviniai dūriniai

Brodovskio žodyne posesyviniai dūriniai yra reti. Tokių žodžių užfiksuota 54, tai sudaro apie 1% visų sudurtinių žodžių (žr. 5.6. priedą). Juos galima būtų suskirstyti į keletą grupių. Didžiausią jų sudaro posesyviniai dūriniai su pirmuoju būdvardiniu ir daiktavardiniu dėmeniu (po 23 žodžius), pvz.: *Breitfuß* B 514 ‚placiapeidis‘ (*breit* ‚platus‘ + *Fuß* ‚pėda‘), *Enghals* B 410 ‚siaurakaklis‘ (*eng* ‚siauras‘ + *Hals* ‚kaklas‘), *Flach Nase* B 477 ‚plokščianosis‘ (*flach* ‚plokščias‘ + *Nase* ‚nosis‘), *Groß Maul* B 607 ‚didžiaveidis‘ (*groß* ‚didelis‘ + *Maul* ‚veidas, snukis‘), *Grün Schnabel* B 608 ‚pienburnis, geltonsnapis‘ (*grün* ‚žalias‘ + *Schnabel* ‚snapas‘), *Hart Nacken* B 637 ‚kietasprandis‘ (*hart* ‚kietas‘ + *Nacken* ‚sprandas‘), *Kraus Kopf* B 820 ‚garbanius‘ (*kraus* ‚garbanotas‘ + *Kopf* ‚galva‘), *Krumm Hals* B 825 ‚kreivakaklis‘ (*krumm* ‚kreivas‘ + *Hals* ‚kaklas‘), *Lang Fuß* B 842 ‚ilgapėdis‘ (*lang* ‚ilgas‘ + *Fuß* ‚pėda‘), *Roth Kölchen* B 1023 ‚liepsnelė (paukštis)‘ (*rot* ‚raudonas‘ + *Kehlchen* ‚gerklelė‘), *Sauer Gesicht* B 1041 ‚surauktaveidis‘ (*sauer* ‚rūgštus‘ + *Gesicht* ‚veidas‘), *Affen Maul* B 57 ‚bezdžionveidis‘ (*Affe* ‚bezdžionė‘ + *Maul* ‚veidas, snukis‘), *Bären Fuß Kraut* B 184 ‚eleboras, čėras (augalas)‘ (*Bärenfuß* ‚lokio koja‘ + *Kraut* ‚žolė‘), *Fünf Finger Kraut* B 273 ‚penkiapirštė sidabražolė‘ (*Fünffinger* ‚penki pirštai‘ + *Kraut* ‚žolė‘), *Glaß Auge* B 155 ‚stiklaakis‘ (*Glaß* ‚stiklas‘ + *Auge* ‚akis‘), *Hunds Zungen Kraut* B 273 ‚vaistinė šunlielė‘ (*Hundszunge* ‚šuns liežuvis‘ + *Kraut* ‚žolė‘), *Hüneraug Beer* B 200 ‚ievos medžio vaisiai‘ (*Hüneraug(e)* ‚vištos akis‘ + *Beere* ‚uoga‘), *Klapper Maul* B 797 ‚plepys‘ (*Klapper* ‚tarškynė‘ + *Maul* ‚veidas, snukis‘), *Lügen Maul* B 913 ‚melagis‘ (*Lüge* ‚melas‘ + *Maul* ‚veidas, snukis‘), *Milch Maul* B 913 ‚pienburnis‘ (*Milch* ‚pienas‘ + *Maul* ‚veidas, snukis‘).

Vos keletas posesyvinių dūrinių užfiksuota su kitų kalbos dalių dėmenimis. Antai dūrinių su pirmuoju veiksmažodiniu dėmeniu aptikti keturi: *Freß Bauch* B 496 ‚pilvūzas‘ (*fressen* ‚ėsti‘ + *Bauch* ‚pilvas‘), *Hangmaul* B 635 [Hängema] ‚atvėpalūpis‘ (*hangen/ hängen* ‚kaboti‘ + *Maul* ‚veidas, snukis‘), *Plapper Maul* B 980 ‚plepys‘ (*plappern* ‚plepėti, tarškėti‘ + *Maul* ‚veidas, snukis‘), *Läster Maul* B 797 ‚šmeižėjas‘ (*lästern* ‚koneveikti, šmeižti‘ + *Maul* ‚veidas, snukis‘).

Sudurtinių žodžių su skaitvardiniu pirmuoju dėmeniu yra trys: *Dreyfuß* B 362 ‚trikojis‘ (*drey* ‚trys‘ + *Fuß* ‚pėda‘), *Einhorn* B 394 ‚vienaragis‘ (*ein(s)* ‚vienas‘ + *Horn* ‚ragas‘), *Neunaug* B 474 ‚devynakė (žuvis)‘ (*neun* ‚devyni‘ + *Auge* ‚akis‘).

5.2.3. Valdomieji dūriniai

Valdomųjų dūrinių Brodovskio žodyne užfiksuota 325, tai sudaro apie 6,2% visų žodžių (žr. 5.7. priedą). Beveik visų šio tipo kompozitų pirmieji dėmenys yra paprastieji žodžiai. Kitokia struktūra būdinga keletui žodžių, t. y. jų dėmenys gali būti vediniai bei dūriniai: *Gericht Verwalter* B 555 ‚teismo administratorius‘ (*Ge-richt* ‚teismas‘ + *Verwalter* ‚valdytojas‘), *Schriffgießer* B 633 ‚raidžių gamintojas‘ (*Schriff-t* ‚raštas‘ + *Gießer* ‚liejėjas‘), *Aderlaßbinde* B 53 ‚kraujo nuleidimo tvarstis‘ (*Aderlaß* ‚kraujo nuleidimas‘ + *Binde* ‚tvarstis, bintas‘), *Hand Schuhmacher* B 631 ‚pirštinių gamintojas‘ (*Handschuh* ‚rankos batas‘ + *Macher* ‚gamintojas‘), *Krafftmeilmacher* B 632 ‚krakmolo gamintojas‘ (*Krafftmehl* ‚krakmolas‘ + *Macher* ‚gamintojas‘), *Tobacks Pfeiff[en]macher* B 633 ‚tabako pypkių darytojas‘ (*Tabakpfeiffe* ‚tabako pypkė‘ + *Macher* ‚darytojas‘). Tik vieno pavyzdžio pirmasis dėmuo yra implicitinis derivatas: *Hülffleistung* B 729 ‚pagalbos teikimas‘ (*Hülff(e)* ‚pagalba‘ ← *helfen* ‚padėti‘ + *Leistung* ‚teikimas‘).

Visi valdomųjų dūrinių antrieji dėmenys yra veiksmažodžių vediniai (272) ar konversyvai (76) (žr. 5.10 lentelę).

5.10 lentelė. Brodovskio žodyno valdomųjų dūrinių antrojo dėmens darybinė struktūra

Dūrinių 325									
Derivatų 272								Konver- syvai 49	
Priesagų 272							Prieš- dėlių 1		Implici- tiniai 3
-er	-ung	-e	-niß	-el	-erey	-t	ge-		
212	33	22	2	1	1	1	1	3	49
78,2%									21,8%

Didžiąją dūrinių antrųjų dėmenų dalį sudaro veiksmažodžiniai priesagos *-er* vediniai, kurių yra 212, pvz.: *Allmosensamler* B 69 ‚išmaldos rinkėjas‘ (*Allmosen* ‚išmalda‘ + *Sam-ler* ‚rinkėjas‘), *Befehlgeber* B 202 ‚įsakymų davėjas‘ (*Befehl* ‚nurodymas, įsakymas‘ + *Geb-er* ‚davėjas‘), *Blutsauger* B 276 ‚kraujasiurbys‘ (*Blut* ‚kraujas‘ + *Saug-er* ‚siurbikas‘), *Briefträger* B 291 ‚laiškanešys‘ (*Brief* ‚laiškas‘ + *Träg-er* ‚nešėjas‘), *Buchdrucker* B 300 ‚knygų spaustuvininkas‘ (*Buch* ‚knyga‘ + *Druck-er* ‚spaustuvininkas‘), *Chronicenschreiber* B 312 ‚kronikų rašytojas‘ (*Chronic* ‚kronika‘ + *Schreib-er* ‚rašytojas‘), *Erbsen Zehler* B 418 ‚žirnių skaičiuotojas‘ (*Erbse* ‚žirnis‘ + *Zehl-er* ‚skaičiuotojas‘), *Fackelträger* B 443 ‚fakelo nešėjas‘ (*Fackel* ‚fakelas‘ + *Träg-er* ‚nešėjas‘), *Fisch Verkäuffer* B 476 ‚žuvų pardavėjas‘ (*Fisch* ‚žuvis‘ + *Verkäuff-er* ‚pardavėjas‘), *Garben Binder* B 521 ‚pėdų rišėjas‘ (*Garbe* ‚pėdas‘ + *Bind-er* ‚rišėjas‘), *Gold Graber* B 593 ‚aukso kasėjas‘ (*Gold* ‚auksas‘ + *Gräb-er* ‚kasėjas‘), *Kinder Lehrer* B 782 ‚vaikų mokytojas‘ (*Kind* ‚vaikas‘ + *Lehrer* ‚mokytojas‘), *Korn Käuffer* B 814 ‚grūdų pirkėjas‘ (*Korn* ‚grūdas‘ + *Käuffer* ‚pirkėjas‘), *Ochsentreiber* B 957 ‚jaučių varovas‘ (*Ochse* ‚jautis‘ + *Treib-er* ‚varovas‘), *Saltz Sieder* B 1036 ‚druskos virėjas‘ (*Salz* ‚druska‘; + *Sied-er* ‚virėjas‘), *Teichgräber* B 633 ‚kūdros kasėjas‘ (*Teich* ‚kūdra, bala‘ + *Gräb-er* ‚kasėjas‘).

Kalbant apie dūrinius, kurių dėmenys yra veiksmažodiniai priesagos *-er* vediniai, reikėtų išskirti žodžių grupę su elementu *-macher* ‚darytojas‘. Kaip jau minėta, dabartinės vokiečių kalbos žodžių darybos tyrėjų darbuose

nuomonė dėl šio žodžio įvairuoja (žr. 4.2.3. skyrių). Čia reikėtų pasiremti Kubrjakova, kuri teigia, kad antrųjų žodžių komponentų negalima laikyti afiksais, kol jie egzistuoja kaip savarankiški žodžiai (Kubrjakova 1963: 126). Brodovskio žodyne *Macher* randamas kaip pirmasis dūrinio dėmuo (*Macher Lohn* B 891 ‚darytojo alga‘). Sudurtinių žodžių su *-macher* kaip antruoju dėmeniu, yra 52, pvz.: *Besem Macher* B 231 ‚šluotų darytojas‘, *Brille Macher* B 291 ‚akinių darytojas‘, *Charten Macher* B 310 ‚kortų darytojas‘, *Feilenmacher* B 632 ‚strėlių darytojas‘, *Glasmacher* B 585 ‚stiklo darytojas‘, *Harnischmacher* B 632 ‚šarvų darytojas‘, *Huttmacher* B 632 skrybėlių darytojas‘, *Kastenmacher* B 772 ‚skrynių darytojas‘, *Latern Macher* B 848 ‚žibintų darytojas‘, *Oel Macher* B 958 ‚aliejaus spaudėjas‘, *Reinmacher* B 893 ‚valytojas‘.

Žymiai mažiau aptinkama valdomųjų dūrinių, kurių antrieji dėmenys yra veiksmažodiniai priesagų *-ung* (33) ir *-e* (22) vediniai, pvz.: *Blutvergießung* B 276 ‚kraujo praliejimas‘ (*Blut* ‚kraujas‘ + *Vergieß-ung* ‚praliejimas‘), *Ehescheidung* B 382 ‚skyrybos‘ (*Ehe* ‚santuoka‘ + *Scheid-ung* ‚atsiskyrimas‘), *Erdbeschreibung* B 419 ‚žemės aprašymas‘ (*Erde* ‚žemė‘ + *Beschreib-ung* ‚aprašymas‘), *Gottes Verkündigung* B 892 ‚Dievo skelbimas‘ (*Gott* ‚Dievas‘ + *Verkündig-ung* ‚skelbimas, apreiškimas‘), *Leich Begleitung* B 862 ‚kūno palydėjimas‘ (*Leiche* ‚lavonas‘ + *Begleit-ung* ‚palydėjimas‘), *Augen Decke* B 156 ‚akių dangalas‘ (*Auge* ‚akis‘ + *Deck-e* ‚dangalas‘), *Haupt Binde* B 643 ‚galvos skara‘ (*Haupt* ‚galva‘ + *Bind-e* ‚juosta‘), *Leib Schütze* B 861 ‚kūno apsauga‘ (*Leib* ‚kūnas‘ + *Schütz-e* ‚apsauga‘), *Oel Preße* B 958 ‚aliejaus spaustuvas‘ (*Öl* ‚aliejus‘ + *Press-e* ‚spaustuvas‘), *Sattel Decke* B 1040 ‚patiesalas po balnu‘ (*Sattel* ‚balnas‘ + *Deck-e* ‚dangalas‘).

Visai mažai rasta dūrinių, kurių dėmenys būtų priesagų *-niß* (2), *-el* (1), *-erey* (1), *-t* (1) vediniai: *Glaubens Bekentniß* B 586 ‚tikėjimo išpažinimas‘ (*Glaube* ‚tikėjimas‘ + *Bekent-niß* ‚pripažinimas, išpažinimas‘), *Gottes Erkäntniß* B 342 ‚Dievo pažinimas‘ (*Gott* ‚Dievas‘ + *Erkänt-niß* ‚pažinimas‘), *Augen Deckel* B 156 ‚akies vokas‘ (*Auge* ‚akis‘ + *Deck-el* ‚dangtis‘),

SaltzSiederey B 1036 ‚druskos virimas‘ (*Saltz* ‚druska‘ + *Sied-erey* ‚virimas‘), *Rüben Saat* B 1024 ‚burokų sėja‘ (*Rübe* ‚burokas‘ + *Saa-t* ‚sėja‘).

Vieno žodžio antrasis dėmuo yra priešdėlio *ge-* vedinys: *Maul Gesperr* B 568 ‚antsnukis‘ (*Maul* ‚snukis‘ + *Ge-sperr* ‚užtvaras‘).

Žodyne užfiksuoti vos keletas žodžių, kurių antrieji dėmenys būtų vidinės derivacijos rezultatas, pvz.: *Bienenfraß* B 258 ‚bičių ėdimas‘ (*Biene* ‚bitė‘ + *Fraß* ‚ėdimas‘ ← *fressen* ‚ėsti‘), *Ehebruch* B 204 ‚santuokos nutraukimas‘ (*Ehe* ‚santuoka‘ + *Bruch* ‚nutraukimas‘ ← *brechen* ‚nutraukti, pertraukti‘), *Nieren Bruch* B 949 ‚inkstų trūkimas‘ (*Niere* ‚inkstas‘ + *Bruch* ‚trūkimas‘ ← *brechen* ‚nutraukti, pertraukti‘).

Kitą stamboką valdomųjų dūrinių grupę sudaro žodžiai, kurių antrasis dėmuo yra konversyvas, pvz.: *Aderlaß[en]* B 195 ‚kraujo nuleidimas‘ (*Ader* ‚kraujagyslė‘ + *Laß* ‚nuleidimas‘ ← *lassen* ‚leisti‘), *Brieff Wechsel* B 291 ‚susirašinėjimas‘ (*Brieff* ‚laiškas‘ + *Wechsel* ‚pasikeitimas‘ ← *wechseln* ‚keisti(s)‘), *Ente Brat[en]* B 285 ‚anties kepsnys‘ (*Ente* ‚antis‘ + *Braten* ‚kepimas‘ ← *braten* ‚kepti‘), *Fischfang* B 475 ‚žuvų gaudymas‘ (*Fisch* ‚žuvis‘ + *Fang* ‚gaudymas‘ ← *fangen* ‚gaudyti‘), *Ganß Brat[en]* B 285 ‚žąsies kepsnys‘ (*Ganß* ‚žąsis‘ + *Braten* ‚kepimas‘ ← *braten* ‚kepti‘), *Kirch Weih* B 795 ‚bažnyčios šventinimas‘ (*Kirche* ‚Bažnyčia‘ + *Weih* ‚šventinimas‘ ← *weihen* ‚šventinti‘), *Kirchen Bau* B 794 ‚Bažnyčios statyba‘ (*Kirche* ‚Bažnyčia‘ + *Bau* ‚statyba‘ ← *bauen* ‚statyti‘), *Steinritzen* B 822 ‚akmens raižymas‘ (*Stein* ‚akmuo‘ + *Ritz* ‚įbrėžimas‘ ← *ritzen* ‚brėžti, raižyti‘).

Baigiant šį skyrių reikėtų paminėti, kad daugumos valdomųjų dūrinių pirmieji dėmenys yra daiktavardiniai. Vos kelių žodžių dėmenys yra būdvardiniai, kuriuos R. Joeresas vadina būdvardiniaisrieveiksmiais (Joeres 1995: 73): *Rothgießer* B 862 ‚vario liejėjas‘, *rothgerber* B 553 ‚raudonos odos apdirbėjas‘, *Reinmacher* B 893 ‚valytojas‘.

5.2.4. Kopuliatyviniai dūriniai

Pačią mažiausią žodyno žodžių grupę sudaro kopuliatyviniai, kitaip dar vadinami koordinaciniai, dūriniai, kuriems būdingi sandų reikšmių sujungimo santykiai. Brodovskio žodyne užfiksuoti penki šio tipo žodžiai: *Donner Wetter* B 874 ‚oras su žaibais ir griauštiniu‘ (*Donner* ‚perkūnas‘ + *Wetter* ‚oras‘), *Gott Mensch* B 407 ‚Dievas žmogus‘ (*Gott* ‚Dievas‘ + *Mensch* ‚žmogus‘), *Gotthelffer* B 123 ‚Dievas pagalbininkas‘ (*Gott* ‚Dievas‘ + *Helffer* ‚padėjėjas‘), *Nord Ost* B 951 ‚šiaurės rytai‘ (*Nord* ‚šiaurė‘ + *Ost* ‚rytai‘), *Nord West* B 951 ‚šiaurės vakarai‘ (*Nord* ‚šiaurė‘ + *West* ‚vakarai‘).

5.3. Tariamieji dūriniai su atliekamais kamienais

Darybiškai nemotyvuotų, niekur kitur nepasikartojančių morfemų, dažniausiai einančių pirmuoju dūrinių dėmeniu, Brodovskio žodyne nėra tiek daug, tiesa, gausiau nei Langijaus žodyne, ir jos aptinkamos šiuose žodžiuose: *Birnstein* B 58 ‚gintaras‘ (*Bern* ← *brennen* ‚degti, liepsnoti‘ + *Stein* ‚akmuo‘), *Freytag* B 467 ‚penktadienis‘ (*Fria* ← germanų deivė Freija + *Tag* ‚diena‘), *Bräutigam* B 286 ‚jaunikis‘ (*Braut* ‚sužadėtinė‘ + *Gam* ← sva. *gomo* ‚vyras‘), *Brum Beer* B 200 ‚gervuogė‘ (*Brom* ← sva. *brāma* ‚spygliuotas krūmas‘ + *Beere* ‚uoga‘), *Nachtigal* B 933 ‚lakštingala‘ (*Nacht* ‚naktis‘ + *Gall* ← *gallen* ‚dainuoti‘), *Hindbeer* B 200 [Himbeere] ‚avietė‘ (*Him* ← sva. *hinta* ‚elnė‘ + *Beere* ‚uoga‘), *Knoblauch* B 805 ‚česnakas‘ (*Knob* ← *Kloben* ‚skiltis‘ (vva. *knobelouh*) + *Lauch* ‚laiškas‘), *Meineid* B 906 ‚melaginga priesaika‘ (*Mein* ← sva. *mein* ‚neteisingas, melagingas‘ + *Eid* ‚priesaika‘), *Schornstein* B 299 ‚kaminas‘ (*Schorn* ← *schorren* ‚būti išsikišusiam‘ + *Stein* ‚akmuo‘), *Schoreysen* B 976 ‚įrankis suodžiams kamine atgremžti‘ (*Schor* ← vva. *schërran* ‚gremžti‘ + *Eysen* ‚geležis‘), *Rebhuhn* B 313 ‚kurapka‘ (*Reb* ← sva. *erpf* ‚tamsiai rudas‘? + *Huhn* ‚višta‘), *Karfreitag* B 770 ‚Didysis penktadienis‘ (*Kar* ← vva. *kar* ‚liūdesys‘ + *Freitag* (žr. *Freytag*), *Carwoche* B 309 ‚Didžioji savaitė‘ (*Kar* ← vva. *kar* ‚liūdesys‘ + *Woche* ‚savaitė‘), *Mittag* B 875

„vidurdienis“ (*Mit* ← vva. *mitt* „vidurinis, vidurinysis“ + *Tag* „diena“), *Mitternacht* B 164 „vidurnaktis“ (*Mitter* ← vva. *mitt* „vidurinis, vidurinysis“ + *Nacht* „naktis“), *Mitwoch* B 920 „trečiadienis“ (*Mit* ← vva. *mitt* „vidurinis, vidurinysis“ + *Woche* „savaitė“), *Mitt Fasten* B 466 „pusiau Gavėnios“ (*Mit* ← vva. *mitt* „vidurinis, vidurinysis“ + *Fasten* „pasninkas“), *Murmelthier* B 926 „švilpikas“ (*Murmel* ← lot. *murem montis* „kalnų pelė“ + *Thier* „žvėris, gyvulys“), *Dorteltaub* B 356 [Turteltaube] „karvelis purplelis“ (*Turtel* ← sva. *turtura* „karvelis purplelis“ + *Taube* „karvelis“), *Rückgrad* B 1025 „B nugarkaulis“ (*Rück* [Rücken] „nugara“ + *Grat* ← sva. *grāt* „nugara“), *Wildbret* B 291 „B laukinis paukštis“ (*wilt* „laukinis“ + *Bret* ← vva. *brāte* „gryna mėsa, minkštosios dalys“).

Trijų žodyne užfiksuotų žodžių unikali morfema *Auer-* interpretuojama skirtingai: *Auerhahn* B 126 „kurtinys“, *Auerhehne* B 126 „kurtinio patelė“ (*Auer* ← sva. *orre* „tetervinas“ + *Hahn/ Henne* „gaidys/ višta“), *Auer Ochs* B 126 „stumbras“ (*Auer* ← sva. *ūr* „stumbras“ + *Ochse* „jautis“).

Žodyne aptikti penki žodžiai su unikalia morfema *Maul*, kurios reikšmė nesiejama tautologiškai su homoniminiu žodžiu *Maul* „snukis, nasrai“, žodžiuose ji interpretuojama skirtingai, ir pati žodžio kilmė gali būti paaiškinama trejopai: *Maul Beer* B 200 [Maulbeere] „šilkmedžio uoga“ (*Maul* ← lot. *mōrum* „šilkmedžio uoga“ + *Beere* „uoga“), *Maulwurff* B 152 [Maulwurf] „kurmis“ (*Maul* ← sva. *molta* „dulkės, akmenų nuolaužos, žemė“ + *Wurf* „metimas“ ← „žemę metantis“), *Maul Esel* B 902 „B *Pus Asilas*“ (*Maul* ← lot. *mulus* „mulas“ + *Esel* „asilas“), *Maul Pferdt* B 902 „B *Asil=Arklei*“ (*Maul* ← lot. *mulus* „mulas“ + *Esel* „asilas“), *Maulthieren* B 763 (pl.) „B *Asil=Arklei*“ (*Maul* ← lot. *mulus* „mulas“ + *Thier* „žvėris, gyvulys“).

Vertėtų paminėti žodį *Hochzeit* B 717 „vestuvės“, kuris šių dienų vokiečių kalbos vartotojo jau nebesuvokiamas kaip dūrinys su dėmeniu *hoch* „aukštas, didelis, žymus, reikšmingas“. Viduriniojoje vokiečių aukštaičių kalboje *hōchgezīt* reiškė didelę, reikšmingą bažnytinę ar pasaulietinę šventę, didįjį džiaugsmą, jungtvių šventę (DUDEN: 2001, 341).

5.4. Dūriniai su afiksoidais

Brodovskio žodyno žodžius su afiksoidais galima suskirstyti į kelias grupes. Pirmajai grupei priskirtini žodžiai su prefiksoidu *haupt-*, kuris junginyje su daiktavardžiu reiškia svarbų asmenį ar esminį daiktą (DUDEN 4 1996: 670): *Ampts Hauptmann* B 79 ,žemės, davaro valdytojas‘ (*Amt* ,tarnyba‘ + *Haupt-mann* ,pagrindinis vyras‘), *Feld Hauptmann* B 464 ,lauko vadas‘ (*Feld* ,laukas‘ + *Haupt-mann* ,pagrindinis vyras‘), *Feldhauptleute*, 464 ,lauko vadai‘ (*Feld* ,laukas‘ + *Haupt-leute* ,pagrindiniai vyrai‘), *Lands Hauptmann* B 840 ,žemės vadas‘ (*Land* ,žemė‘ + *Haupt-mann* ,pagrindinis vyras‘).

Kitai grupei priklauso žodžiai su sufiksoidais *-gut*, *-werck* [-werk], *-wesen* ir *-zeug*. Dažniausias antrasis žodžių elementas yra *-werk* (57), pvz.: *Back Werk* B 182 ,kepiniai‘, *Bauwerck* B 192 ,statinys, pastatas‘, *Bienen Werck* B 259 ,korys‘, *Blumen Werck* B 274 ,B išdrožti gėlių raštai‘, *Eysenwerck* B 285 ,geležies gaminys‘, *Fleischwerck* B 134 ,mėsos gaminys‘, *Handwerck* B 566 ,amatas‘, *Laub Werck* B 849 ,lapija‘, *Narren Werck* B 939 ,kvailybės‘, *Rauchwerck* B 358 ,(gaminų) rūkymo žolė‘, *Wunderwerck* B 980 ,stebuklas‘.

Daug mažiau žodžių užfiksuota su sufiksoidais *-gut* (17) ir *-zeug* (18), pvz.: *Bauren Gutt* B 195 ,ūkininko ūkis‘, *Camer Gütter* B 307 (pl.) ,kunigaikščio dvarai‘, *Fremd Gutt* B 494 ,svetimas turtas‘, *Gemein Gutt* B 549 ,bendras turtas‘, *Kirchen Gutt* B 795 ,Bažnyčios turtai‘, *Bad Zeug* B 183 ,maudymosi reikmenys‘, *Feuer Zeug* B 469 ,skiltuvas‘, *Hebe Zeug* B 650 ,keliamasis mechanizmas‘, *Kriegs Zeug* B 823 ,karybos reikmenys‘, *Mahler Zeug* B 894 ,dailininko reikmenys‘.

Tik keturių žodžių antrasis dėmuo yra *-wesen*: *Bauwesen* B 192 ,statyba‘, *Haußwesen* B 396 ,namų ūkio reikalai‘, *Hochzeit Wesen* B 238 ,vestuvių procesas‘, *Kriegs Wesen* B 823 ,karyba‘.

Apibendrinant Brodovskio daiktavardinių dūrinių tyrimą, galima daryti šias išvadas:

1. Didžiąją dūrinių dalį sudaro *daiktavardis + daiktavardis* modelio žodžiai (79,5%). Kiek mažiau užfiksuota kompozitų su pirmuoju būdvardiniu ir veiksmažodiniu dėmeniu, atitinkamai 10,2% ir 8,6%. Sudurtiniai žodžiai su kitų kalbos dalių dėmenimis sudaro 1,7% visų žodžių. Labai mažai žodžių rasta su pirmuoju skaitvardiniu (10), įvardiniu (5) bei prieveiksminiu (7) dėmeniu, kurių dalis atitinka 0,4%.

2. Sudurtiniai žodžiai su jungiamaisiais elementais *-(e)s*, *-(e)n*, *-e*, *-er*, *-(e)ns*, kurie būdingi *daiktavardis + daiktavardis* ir *veiksmažodis + daiktavardis* modelio dūriniams, sudaro 30,6% visų daiktavardžio dūrinių, iš kurių 29% yra linksniniai ir 1,6% nelinksniniai jungiamieji elementai.

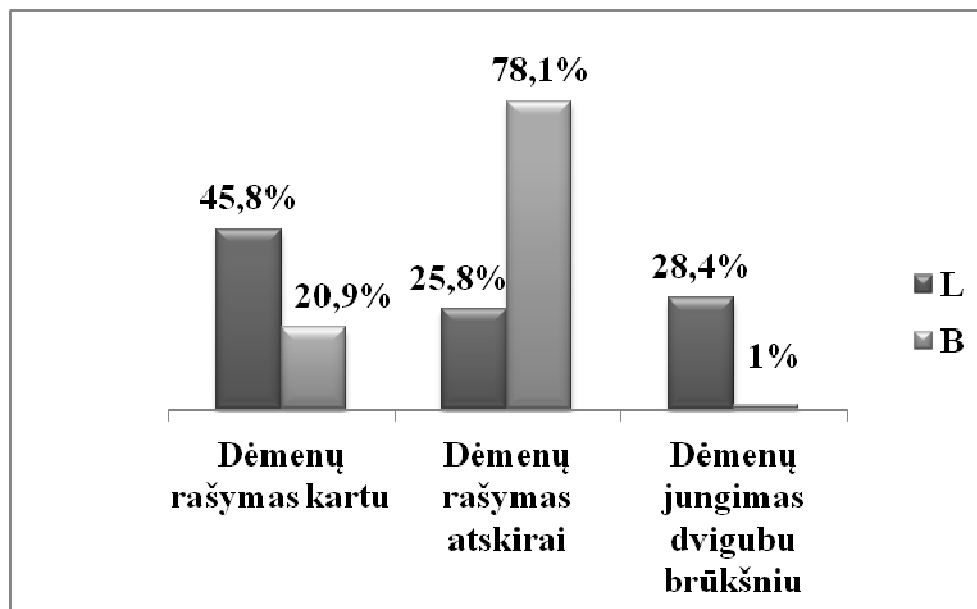
3. Determinatyvinių dūrinių žodyne rasta daugiausiai (92,7%). Daug mažiau aptikta valdomųjų (6,2%) ir posesyvinių apie 1% dūrinių. Kopuliatyviniai dūriniai yra rečiau, jų užfiksuoti tik 5 žodžiai.

4. Didžiosios dalies determinatyvių dūrinių abu dėmenys yra paprastieji žodžiai (80,9%). Likusiųjų (19,1%) žodžių vienas dėmenų gali būti vedinys, dūrinys ar konversyvas. Ypatinga sandų struktūros įvairove pasižymi determinatyviniai dūriniai, kurių abu dėmenys yra daiktavardiniai. Jų pirmasis, antrasis ar abu dėmenys gali būti vediniai, konversyvai ar kompozitai.

6. Šaltinių tyrimo rezultatų lyginimas

Šiame skyriuje apžvelgiami tiriamųjų šaltinių vokiečių kalbos dūrinių darybos panašumai ir skirtumai. Pirmiausia palyginama dūrinių rašyba, po to pateikiami sudurtinių žodžių svarbiausi statistiniai duomenys apie jų morfologinę dėmenų struktūrą bei jungimo pobūdį. Galiausiai aptariami dūriniai pagal jų dėmenų semantines-sintaksines ir darybines ypatybes.

Reikėtų paminėti, kad Langijaus ir Brodovskio žodynų dūrinių dėmenų rašyba (išskyrus Elbingo žodynėlį) labai įvairi, t. y. dėmenys rašomi kartu ir atskirai, ar sujungiant juos dvigubu brūkšniu (žr. 6.1 diagramą). D. Sollingo atliktų XVII a. antrosios pusės dūrinių rašybos tyrimų duomenimis, dėmenų rašymas kartu būdingas 73%, atskirai 3,5%, jungiant dėmenis dvigubu brūkšniu 23,5% žodžių. Kiek kitaip atrodo XVIII a. pradžios dūrinių rašyba: 34,5% dūrinių dėmenų rašomi kartu, 2% atskirai, 63,5% dėmenų jungiami dvigubu brūkšniu.

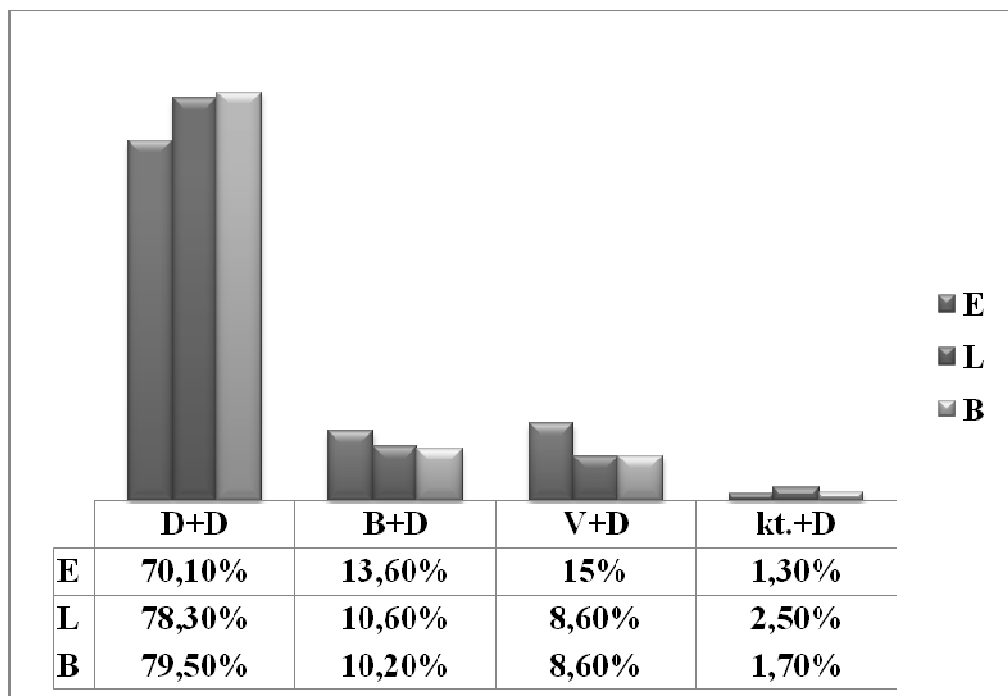

6.1 diagrama. Langijaus ir Brodovskio žodynų dūrinių dėmenų rašyba¹⁴

¹⁴ Diagramoje neįtraukti Elbingo žodynėlio duomenys, nes jame visi dūriniai, išskyrus vieną žodį, dažniausiai taupant pergamentą, rašomi kartu – tai būdinga vva. rankraščių rašybai apskritai.

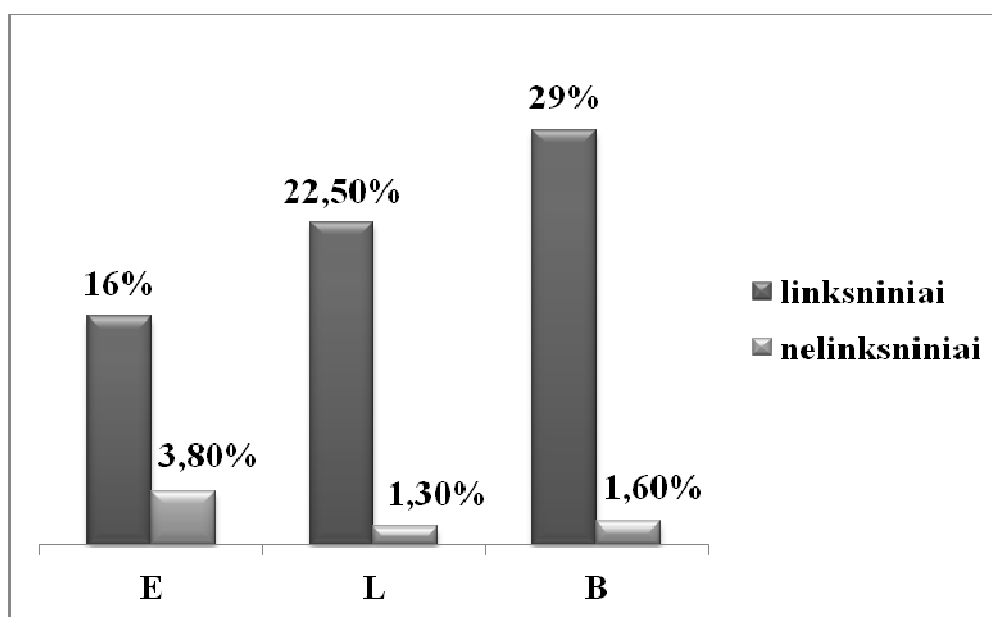
Palyginus žodynų dūrinių rašybą su D. Sollingo atlikta XVII–XVIII a. atskirų laikotarpių spausdintų šaltinių analize, negalima teigti apie tam tikrų tendencijų vokiečių kalbos dūrinių rašyboje vyravimą. Juolab, kad įvairiose Langijaus ir Brodovskio žodynų vietose tas pats žodis gali būti užrašytas įvairiai.

Visuose šaltiniuose vyrauja *daiktavardis + daiktavardis* tipo dūriniai, kurių 70,1% užfiksuota Elbingo žodynėlyje, 78,3% Langijaus ir 79,5% Brodovskio žodynuose (žr. 6.2 diagramą). Daug mažiau yra daiktavardinių kompozitų su pirmuoju būdvardiniu dėmeniu. *Būdvardis + daiktavardis* tipo žodžių daugiausia aptikta Elbingo žodynėlyje (13,6%), mažiau Langijaus ir Brodovskio žodynuose, atitinkamai 10,6% ir 10,2%. Langijaus ir Brodovskio žodynuose sudurtinių žodžių, manifestuojančių *veiksmazodis + daiktavardis* modelį, yra tiek pat (8,6%). Elbingo žodynėlyje šių žodžių rasta šiek tiek daugiau (13,6%). Mažiausią tiriamųjų šaltinių dūrinių dalį sudaro kompozitai, reprezentuojantys kitokias pirmojo dėmens morfologines savybes, t. y. dėmenys gali būti prielinksniai, skaitvardžiai, įvardžiai irrieveiksmiai.

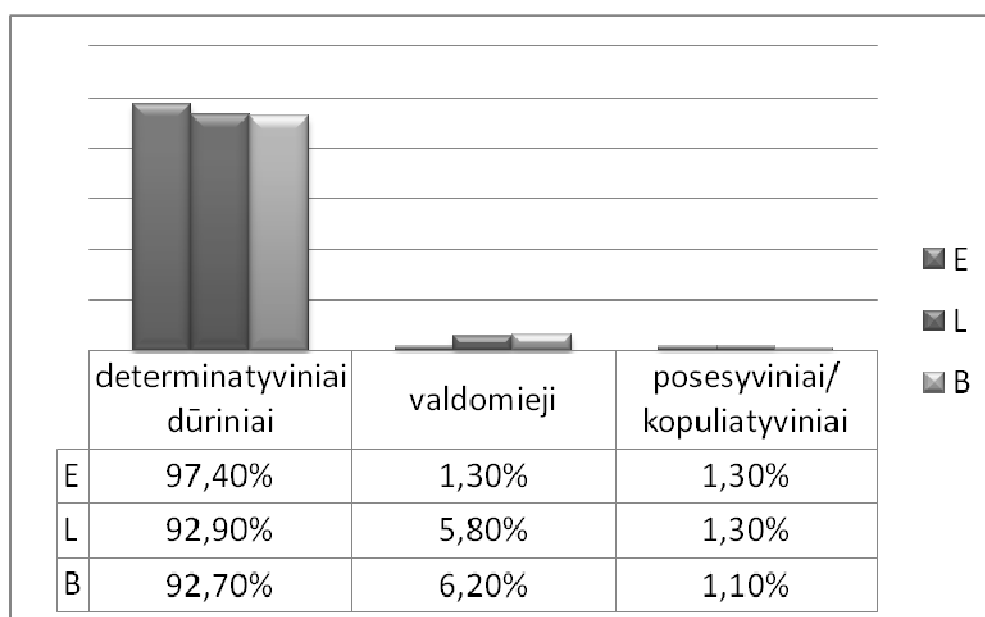
6.2 diagrama. Elbingo žodynėlio, Langijaus ir Brodovskio žodynų dūriniai pagal pirmojo dėmens kalbos dalį

Didžioji dūrinių su pirmuoju daiktavardiniu ir veiksmažodiniu dėmeniu dalis neturi jungiamojo elemento. Interfiksacija būdinga 30,6% Brodovskio, 23,8% Langijaus ir 19,8% Elbingo žodynėlio kompozitų. Linksniniai jungiamieji elementai, kurie būdingi *daiktavardis + daiktavardis* modelio žodžiams, yra dažniausi (žr. 6.3 diagramą). Daugiausia šių interfiksų užfiksuota Brodovskio žodyne (29%), kiek mažiau Langijaus (22,5%) žodyne. Elbingo žodynėlyje dūriniai su linksniniu jungiamuoju elementu yra retesni (16%). Nelinksninių jungiamųjų elementų, kurie yra retesni nei linksniniai, Elbingo žodynėlyje užfiksuota daugiausiai (3,8%). Daugiau nei perpus mažiau šių elementų yra Brodovskio žodyne (1,6%), tuo tarpu Langijaus žodyne dūrinių, kurie jungiami nelinksniniais elementais, aptikta mažiausiai (1,3%). Sudurtinių žodžių dėmenys gali būti sujungti šiais elementais: *-(e)s*, *-(e)n*, *-er*, *-e* ir *-(e)ns*. Tiek Langijaus, tiek ir Brodovskio žodyne daugiausia yra interfiksų *-(e)n* ir *-(e)s*, kurie būdingi 15% ir 10,5% pirmojo bei 10,8% ir 9,8% antrojo žodyno dūrinių. Kiti elementai yra daug retesni. Elbingo žodynėlyje dažniausias jungiamasis elementas yra *-e* (13%), kitų *-(e)n*, *-s* yra mažiau, atitinkamai 5,4% ir 1,5%.

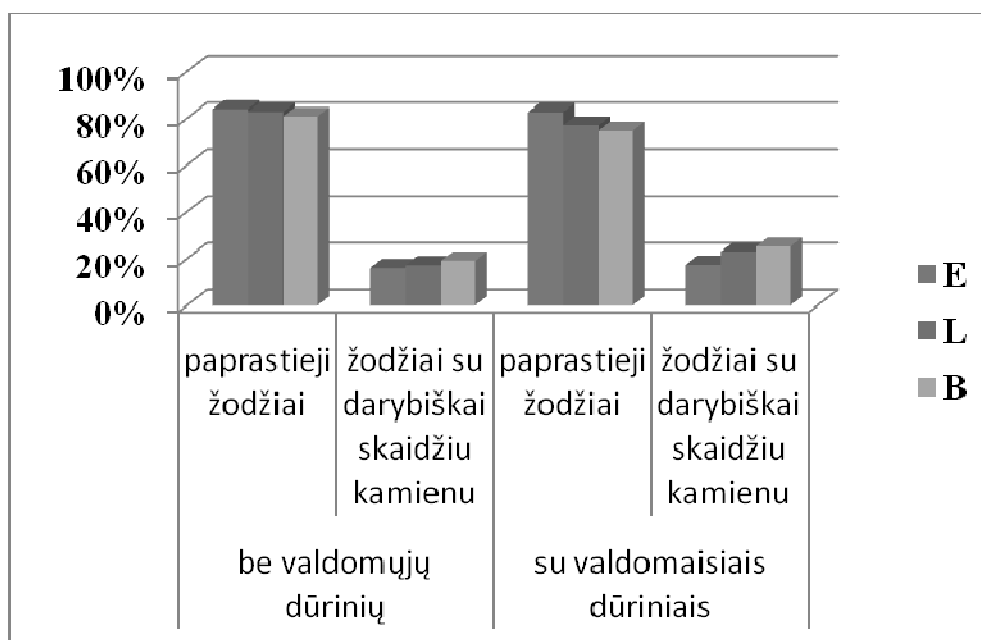
6.3 diagrama. Elbingo žodynėlio, Langijaus ir Brodovskio žodynų dūrinių jungiamieji elementai

Analizuojant dūrinius pagal jų dėmenų semantinį-sintaksinį pobūdį, nustatyta, kad didžiąją dalį sudurtinių žodžių sudaro determinatyviniai kompozitai (žr. 6.4 diagramą). Elbingo žodynelyje šio tipo dūrinių yra 97,4%. Tokių determinatyvinių dūrinių skaičių žodynelyje lėmė greičiausiai tai, kad jame mažiau neformaliosios leksikos, t. y. žodžiai dažniausiai žymi svarbiausias gyvenimo realijas. Mažiau determinatyvių dūrinių užfiksuota Langijaus (92,9%) ir Brodovskio (92,7%) žodynuose.

6.4 diagrama. Elbingo žodynėlio, Langijaus ir Brodovskio žodynų dūriniai pagal dėmenų semantinį-sintaksinį pobūdį

Kaip rodo determinatyvinių dūrinių dėmenų darybinės struktūros duomenys, didžiosios dalies kompozitų abu dėmenys yra paprastieji žodžiai (žr. 6.5 diagramą). Tokia dėmenų struktūra būdinga 84% Elbingo žodynėlio, 82,8% Langijaus ir 80,9% Brodovskio žodynų sudurtiniams daiktavardžiams. Likusios dalies ištirtų šaltinių dūrinių, kurie sudaro mažiau nei 20% kompozitų, dėmenys gali būti priesagų ar priešdėlių vediniai, implicitiniai derivatai, konversyvai ar dūriniai.

6.5 diagrama. Elbingo žodynėlio, Langijaus ir Brodovskio žodynų dūrinių dėmenų darybinė struktūra

Dažniausiai darybiškai skaidų kamieną reprezentuoja antrasis dėmuo, kuris gali būti vedinys, konversyvas ar dūrinys (žr. 6.1 lentelę). Retesni Langijaus ir Brodovskio žodynų daiktavardiniai dūriniai, kurių antrasis ar abu dėmenys yra dariniai.

6.1 lentelė. Elbingo žodynėlio, Langijaus ir Brodovskio žodynų dūrinių antrojo dėmens darybinė struktūra

Šaltiniai	Simpl.+Ved.	Simpl.+Konv.	Simpl.+Dūr.
Elbingo žodynėlis	81,25%	18,75%	-
Langijaus žodynas	70,8%	25%	4,2%
Brodovskio žodynas	77,1%	16,1%	6,8%

Daug mažiau nei determinatyvinių dūrinių užfiksuota valdomųjų. Daugiausia šių kompozitų yra Brodovskio žodyne (6,2%). Kiek mažiau jų aptikta Langijaus žodyne (5,8%), o mažiausiai – Elbingo žodynėlyje (1,3%) (žr. 6.4 diagramą).

Visi valdomųjų dūrinių antrieji dėmenys yra derivatai ar konversyvai (žr. 6.2 lentelę). Bene didžiausią šių kompozitų dalį sudaro žodžiai¹⁵, kurių antrieji dėmenys yra priesagos *-er* vediniai. Tokia struktūra būdinga 65,2% Brodovskio ir 62,7% Langijaus žodynų dūriniams.

Įtraukus valdomuosius dūrinius į kompozitų, turinčių darybiškai skaidų kamieną, statistiką, tokių žodžių skaičius padidėtų nuo 16% iki 17,3% Elbingo žodynėlyje, nuo 17,2% iki 23% Langijaus ir nuo 19,1% iki 25,3% Brodovskio žodynuose (žr. 6.5 diagramą).

6.2 lentelė. Elbingo žodynėlio, Langijaus ir Brodovskio žodynų valdomųjų dūrinių antrojo dėmens darybinė struktūra

Šaltiniai	Derivatai	Konversyvai
Elbingo žodynėlis	-	100%
Langijaus žodynas	86,6%	13,4%
Brodovskio žodynas	78,2%	21,8%

Labai nedaug aptikta posesyvinių dūrinių, kurie šaltiniuose vidutiniškai sudaro kiek daugiau nei 1%. Kopuliatyviniai dūriniai yra itin reti. Šių žodžių Brodovskio žodyne užfiksuota penki (0,095%), Langijaus vos vienas (0,08%), o Elbingo žodynėlyje – nė vieno.

Prieš baigiant šaltinių dūrinių analizės apibendrinimą reikėtų paminėti, kad J. Langijaus ir J. Brodovskio žodynuose rasti keli unikalūs daiktavardžių kompozitai, kurių dėmenys galėtų būti baltiškos kilmės: *Heu Kuien* L 119 (pl.) ‚šieno kūgiai‘ ← latv. *kuja* ‚kūgis‘; *Boden Kleht* B 277 ‚lauko? klėtis‘ ← *Kleht* ‚klėtis‘; *Linweber* B 410 ‚drobės audėjas‘ ← *Lin* ‚linas‘. Tai rodo, kad ne tik vokiečių kalba darė įtaką žodynų kilmės teritorijų baltų kalboms, bet toks ryšys, kad ir menkas, galėjo būti abipusis.

¹⁵ Išskyrus Elbingo žodynėlį, kuriame užfiksuoti tik du valdomieji dūriniai, ir kurių antrieji dėmenys yra konversyvai.

7. Išvados

1. Dūrinių rašyba, išskyrus Elbingo žodynėlį, kuriame tik vienas žodis rašomas atskirai, Langijaus ir Brodovskio žodynuose yra labai įvairi. Žodinių sudurtinių žodžių dėmenys gali būti rašomi atskirai, kartu ar jungiant juos dvigubu brūkšniu. Palyginus su D. Sollingo atliktu XVII–XVIII a. rašytinių šaltinių daiktavardžių dūrinių rašybos tyrimu, galima teigti, kad tuo laikotarpiu nebuvo nusistovėjusių kompozitų dėmenų rašybos dėsningumų.

2. Žodynuose daugiausia dūrinių, kurių pirmasis dėmuo yra daiktavardinis (jie sudaro vidutiniškai 76% visų žodžių). Retesni sudurtiniai žodžiai, atitinkantys *būdvardis + daiktavardis* (11,5%) ir *veiksmažodis + daiktavardis* (10,7%) modelį. Dūriniai su kitų kalbos dalių dėmenimis yra ypač reti.

3. Jungiamasis elementas būdingas 24,7% Elbingo žodynėlio, Langijaus ir Brodovskio žodinių dūrinių.

3.1. Didžiosios dalies daiktavardžių dūrinių jungiamieji elementai yra linksniniai: 16% Elbingo žodynėlyje, 22,5% Langijaus ir 29% Brodovskio žodynuose.

3.2. Nelinksniniai jungiamieji elementai daug retesni. Juos reprezentuoja 3,8% Elbingo žodynėlio, 1,3% Langijaus ir 1,6% Brodovskio dūrinių.

3.3. Daugiausia dūrinių Langijaus ir Brodovskio žodynuose užfiksuota su jungiamaisiais elementais *-(e)n* ir *-(e)s*. Sudurtinių žodžių su kitais interfiksais yra daug mažiau. Elbingo žodynėlyje didžiąją dalį interfiksų sudaro *-e* elementas.

4. Žodynuose dažniausi yra determinatyviniai dūriniai, sudarantys 94,4% visų daiktavardinių kompozitų. Daug retesni yra valdomieji (~4,4%). Labai reti yra posesyviniai dūriniai, o kopuliatyvinių užfiksuota vos keli žodžiai (Elbingo žodynėlyje pastarųjų nėra nė vieno).

5. Didžiosios dalies dūrinių dėmenys yra paprastieji žodžiai. Darybiškai skaidus kamienas būdingas determinatyviniams ir valdomiesiems dūriniams. Tokį kamieną reprezentuoja kiek daugiau nei $\frac{1}{4}$ kompozitų.

6. Uzfiksoti keli žodžiai, būdingi Langijaus ir Brodovskio žodynų kilmės regionui. Tai unikalūs dūriniai galbūt su baltiškais kilmės dėmenimis: *Heu Kuien* L 119 (pl.) ‚šieno kūgiai‘ ← latv. *kuja* ‚kūgis‘; *Boden Kleht* B 277 ‚lauko? klētis‘ ← *Kleht* ‚klētis‘; *Linweber* B 410 ‚drobės audējas‘ ← *Lin* ‚linas‘.

8. Literatūra

ALTMANN, HANS, 2011: *Prüfungswissen. Wortbildung*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

BALODE, INETA, 2002: *Deutsch–lettische Lexikographie. Eine Untersuchung zu ihrer Tradition und Regionalität im 18. Jahrhundert* [Lexicographica: Series maior, 111]. Tübingen: Max Nemeyer Verlag.

BERGMANN, ROLF, DIETER NERIUS, 1998: *Die Entwicklung der Großschreibung im Deutschen von 1500–1700* (2) [Germanische Bibliothek 30]. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.

BUSCH, ALBERT, OLIVER STENSCHKE, 2007: *Germanistische Linguistik. Eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

DONALIES, ELKE, 2001: Das Konfix. Zur Definition einer zentralen Einheit der deutschen Wortbildung, *Deutsche Sprache* 28. Jahrgang 2000. 144–159.

DONALIES, ELKE, 2004: *Grammatik des Deutschen im europäischen Vergleich: Kombinatorische Begriffserklärung. Teil I: Substantivkomposition* [amades Arbeitspapiere und Materialien zur deutschen Sprache 2/04]. Mannheim: Institut für deutsche Sprache.

DONALIES, ELKE, 2005: *Die Wortbildung des Deutschen. Ein Überblick*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

DROTVINAS, VINCENTAS, 2000: Dėl Jokūbo Brodovskio *Lexicon Germanico-Lithvanicum* registro, *Žmogus ir žodis* 2(1). 16–23.

DROTVINAS, VINCENTAS, 2009: Jokūbas Brodovskis – žodynininkas (įvadinis straipsnis). *Lexicon Germanico-Lithvanicum et Lithvanico-Germanicum. Rankraštinis XVIII a. žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. XXI–XLV.

DUDEN 4, 2005: *Die Grammatik*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.

EICHINGER, M. LUDWIG, 2002: Nominale Wortbildung in Sachtexten des 18. Jahrhunderts, in *Historische Wortbildung [Reihe Germanistische Linguistik 232]*. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 341–362.

EISENBERG, PETER, 2004: *Das Wort. Grundriss der deutschen Grammatik*. Stuttgart, Weimar: J. B. Metzler Verlag.

ELSEN, HILKE, 2006: Deutsche Konfixe, *Deutsche Sprache*. 33 Jahrgang 2005. 133–140.

ERBEN, JOHANNES, 1975: *Einführung in die deutsche Wortbildungslehre [Grundlagen der Germanistik 17]*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

ERBEN, JOHANNES, 2001: Über den Aufschlusswert älterer deutscher Wörterbücher für die historische Wortbildungslehre, *Zeitschrift für deutsche Philologie* 120. 105–111.

ERBEN, JOHANNES, 2003: Hauptaspekte der Entwicklung der Wortbildung in der Geschichte der deutschen Sprache, in *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung* (W. Besch, A. Betten, O. Reichmann, S. Sonderegger (Hrsg.)) Bd. 3. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 2525–2539.

FLEISCHER, WOLFGANG, 2000: Die Klassifikation von Wortbildungsprozessen, in *Morphologie. Ein internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung*. (G. Booij, Chr. Lehmann, J. Mugdan, S. Skopeteas (Hrsg.)) Bd.1.1. Berlin, New York: Walter de Gruyter 886–897.

FLEISCHER, WOLFGANG, 1995: Konfixe, *Wort und Wortschatz. Beiträge zur Lexikologie*. 61–68.

FLEISCHER, WOLFGANG, IRMHILD BARZ, 1995: *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

FUHRHOP, NANNA, 1998: *Grenzfälle morphologischer Einheiten [Studien zur deutschen Grammatik 58]*. Tübingen: Stauffenburg.

GLÜCK, HELMUT, 2005: *Metzler Lexikon Sprache*. Stuttgart, Weimar: J. B. Metzler Verlag.

HAIDER, HUBERT, 1980: Komposita: Reanalyseregeln statt Transformation, *Folia Linguistica* 14/ 3–4. 367–386.

HARTWEG, FREDERIC, KLAUS-PETER WEGERA, 2005: *Frühneuhochdeutsch. Eine Einführung in die deutsche Sprache des Spätmittelalters und der frühen Neuzeit* [Germanistische Arbeitshefte 33]. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

HEINLE, EVA-MARIA, 2000: Wortbildung des Neuhochdeutschen bis zur Mitte des 20. Jahrhunderts, in *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung* A. Burkhart, H. Steger, H. E. Wiegand (Hrsg.) Bd 2.2. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 1911–1917.

HENNINGS, THORDIS, 2012: *Einführung in das Mittelhochdeutsche*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter.

HENZEN, WALTER, 1965: *Deutsche Wortbildung*. Tübingen: Walter de Gruyter.

JANSONE, ILGA, 2003: Entwicklung der lettischen Lexikographie von G. Mancelius bis zu elektronischen Wörterbüchern, *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik* 129. 64–95.

JARMALAVIČIUS, DALIUS, 2009: Die deutsche Wortbildung im Elbinger Vokabular, *Kalbotyra* 61(3). 51–60.

JARMALAVIČIUS, DALIUS, 2013: Jokūbo Brodovskio žodyno vokiškosios dalies sudurtiniai daiktavardžiai, *Baltistica* 48(1). 83–102.

JOERES, ROLF, 1995: *Wortbildungen mit -macher im Althochdeutschen, Mittelhochdeutschen und Neuhochdeutschen* [Germanische Bibliothek 21]. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.

KEINYS, STASYS, 1999: *Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

KLOS, VERENA, 2011: *Komposition und Kompositionalität: Möglichkeiten und Grenzen der semantischen Dekodierung von Substantivkomposita* [Reihe germanistische Linguistik 292]. Berlin, New York: Walter de Gruyter.

KUBRJKOVA, E. S., 1963: Immenoe slovoobrazovanije v germanskich jazykach. *Sravnitel'naja grammatika germanskich jazykov. Morfologija* (3). Moskva: Izdatelstvo akademii nauk, 109–131.

LARSSON, H. JENNY, 2002: Nominal Compounds in the Baltic Languages, *Transactions of the Philological Society* 100:2. 203–231.

LARSSON, H. JENNY, 2003: *Studies in Baltic Wort Formation*. Copenhagen: University of Copenhagen.

LARSSON, H. JENNY, 2010: *Nominal Compounds in Old Prussian*. Stockholm: Memento.

LAWRENZ, BRIGIT, 2006: *Moderne deutsche Wortbildung. Phrasale Wortbildung im Deutschen: Linguistische Untersuchung und sprachdidaktische Behandlung* [Schriftenreihe *PHILOLOGIA* – Sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse 91]. Hamburg: Kovač.

LIBBEN, GARY, GONIA, JAREMA, WOLFGANG DRESSLER, JACQUELINE STARK, CHRISTIANE PONS, 2002: Triangulating of Interfixation in the Processing of German Compounds, *Folia Linguistica* 36/1-2. 24–43.

LOHDE, MICHAEL, 2006: *Wortbildung des modernen Deutschen. Ein Lehr- und Übungsbuch*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

MARCHAND, JAMES, W., 1970: Some remarks on the German side of the Elbing Vocabulary, in *Baltic Linguistics*. University Park and London: The Pennsylvania State University Press, 109–117.

MATTHEIER, J. KLAUS, 2003: German, in *Germanic Standardization: Past to Present* [Impact: Studies in Language and Society 18]. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins B.V. 211–244.

MAŽIULIS, VYTAUTAS, 1966: *Prūsų kalbos paminklai* (I). Vilnius: Mintis.

MAŽIULIS, VYTAUTAS, 1981: *Prūsų kalbos paminklai* (II). Vilnius: Mokslas.

MAŽIULIS, VYTAUTAS, 1988 (I), 1993 (II), 1996 (III), 1997 (IV): *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*. Vilnius: Mokslas.

MEIBAUER, JÖRG, ULRIKE DEMSKE [ir kt.], 2002: *Einführung in die germanistische Linguistik*. Stuttgart, Weimar: Metzler Verlag.

MIKKOLA, EINO, 1967: *Das Kompositum. Eine vergleichende Studie über die Wortzusammensetzung im Finnischen und in den Indogermanischen Sprachen. Der Anteil der Komposita an der Sprache des modernen Romans* [„Sprache und Denken“. Finnische Beiträge zur Philosophie und Sprachwissenschaft IV (1)]. Helsinki: Suomalainen Kirjakauppa.

MÜLLER, PETER O., 2002: Historische Wortbildung im Wandel, in *Historische Wortbildung des Deutschen* [Reihe germanistische Linguistik 232]. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 1–11.

MÜLLER, PETER, O., 1993: Historische Wortbildung: Forschungsstand und Perspektiven, *Zeitschrift für deutsche Philologie* 112/1. 394–419.

NAUMANN, BERND, 2000: *Einführung in die Wortbildungslehre des Deutschen* [Germanistische Arbeitshefte 44]. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

NEEF, MARTIN, SUSANNE R. BORGWALDT, 2012: Fugenelemente in neugebildeten Nominalkomposita, in *Das Deutsche als kompositionsfreudige Sprache: strukturelle Eigenschaften und systembezogene Aspekte*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter. 27–56.

NEEF, MARTIN, 2009: IE Germanic: German, in *The Oxford Handbook of Compounding* (Lieber, Rochelle, Pavol Štekauer (eds.)). Oxford: Oxford University Press. 386–399.

NESSELMANN, FERDINAND, 1868: Ein deutsch-preußisches Vokabularium aus dem Anfange des 15. Jahrhunderts. Nach einer Elbinger Handschrift herausgegeben von G. B. F. Nesselmann, *Monatsschrift der neuen preußischen Provinzial-Blätter* 5 (LXXI). Königsberg: Th. Theile's (Ferd. Beyer).

NÜBLING, DAMARIS, ANTJE DAMMEL [ir kt.], 2010: *Historische Sprachwissenschaft des Deutschen. Eine Einführung in die Prinzipien des Sprachwandels*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

OLSEN, SUZAN, 2000: Composition, in *Morphologie. Ein internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung* (G. Booij, Chr. Lehmann, J. Mugdan, S. Skopeteas (Hrsg.)) Bd. 1. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 897–916.

ORTNER, LORELIES, ELGIN MÜLLER-BOLLHAGEN [ir kt.], 1991: *Substantivkomposita (Komposita und kompositionsähnliche Strukturen 1). Deutsche Wortbildung. Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache (4) [Sprache der Gegenwart 79]*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.

PAKERYS, ANTANAS, 1994: *Akcentologija. Daiktavardis ir būdvardis* 1. Kaunas: Šviesa.

PAUL, HERMANN, 2009: *Principien der Sprachgeschichte* vol 1. Cambridge: Cambridge University Press.

PAVLOV, VLADIMIR, 1983, *Zur Ausbildung der Norm der deutschen Literatursprache im Bereich der Wortbildung (1470–1730). Von der Wortgruppe zur substantivischen Zusammensetzung [...] [Bausteine zur Sprachgeschichte des Neuhochdeutschen 56/ VI]*. Berlin: Akademie-Verlag.

PAVLOV, VLADIMIR, 2009: *Deutsche Wortbildung im Spannungsfeld zwischen Lexikon und Syntax : Synchronie und Diachronie*. Frankfurt a. Main: Peter Lang Verlag.

PLAG, INGO, 2002: *Word-formation in English*. Cambridge: Cambridge University Press.

PLAUŠINAITYTĖ, LINA, 2010: *Jokūbo Brodovskio leksikografinis metodas (disertacijos tekstas)*, Vilnius.

PLAUŠINAITYTĖ, LINA, VILMA ZUBAITIENĖ, 2012: *Jokūbo Brodovskio žodyno papildymai: kitakilmių žodžių grupė iš Belemnono žodyno (1728)*, *Archivum Lithuanicum* 14. 99–128.

REIS, MARGA, 1983: *Gegen die Kompositionstheorie der Affigierung*, *Zeitschrift für Sprachwissenschaft* 2. 110–131.

RÖMER, CHRISTINE, BRIGITTE MATZKE, 2005: *Lexikologie des Deutschen. Eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

RONNEBERGER – SIBOLD, ELKE, 2004: Deutsch (Indogermanisch: Germanisch), in *Morphologie. Ein internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung*. (G. Booij, Chr. Lehmann, J. Mugdan, S. Skopeteas (Hrsg.)) Bd. 2. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 1267–1285.

SCALISE, SERGIO, ANTONIETTA BISETTO, 2009: The Classification of Compounds, in *The Oxford Handbook of Compounding* (Lieber, Rochelle, Pavol Štekauer (eds.)). Oxford: Oxford University Press. 34–53.

SCHLÜCKER, BARBARA, 2012: Die deutsche Kompositionsfreudigkeit. Übersicht und Einführung, in *Das Deutsche als kompositionsfreudige Sprache: strukturelle Eigenschaften und systembezogene Aspekte*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter. 1–26.

SCHU, JOSEF, 2006: Zwischen Grundmorphem und Affix. *Deutsche Sprache. Zeitschrift für Theorie, Praxis, Dokumentation*. 33. Jahrgang 2005, 259–286.

SELKIRK O. ELISABETH, 1982: *The Syntax of Words* [Linguistic inquiry of monographs 7]. Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press.

SIMMLER, FRANZ, 2002: Pseudomorpheme. Ermittlungsmethoden, Typologie und Sprachgeschichte, in *Historische Wortbildung des Deutschen* [Reihe germanistische Linguistik 232]. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 75–101.

SOLLING, DANIEL, 2012: *Zur Getrennt-, Zusammen- und Bindestichschreibung von Substantivkomposita im Deutschen (1550–1710)* [Acta Universitatis Upsaliensis/ Studia Germanistica Upsaliensia 57]. Uppsala: Uppsala Universitet.

STEPAN, JULIA, 2009: *Wortbildungsmodelle für Frauen Bezeichnungen im Mittelhochdeutschen und Frühneuhochdeutschen* [Schriftenreihe Schriften zur Mediävistik 16]. Hamburg: Dr. Kovač Verlag.

STRICKER, STEFANIE, 2005: Grundbegriffe der Wortbildung. *Einführung in die deutsche Sprachwissenschaft*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter. 41–61.

STUNDŽIA, BONIFACAS, 2008: Keliakalbių senųjų žodynų tyrimo metodologijos klausimu: Elbingo žodynėlio sudurtiniai daiktavardžiai, in *Baltiské jazyky v proměnách metod.* Brno: Masarykova univerzita. 31–46.

STUNDŽIA, BONIFACAS, 2009: Sostavnye suščestvitel'nye v Ėlbingskom slovarike, *Balto-slavjanskie issledovanija* 18. 183–204.

TOPOROV, V. N., 1975 (I), 1979 (II), 1980 (III), 1984 (IV), 1990 (V): *Pruskij jazyk: slovar'.* Moskva: Nauka.

TRAUTMANN, REINHOLD, 1910: *Die Altpreußischen Sprachdenkmäler: Einleitung, Texte, Grammatik, Wörterbuch.* Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

URBUTIS, VINCAS, 1965: Sudurtiniai daiktavardžiai. *Lietuvių kalbos gramatika* (1), Vilnius: Mintis. 437–473.

URBUTIS, VINCAS, 1985: Naujasis Brodovskis, *Baltistica* XXI(1), 43–60.

URBUTIS, VINCAS, 1997: Trevor G. Fennell, Fürecker's dictionary: the first manuscript, Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 1997, 320 p. (recenzija), *Baltistica* 32(2), 264–269.

URBUTIS, VINCAS, 2009: *Žodžių darybos teorija.* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

WEGERA, KLAUS-PETER, HANS-JOACHIM SOLMS, 2002: Wortbildung des Mittelhochdeutschen. Zur Methode und zum Stand ihrer Erforschung, dargestellt am Beispiel der Diminutive, in *Historische Wortbildung des Deutschen* [Reihe germanistische Linguistik 232]. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 159–169.

WEGERA, KLAUS-PETER, HEINZ-PETER PRELL, 2000: Wortbildung der Frühneuhochdeutschen. *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung* (A. Burkhart, H. Steger, H. E. Wiegand (Hrsg.)) Bd. 2. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 1594–1605.

WEGERA, KLAUS-PETER, SANDRA WALDENBERGER, 2012: *Deutsch diachron. Eine Einführung in den Sprachwandel des Deutschen* [Grundlagen der Germanistik, 52]. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

WILDGEN, WOLFGANG, 1982: Zur Dynamik lokaler Kompositionsprozesse: Am Beispiel nominaler ad hoc-Komposita im Deutschen, *Folia Linguistica* XVI/ 1–4. 297–344.

WOLFF, GERHART, 2004: *Deutsche Sprachgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Tübingen, Basel: UTB A. Francke Verlag.

ZIESEMER, WALTHER, 1920: Zum deutschen Text des Elbinger Vocabulars, *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur* 44. 138–146.

ZIFONUN, GISELA, 2012: Komposition (oder Halbaffigierung) zum Ausdruck von Nominalaspekt: Schmuckstück, Glücksfall und Zuckerwerk, in *Das Deutsche als kompositionsfreudige Sprache: strukturelle Eigenschaften und systembezogene Aspekte*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter. 101–134.

ZUTT, HERDA, 2000: Wortbildung des Mittelhochdeutschen, in *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung* (A. Burkhart, H. Steger, H. E. Wiegand (Hrsg.)) Bd. 2. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 1358–1365.

9. Šaltiniai

BMZ = Mittelhochdeutsches Wörterbuch. Mit Benutzung des Nachlasses von Georg Friedrich Benecke ausgearbeitet von Wilhelm Müller und Friedrich Zarncke. 3 Bde. Leipzig 1854-1866. URL: <http://woerterbuchnetz.de/BMZ/> (žiūrėta: 2013-06-10).

DUDEN 7, 2001: *Herkunftswörterbuch. Etymologie der deutschen Sprache*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.

DUDEN, 1996: *Deutsches Universalwörterbuch*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.

DWB = Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm in 32 Teilbänden (1854–1961). Leipzig, 1972. URL: <http://woerterbuchnetz.de/DWB/> (žiūrėta: 2013-06-10).

FRISCHBIER, HERMANN, 1971: *Preussisches Wörterbuch. Ost- und westpreussische Provinzialismen in alphabetischer Folge. Erster Band A–K*. Hildesheim, New York: Georg Olms Verlag.

FRISCHBIER, HERMANN, 1971: *Preussisches Wörterbuch. Ost- und westpreussische Provinzialismen in alphabetischer Folge. Zweiter Band L–Z*. Hildesheim, New York: Georg Olms Verlag.

KLUGE, FRIEDRICH, 2011: *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Berlin, New York: Walter de Gruyter Verlag.

JĀŅA LANGIJA 1685 gada LATVISKI–VĀCISKĀ VĀRDNICA AR ĪSU LATVIEŠU GRAMATIKU. Rankraštis XVII a. J. Langijaus žodynas (1936 m. parengė E. Blesė), Rīga: Latvijas universitāte.

LEX = LEXER, MATTHIAS, 1872–1878: *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch in 3 Bänden*. Leipzig. URL: <http://woerterbuchnetz.de/Lexer/> (žiūrėta: 2013-06-10).

LEXICON LITHUANICUM. Rankraštis XVII a. vokiečių-lietuvių kalbų žodynas (parengė V. Drotvinas). Vilnius, 1987: Mokslas.

LEXICON = GERMANICO LITHVANICVM ET LITHVANICO = GERMANICUM. Rankraštis XVIII a. J. Brodovskio žodynas (2009 m. parengė V. Drotvinas) I. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

LEXICON = GERMANICO LITHVANICVM ET LITHVANICO = GERMANICUM. Rankraštis XVIII a. J. Brodovskio žodynas (parengė V. Drotvinas) II. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

LKŽ = Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002) (elektroninis variantas), 2005. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. URL: <http://www.lkz.lt/dzl.php?12> (žiūrėta: 2013-09-17).

MAŽIULIS, VYTAUTAS, 1966: *Prūsų kalbos paminklai* (I). Vilnius: Mintis.

OSAMAN, NABIL, 1997: *Kleines Lexikon deutscher Wörter arabischer Herkunft*. München: Beck.

RICHARD PIETSCH, 1991: *Deutsch-kurisches Wörterbuch. Mit einer Einleitung von Friedrich Scholz* [Schriftreihe Nordost-Archiv 33]. Lüneburg: Verlag Nordostdeutsches Kulturwerk.

ZIESEMER, WALTHER, 1975: *Preußisches Wörterbuch. Sprache und Volkstum Nordostdeutschlands I (A–C)*. Hildesheim, New York: Georg Olms Verlag.

ZIESEMER, WALTHER, 1975: *Preußisches Wörterbuch. Sprache und Volkstum Nordostdeutschlands II (D–Fi)*. Hildesheim, New York: Georg Olms Verlag.

10. Sutrumpinimų sąrašas

a.	amžius (-iaus)
abv.	ankstyvoji bendrinė vokiečių kalba
angl.	anglų kalba, angliškai
arab.	arabų kalba, arabiškai
B	Brodovskio žodynas
B+D	būdvardis+daiktavardis dūrinių modelis
Dūr.	dūrinys
D+D	daiktavardis+daiktavardis dūrinių modelis
dgs.	daugiskaita
E	Elbingo žodynėlis
gen.	genityvas (kilmininko linksnis)
Įv.+D	įvardis+daiktavardis dūrinių modelis
Konv.	konversyvas
kt.	kita/ kitos kalbos dalys
L	Langijaus žodynas
lat.	latvių kalba, latviškai
liet.	lietuvių kalba, lietuviškai
m.	metai (-ų)
nom.	nominatyvas (vardininko linksnis)
nva.	naujoji vokiečių aukštaičių kalba
P+D	prielinksnis+daiktavardis dūrinių modelis
pl.	pluralis (daugiskaita)

plg.	palyginti, palyginimui
PP	priešdėlio vedinys
prl.	prielinksnis
Pr+D	prieveiksmis + daiktavardis dūrinių modelis
PS	priesagos vedinys
pvz.	pavyzdys, pavyzdžiui
Simpl.	simplicia (paprastieji žodžiai)
S+D	skaitvardis+daiktavardis dūrinių modelis
sg.	singularis (vienaskaita)
sutr.	sutrumpintai
sva.	senoji vokiečių aukštaičių kalba
t .y.	tai yra
t. p.	taip pat
Ved.	vedinys
V + D	veiksmažodis+daiktavardis dūrinių modelis
VD	vidinės derivacijos darinys (implicitinis vedinys)
vns.	vienaskaita
vok.	vokiečių kalba, vokiškai
vulg.	vulgariai
vva.	vidurinioji vokiečių aukštaičių kalba
vvž.	vidurinioji vokiečių žemaičių kalba
žr.	žiūrėti